

קובץ
באר התורה

(קמ)

פרשת לך לך

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

יו"ל

ע"י מכון "יד יוסף"

לעילוי נשמת רבי יוסף מלכא בן עישה ע"ה

*

נשמח לקבל הערות והוספות ותגובות

ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לשלוח ל:

as0583233587@gmail.com

פקס : 036770810

או לת"ד 5161749 בני ברק

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

תוכן הענינים:

5.....	באיסור לקדש את האשה עד שיראנה
21.....	מכתב על הספר אהל יעקב יחוד הרחקה מן העריות לא ילבש
21.....	לבישת בגד אדום
23.....	עד כמה נשים יכולות להתבשם
24.....	האם מותר להסתכל בבגדי צבעונים של אשה מקופלים
24.....	באיסור הליכה אחרי אשה
43.....	הליכה אחרי אשה במדרגות נעות
43.....	לשמוע אחותו ששרה זמירות שבת
43.....	לשמוע קול אשה מכוסה במסיכה
44.....	האם מותר לשמוע קול אשה ברדיו
45.....	בגדרי איסור השתמשות באשה
46.....	האם מותר לכתוב דברי תורה כנגד ערוה
47.....	באיסור לעבור בין ב' נשים
52.....	ישיבה בין שתי נשים
52.....	הערות בדיני לא ילבש
64.....	לא ילבש במטריה
68.....	לא ילבש בעניבה לילדה קטנה
69.....	ליקוט שערה לבנה בשבת מתוך שחורות
75.....	מכתב לספר זכרון אפרים ובו הערות והוספות בענינים שונים
84.....	מכתבים והוספות על גליונות קודמים
	הגאון רבי אוריאל חוברה שליט"א בעמח"ס שו"ת ברכת אוריאל ב"ח,
84.....	ורב מושב נחליאל בדין עיטוף בציצית גם בצד ימין (קלט)
	מכתב לבאר התורה קכד בענין קדימה פירות בשביעית מאת הרה"ג יוסף
84.....	דהן שליט"א
	מכתב מהרה"ג חיים יוניאן שליט"א בענין סגירת בתי כנסיות בזמן
85.....	הקורונה (קלט)
85.....	הוספה לבאר התורה קלח מהרב חיים יוניאן שליט"א בענין ריבית
86.....	מכתב לבאר התורה (קלח) מאת הרה"ג יוסף דהן שליט"א

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

יוצא לאור

לעילוי נשמות זקנתי הרבנית הצדקנית

מרת עליזה עישה בת לאוני ע"ה

אשת חבר

לזקני מרן הגר"א פורת מהרני שליט"א

נלב"ע כ' שבט תש"פ

לעילוי נשמות האשה הצדקנית אם זקני

מרת עישא אליז בת איזה אביטבול ע"ה

נלב"ע ד' תשרי תשפ"א

ת.נ.צ.ב.ה

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

באיסור לקדש את האשה עד שיראנה

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבוֹא מִצְרַיִמָּה וַיֹּאמֶר אֶל שְׂרֵי אֲשֶׁתּוֹ הֲנִה נָא יִדְעֹתַי כִּי אִשָּׁה יִפְתַּ מְרָאָה אֶתָּה. (יב יא).

ופירש"י, הנה נא ידעתי, מדרש אגדה (תנחומא ה) עד עכשיו לא הכיר בה מתוך מרוב צניעות שבשניהם ועכשיו ע"י מעשה הכיר בה, דבר אחר מנהג העולם שע"י טורח הדרך אדם מתבזה וזאת עמדה ביופיה (ב"ר מ ד), ופשוטו של מקרא הנה נא הגיעה שעה שיש לדאוג על יופיך ידעתי זה ימים רבים כי יפה מראה את, ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ומכוערים אחיהם של כושים ולא הורגלו באשה יפה, ודומה לו הנה נא אדני סורו נא. עכ"ד, ומבואר שלפי פירוש אחד לא הכיר בה, וידוע הקושיה מדוע לא הכיר הרי איתא בגמ' בקידושין דף מא ע"א דאסור לקדש את האשה עד שיראנה. ואמנם ברמב"ן נראה דמלשון נא הוא שעומד מאז ומעולם. ואמנם נראה דהוא ידע בכך. וע"ע באור החיים הקדוש שם ועיין.

והנה בעיקרא דהאי דינא, איתא בגמ' בקידושין דף מא ע"א, האיש מקדש את האשה בו ובשלוcho, ובגמ' שם, השתא בשלוcho מקדש, בו מיבעיא, אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוcho כי הא דרב ספרא מחרין רישא, רבא מלח שיבוטא. איכא דאמרי: בהא איסורא נמי אית בה, כדרב יהודה אמר רב, דאמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ורחמנא אמר: ואהבת לרעך כמוך. וכי איתמר דרב יוסף - אסיפא איתמר: האשה מתקדשת בה ובשלוcho; השתא בשלוcho מיקדשא, בה מיבעיא, אמר רב יוסף, מצוה בה יותר מבשלוcho כי הא דרב ספרא מחרין רישא, רבא מלח שיבוטא, אבל בהא איסורא לית בה, כדר"ל, דאמר ר"ל, טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. ע"כ.

וכתב רש"י בד"ה בהא, בזה"ל: אם יכול לקדש בעצמו וקידש ע"י שליח, דמצוה שיראנה שמא תתגנה עליו עכ"ל, ומדברי רש"י נקט דהוא מצוה בעלמא ולא איסורא, ובשו"ת נודע ביהודה (אבן העזר מהדו"ק סימן עו) כתב דאי נימא דאיכא איסורא לקדש את האשה עד שיראנה א"כ היאך יכול לקדש ע"י שליח והא כיון דאיכא איסורא נימא שאין שליח לדבר בריה יעו"ש.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ואמנם כדברי רש"י שהוא מצוה, כן נראה מדברי הסמ"ג (עשין מח) וז"ל: אמרינן בפ"ב דקידושין (מא.) שמצוה על האשה שתקדש עצמה, ושיקדש אדם אשתו בעצמו יותר מע"י שלוחו וגם אין ראוי לקדש אשה עד שיראנה ותהיה ישרה בעיניו שמא לא תמצא חן בעיניו ותהיה מגורשת או שוכב עמה והוא שונאה עכ"ל, ומוכח מדבריו דאסור לאו דוקא אלא למצוה בעלמא, וממילא א"ש קושיית הנודע ביהודה דלא הוי מצוה הבאה בעבירה, וממילא אפשר לקדש ע"י שליח.

וכן נראה לכאורה מדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות הלכה יט שכתב בזה"ל: וכן האיש אין ראוי לקדש קטנה ולא יקדש אשה עד שיראנה ותהיה כשרה בעיניו שמא לא תמצא חן בעיניו ונמצא מגרשה או שוכב עמה והוא שונאה עכ"ל, ומוכח דאינו חיוב לא דאינו ראוי, ואמנם חזיתי בספר יד דוד על הרמב"ם שכתב להקשות מהא דכתב הרמב"ם בפרק כא מהל' איסורי ביאה הלכה ג' וז"ל: ומותר להסתכל בפני הפנויה לבודקה אם היא יפה, ולא עוד אלא שראוי לעשות כן עכ"ל, ומשמע שיש היתר וראוי לעשות כן, ולענ"ד לא הבנתי מאי קשיא ליה דהא אכתי סו"ס כותב שראוי, ואין ראוי, ומוכח דאין בזה אלא המלצה בעלמא.

והגם שהיה ניתן לומר שהרמב"ם כותב שמותר להסתכל בפני הפנויה לבודקה אם היא יפה, ומוכח דהכוונה שיש היתר להסתכל, ובמה שהרמב"ם כתב שאין ראוי לקדש את האשה בלא ראייה היינו לראיה והוא ע"פ החילוק שכתב במג"א סימן רכה סק"כ בין ראייה להסתכלות, ואמנם אכתי גם אי נימא החילוק הנ"ל, אכתי בשניהם הוא ראוי, וממילא קשה הסתירה, ובע"כ דהרמב"ם לא ס"ל כחילוק המג"א הנ"ל והבן. או דס"ל שיראנה הכוונה למידות, וראה בזה לקמן. ואמנם מדברי הרא"ש (קידושין פ"ב ס"א) מבואר דהוא מילתא דאיסורא.

והנה יש לדייק גם מדברי הגמ' עד שיראנה, דדוקא עד שיראנה, אבל לא שיש היתר לכאורה להסתכל עליה, ועיקר ההיתר הוא שלא ירגיש דחייה, אבל להסתכל עליה יהיה אסור.

ואולי יש מקום לסייע לכך מדברי המאירי בבית הבחירה בד"ה אמר המאירי בקידושין שם, וז"ל: פירשו בגמרא שמצוה בו יותר מבשלוחו, ולא עוד אלא שנדנוד עבירה יש למי שמקדש עד שיראנה קודם קידושין, שאם מכיר בה ושאינה נאותה לו לא ישאנה, ראוי לו שיחקור עליה תחילה ויבדוק גם

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

בקרובות אם ע"י איזה השתדלות כדי שיכנס מתוך שמחה ולא יביא עצמו לידי חרטה עכ"ד, והיינו דע"י בדיקה שיבדוק בקרובתיו, אבל הוא סגי ליה בראייה בלבד.

ובעיקר הקושיה איך אברהם אבינו קידש את שרה לפני שראה אותה, והקשו בספרים שהרי איתא בגמ' ביומא בדף כח ע"ב שאברהם אבינו קיים את כל התורה ואפילו עירובי תחומין. ומצינו בזה כמה תירוצים, וכן בסוף הדברים נתבאר מה שנראה לענ"ד.

(א). במהרש"א בב"ב דף טז ע"א הקשה בזה, וכתב, שבודאי שאברהם אבינו ראה את שרה בנעוריה קודם שנשאה ותו לא, ואח"כ לא ראה אותה כלל אפילו לאחר נישואם מתוך צניעותה, וע"כ חשב שמסתמא יופיה לא נשאר בזקנותה, וכמו שכתב בתנחומא (פרשת לך לך) שע"כ אמר עתה ידעתי, כלומר שהיה בטוח שכבר אינה עומדת ביופיה ועתה ראה שאכן עומדת ביופיה.

אבל בספר תורתך שעשועי להאדמו"ר מגור בעל הפני מנחם זצ"ל שהרי איתא בגמ' בב"מ דף פז ע"א עד אברהם לא היתה זקנה מעולם, ורק מאחר שהיה קלסתר פניו של יצחק דומה לשל אברהם ולא יכלו להבדיל ביניהם ביקש אברהם ובאה זקנה לעולם, ומ"מ ראה בספר בירורי חיים ח"א סימן לה עמ' תקיג שביאר ע"פ המהרש"א שם שכתב להוכיח מכמה דוכתי שכן היה זקינה, וישב שאע"פ שהיתה זיקנה בעולם מ"מ לא היתה ניכרת בלובן שיער וא"ש.

(ב). עוד כתב ליישב במהרש"א שם, שמה שכתוב בגמ' ביומא שא"א קיים את כל התורה אלא רק משעה נימול, וכיון שבשעה שנשא את שרה עדיין לא מל ממילא לא ראה את שרה, וכן כתב במהרש"א ביבמות דף ק ע"ב שקודם שמל אברהם לא קיים את כל המצוות שהייתה מצרית ראשונה והיינו כיון שהיה זה קודם שמל, ולכן לא הוכרח אח"כ לגרשה, וכן כתב בספר מילי דאבות (עמ' עד) בשם הריב"א פרשת לך לך, ובספר מעדני יוסף (ברית מילה עמ' קעט) כתב לבאר בזה עוד שמפני שלא נימול שמהות מצותה לבטל התאוה ולכן לא הסתכל בה מחמת צניעותו שחפץ להכניע יצרו ולגדור עצמו בעניני עריות.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ג). בעיון יעקב עמ"ס ב"ב דף טז ע"א כתב לתרץ שכל האיסור לשאת אשה קודם שיראנה הוא דוקא בכה"ג שיש חשש שמא תתגנה עליו כשיראנה, אבל אברהם אבינו לא חפץ לראות את שרה לעולם ולכן לא היה צריך לראותה לפני הנישואין, וכן כתב לתרץ בשו"ת משנה הלכות חלק יב סימן שכט וז"ל:

ואולם בהערות מרן הגריש"א למס' קידושין דף מא ע"א כתב לדחות תירוץ זה, וז"ל: ומה שהעולם רגיל לתרץ שהאיסור הוא רק כשיש חשש שירונה, ואברהם ע"ה לא חשש לזה, זה אינו דלא פלוג רבנן ועוד דהא חזינן הכא דבסוף ראה אותה עכ"ד, אבל יש להעיר בזה דלכאורה סו"ס לא שייך לומר לא פלוג רבנן, כיון דעדיין רבנן לא תקנו את זה, והבן.

ד). עוד ראיתי שכתב לתרץ בספר אשכול יוסף עה"ת, ע"פ דברי היעב"ץ שביאר דברי הגמ' בשבת דף נג ע"ב, מעשה באדם אחד שנשא אשה גידמת, ולא הכיר בה עד יום מותה, אמר רבי בא וראה כמה צנועה אשה זו שלא הכיר בה בעלה, אמר לו רבי חייא זו דרכה בכך, אלא כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו, וכתב שם ביעב"ץ, שמא מיניה דצנוע מותר לקדש אשה אע"פ שלא יראנה עכ"ל, ומבואר מדבריו שאדם שהוא צנוע אינו חייב לראותה. והיינו כיון שאינו מכיר בנשים, ממילא אין חשש לגנאי.

ואולם כתב בספר אשכול יוסף שראה להגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א בספרו אור משה (עמ"ס קידושין סימן מ) שכתב להקשות על דברי היעב"ץ שאין ראיה מדברי הגמ' שם שמי שהוא צנוע אינו חייב לראות את האשה קודם קידושיה דדלמא אותה אשה הסתירה את מומה ולכן לא הרגיש בה אותו אדם שהיא גידמת מחמת צניעותו, וכתב להביא ראיה בזה ממש"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן רכה גבי אחד שנתשדך עם אשה וקודם ההתקשרות הלכו לטייל זה עם זה, ולאחר שעשו התנאים טען החתן שנתברר לו שהכלה חיגרת ברגל אחד ועשו לה רגל מע והיא טוענת שבודאי נתברר לו זאת כבר לפני שהלכו לטייל, והשיב המהרש"ם שהחתן נאמן בכך שהרי איתא בגמ' בתענית דף ד' ע"א שאליעזר שאל שלא כהוגן שהרי אליעזר אמר והיה הנער אשר אומר אליה הטי נא כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך אשקה אתה הוכחת לעבדך ליצחק, וזה במשמע אפילו חיגרת ואפילו סומא, ובכל זאת השיבו הקב"ה כהוגן ונדזמנה לו רבקה, וכתבו בתוס' יכול אפילו חיגרת שיהיה לה רגל של עץ והוא לא יראה, ומוכח

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

שבמום שבסתר אפשר שלא יראה וא"כ גם לגבי אותו חתן יש לומר שלא הבחין והצדק כמו, וסיים הגר"ח סופר שם שא"כ י"ל שה"ה גבי אותו צנוע שלא הבחין כל ימיו באשתו שהיתה גידמת בידה האחת שאכן ראה אותה לפני קידושיו, אבל היא הסתירה מומה שבידה ולא ראה את זה עד סוף ימיו, ואולם בספר אשכול יוסף שם הקשה שאכתי יש לחלק, שהרי בגמ' בשבת לא הוה שום מום, ויש ליישב.

ה). בשו"ת דברי יציב חלק אבן העזר סימן מח כתב להאריך בכל החיוב לראות את האשה קודם שינשא לה, ושנראה מהרמב"ם ומדברי הפוסקים דאי"ז חיוב אלא ראוי, וכתב ליישב הקושיה על א"א בזה"ל: ובב"י ריש סי' ל"ה, על מ"ש הטור אבל אם אפשר לו לקדשה בעצמה אסור לקדשה ע"י שליח וכו', שכוונת הטור לדקדק בזה דאם אי אפשר כגון שהוא במקום רחוק ממנה ואי אפשר לו לילך למקומה לראותה, או שהיא כבודה בת מלך פנימה ואין אדם יכול לראותה, לא יניח מלקדש בשביל זה, דלא אמרו אסור אלא היכא דאפשר עיין שם. ולפענ"ד דכל שכן אם הוא ת"ח וצנוע ויושב אהלים דהוי כאי אפשר, וק"ו הוא מהא דמשום כל כבודה דידה שרינן ליה לעבור על הך דאסור עד שיראנה, וכ"ש כשהוא בעצמו צנוע ומעלי ולא הסכין בכזאת מעולם דהוי כאי אפשר ולא שייך אצלו האיסור ודו"ק, ובזה י"ל מ"ש מהרש"א ב"ב ט"ז ע"א [בד"ה עפרא לפומיה] דהיאך לא היה מסתכל אברהם בשרה מעולם והרי אמרו אסור לאדם שיקדש וכו', ואברהם אבינו קיים מילי דרבנן ואפילו עירוב תבשילין עיין שם. ולדרכינו כיון שמעולם לא נסתכל ויושב אהלים היה לא שייך אצלו האיסור דהוי כאי אפשר. וז"ש ברית כרתי לעיני היינו אם כרתי ברית לעיני שמדובקות רק בקדושה, מה אתבונן על בתולה אפילו לבדקה לישאנה ודו"ק. עכ"ד. ועולה לדבריו לדינא שאם החתן מקודש ונעלה אין לו חיוב

ו). בספר מעדני אשר (פרשת לך לך) כתב הגאון רבי אשר אנשיל שוורץ שליט"א לתרץ ע"פ מה שאמרו בגמ' במגילה דף טו ע"א ששרה אמנו היתה מהנשים היפות בעולם, וא"כ היה הדבר מפורסם ולכן לא היה אסור שיקדש אותה בלא שיראנה יעו"ש, אלא דאכתי זה דחוק דא"כ מה זה עתה ידעתי הרי סו"ס הוא ידע.

ז). ובספר תורתך שעשועי לבעל הפני מנחם זצ"ל כתב לתרץ שאברהם ידע בנביאות שאין בשרה דבר מגונה, ולאן לא שייך בו האיסור לקדש את האשה

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

עד שיראנה, ואמנם בספר כרם יוסף עמ"ס קידושין עמ' שה הקשה הרי קימ"ל שלא בשמים היא כמבואר בב"מ דף נט ע"ב, ואמנם יש לחלק דהכא אינו ענין לתורה, דסו"ס חזה בנביאות ופשוט.

ח). עוד ראיתי שכתב ליישב בכרם יוסף עה"ת, שיש לומר שקודם מתן תורה לא היה שייך איסור זה, שהרי לא היה גירושין בשטר והכל היה תלוי בבעל כמבואר ברמב"ם בהלכות מלכים פ"ט ה"ח וממילא היה בגירושין גנאי כ"כ, אבל לענ"ד קשה לומר כן דהא סו"ס שמסלק האשה הוי גנאי, ועוד דנראה דהגנאי הוא בעצם חיי הנישואין, ועוד דהא סו"ס עד כמה דנימא שא"א קיים את כל התורה כולה, ממילא מסתמא היה דין קידושין וגירושין, ואמנם ראה בספרי אמרי יוסף עה"ת בראשית (והשי"ת יזכני להוציאו בקרוב) ששם כתבתי

ט). עוד כתבו לבאר בזה לדייק מדברי הרמב"ם בפ"ג מהל' אישות הי"ט שכתב הרמב"ם בזה"ל: עד שיראנה ותהיה כשרה בעיניו" וממילא אין הכוונה כפשוטו שיראה את יופיה החיצוני אלא מהותה, וממילא א"ש איך קידש אליעזר את רבקה ליצחק כי ידע את מדותיה הטובות. וכה"ג כתב בספר איגרי דבי הלולא ח"ב עמ' ל' ששמע מאביו הגאון רבי יו"ט ליפא פרידמן זצ"ל שהכוונה עד שיראנה היינו ביראת שמים.

י). בספר אגרא דכלא לבני יישכר (פרשת לך לך בד"ה ויהי) כתב כמה ביאורים, בסוגריים, כתב, שי"ל בפשוטו שבאמת התבונן בה בהיותה בתולה בלא תואר אשה, ואחר שנקראת אשה מיוחדת לאיש לא התבונן בה, ומשמעינו זאת בתורה שבאמת קיים גם את זאת שלא קדשה עד שהכיר בה, אבל כתב בזה, שעדיין לא הונח לנו כיון שהכיר בה שהיתה יפה קודם היותה לאיש, למה לי התחדשות ידוע כעת, החשש הזה היה לו לחשוש אפילו אם לא היה מכיר בה כעת מחדש, וביותר תתגדל החן בהיותה אשת איש מהיותה פנויה להיות אריה דרביע עליה איסור אשת איש, וכמו שמצינו לרז"ל שאמרו בזה"ל, לא יסתכל אדם בפנויה יפה ובאשת איש אפילו מכעורת (ע"ז כ). כי היצר מיפה אצלו האיסור החמור.

יא). ועוד כתב לתרץ בזה, שע"כ אחשבה שהנה אברהם אבינו היה מתבונן בה תמיד והיה יודע שהיא יפת תואר אבל לא היה נוגע אצלו מחמת גודל קדושתו לא היה מבין שום חילוק בין הידור מצוה הלזו בין הידור מצוה אחרת, והיה הדבר אצלו כמו שארי מצוות, ושמצוה להדר יותר אתרוג נאה

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ביותר תפילין נאים וכיוצא, וזה כונת התורה ביעקב אבינו שמשמיענו שהיה חפץ ברחל מחמת שהיתה יפת תואר, שהיה מהדר אחר הדור מצוה משום זה אלי ואנוהו התאנה לפניו במצוות (שבת קלג:) וזה שמשמענו בתורה וישק יעקב לרחל (כט יא) אשר כל הרואה משותמם על זה, אך זה משמענו התורה בזה שיעקב אבינו מגודל לא היה מבין שיש בזה מן התעוב לאנשי עולם, רק היה מנשק חפץ של מצוה לעין כל, ולא היה מתבייש בפני הרואים, כמו שאין אדם מתבייש לנשק תפילין וציצית, וכמו כן היה אברהם מתבונן תמיד ביופי שרה כמו ביופי שארי המצות, ולא עלתה בדעתו שיש חילוק בדבר שזה יופי אשה ויש חש תיעוב בעיני העולם ביופי הזה, משא"כ ביופי שארי המצות, אך כאשר הקריב לבוא מצריצה וראה שהרשעים הכל מסתכלין בשרה, אז נתן אל לבו שיש ביופי הלזו תיעבו וכי יש חילוק בעיני העולם בין יופי זאת המצוה ובין מצוה אחרת להיותה אשה והכל רצין אחריה (שבת קנב.) וז"ז הנה נא כעת ידעתי כי אשה יפה מראה את, אבל עד עכשיו לא הייתי יודע שאת אשה יפת מראה רק חפץ של מצוה יפה ומהודר, ומשמיעה אותנו התורה עד היכן הגיע קדושת אברהם עכ"ד.

יב). עוד מצאתי בזה להגאון רבי אליהו ציון סופר שליט"א ראש ישיבת רכסים ומח"ס רבים בספרו קובץ תפארת אבות עמ' מ', שכתב, שלא ראה כעת בתלמוד ירושלמי שהביאו לאיסור זה שאין לקדש את האשה עד שיראנה וכן ביפה עינים לא ציין לדעת הירושלמי שאסור, ולכן נראה לו שאכן הירושלמי לית האי איסורא, וכמו במדרשי ארץ ישראל לא ראה כן, וממילא נראה דאינו איסורא יעו"ש, ולפי"ז א"ש, אבל אכתי קשיא דלדינא פוסקים כבבלי וכ"ש היכא שהירושלמי לא גילה דעתו.

יג). בספר לבוש האורה (לך לך, פרק יב) ובחידושי תהלה ליונה עמ"ס מגילה עמ' שלח, כתבו לתרץ שא"א ראה אבל לא הסתכל והתבונן, ובספר מעדני אשר בפרשת וירא והו"ד באשכול יוסף עה"ת, כתב להביא מש"כ לו הגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א שדקדק מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות למסכת אבות (פ"ה משנה יט) שכתב בזה"ל: שלא הסתכל בצורתה הסתכלות שלימה רק ביום ההוא שאמר עתה ידעתי וזה תכלית הזהירות עכ"ד, ומבואר שא"א ראה את שרה בהבטה ולא בהסתכלות שלימה. וזה תלוי במש"כ לדון לעיל, בחילוק בין הסתכלות לראיה וע"ע לקמן בזה.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

יד). עוד כתב בספר אשכול יוסף עה"ת, לבאר ע"פ מש"כ בספר אמרי דעת להגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל (ואגב אורחין היום ז' מרחשון תשפ"ב יומא דהילולא דיליה) בשם הרה"ק רבי ישראל מרוזין זצ"ל דבגמרא במגילה דף יג ע"א איתא ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה והלא אסתר ירקרוקת היתה אלא שחוט של חסד משוך עליה, ולפי"ז י"ל שאברהם מתחילה ראה את שרה וידע יופיה אלא שסבר שאי"ז יופי בעצם אלא חוט של חסד משוך עליה, אבל כשבא למצרים היה צריך חוט של חסד להתהפך שלא תהיה יפה אלא ירקרוקת וכשראה שאין פניה משתנות הבין שאי"ז מדין חוט של חסד אלא כך היא מטבעה, וזה מה שאמר עתה ידעתי כי יפה מראה את ויעו"ש.

טו). עוד כתב לתרץ שם ע"פ מה שדרש רשב"י במסכת בבא בתרא דף טז ע"ב וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד) אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה, נמצא מעתה שאצל אברהם אבינו לא היה חשש שמא תתגנה עליו, שאף חולים בראותם את אברהם אבינו מיד התרפאו על אחת כמה וכמה אם היה נמצא באדם דבר מגונה שהיה מיד מתרפא מיד בראיית פני אברהם אבינו וממילא לא היה מוכרח א"א להביט באשה יעו"ש, אלא דאכתי יש לדון ממתי היה תלוי בצוארו, ועיין.

טז). ואמנם י"ל לענ"ד לפי מש"כ בכמה דוכתי שהאבות לא קיימו מצוות דרבנן, והארכתי בזה בספרי אמרי יוסף עה"ת (בראשית, והשי"ת יעזרני להוציאו בקרוב) כמו שכתבו המהרש"ל והחיד"א בפתח עינים בחולין דף ה ע"ב שלא קיימו איסור דרבנן, כיון דסו"ס לא הו, וממילא א"ש כיון דאינו אלא דינא דרבנן.

יז). ועוד י"ל לפי מש"כ בנפש החיים (שער א' פרק כ"א) שלא קיימו המצוות אלא לפי השגתם וז"ל: לא שהיו מצווים ועושים כך מצד הדין דאם כן לא היו מעמידים חייו על דעתם והשגתם אף שהשיגו שלפי ענין שרש נשמתם ההכרח להם לעבור ולשנות אף מקצת מאחת מכל מצות ה' ולא היה יעקב אבינו ע"ה נושא שתי אחרות ולא היה עמרם נושא דודתו חייו רק מצד השגתם בטהר שכלם התקונים הנוראים הנעשים בכל מצוה בהעולמות וכוחות העליונים והתחתונים והפגמים הגדולים והחורבן וההריסה ח"ו

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

שיגמרו בהם אם לא יקיימום וכן נח הקריב דוקא מן הבהמה הטהורה כי ראה והשיג הנח והשרש העליון של כל בהמה וחיה איזה מהם כח שרשו מצד הקדושה והקריבה ואיזה מהם כח נפשה מצד הטומאה והס"א ולא בחר בה להקריבה לפניו יתברך כי לא ירצה וזהו ויתהלך חנוך את האלקים וכו' עי"ש, וכיון שכן

והנה בעיקר הקושיה על א"א קשה גם על יצחק אבינו ע"ה שאליעזר היה שליח לקדשה, והתירוץ הראשון של המהרש"א לא מתרץ, וכן התירוץ השני דהא יצחק גם נימול, וראיתי בקונטרס אפריון שלמה להפוסק הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א (עמ' כג) שכתב ליישב ע"פ מש"כ בתשובות הרמ"א סימן י' שרק א"א קיים את כל התורה כולה אבל זרעו אחריו לא קיימו כי אם שבע מצוות בני נח וכמו שיעקב אבינו נשא שתי אחיות יעו"ש, ולכן א"ש שיצחק התקדש ע"י שליח.

ואולם י"ל גם לתירוץ שא"א לא רצה להסתכל עליה אחרי הנישואין, וממילא לא היה חייב לראותה וזה שייך גם אצל יצחק, שווב ראיתי בקונ' הנ"ל שהביא שבדרי מהרי"א להגאון רבי יהודה אסאד זצ"ל בפרשת תולדות כתב שגם לגבי אברהם אבינו וגם לגבי יצחק אבינו שכל הטעם שאסור לקדש בלי שיראנה שמא יראה דבר מגונה ותתגנה עליו, אבל אצלם לא היה שייך איסור זה כיון שלא היה בדעתם לראותה אח"כ, [וכה"ג ראה בספר דברי יונתן להגאון רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל שביאר שיש ב' טעמים למה שצריך לראות את האשה א' משום שלא יחלפינה וב' משום שמא תתגנה, ולטעם שמא יחלפינה באחרת י"ל שא"א הכיר את שרה בטביעות עינא דקלא, ולגבי שמא תתגנה, אברהם אבינו ידע שלא יראה אותו, יעו"ש, וא"כ יש ליישב כן גם כלפי יצחק אבינו].

והוסיף שם הגרי"א דינר שליט"א שהוסיף בזה מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל שהרי יצחק כתוב בפרשת תולדות שכהו עינו מליראות לא ראה ההבדל בין יעקב לעשו וכמש"כ רש"י משום דמעוה המלאכים שנפלו בעיניו בשעת העקידה יעו"ש, וא"כ בודאי לא יראה אשתו אח"כ, ושפיר יכל לקדש ע"י שליח.

עוד יש ליישב בזה ע"פ מש"כ במושב זקנים עה"ת שלא קדשה יצחק עד שבאה אצלו, וממילא א"ש שלא עבר על האיסור לקדש את האשה עד שיראנה, ואולם במסכת כלה לא מבואר הכי, ובמק"א הארכתי בזה.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ועוד י"ל כיון שיצחק אבינו לא יכל לקדש ע"י שליח כי נצטוה ע"פ הקב"ה שלא לצאת מחו"ל, ממילא ילפי דברי רש"י יכל לקדש האשה גם בלא שיראנה ועיין.

והנה הבאנו כבר לעיל מדברי הרמב"ם דמותר להסתכל, וכן כתב בשו"ע אבן העזר סימן כא ס"ג וז"ל: מותר להסתכל בפנויה לבודקה וכוק שישאנה ולא עוד שראוי לעשות כן עכ"ד, והוא כלשון הרמב"ם, וכן בספר חסידים (סימן שפט) כתב בזה"ל: אדם שרוצה לקחת אשה, ורוצים ליתנה לו, צריך לעבור שם לראותה, וגם היא תראה אותו שאם לא ישרה בעיניו לא יקחנה, ואם יקחנה בלא ראות שמא ישנאנה ויקווה ויתאוה למיתתה וכתוב (משלי ג כט) אל תחרוש על רעך רעה עכ"ל, ומקור דבריו כנראה מדברי הג"מ ביבמות דף לז ע"ב רבי אליעזר בן יעקב אומר לא ישא אדם אשתו ודעתה לגרשה משום שנאמר על תחרוש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך, ויש לעיין מדוע הספר חסידים לא למד האי דינא מדברי הגמ' בקידושין דף מא ע"א שאסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה. ויל"ע.

ויש לעמוד בעיקר הדין באיסור להסתכל באשה, כתב רבינו יונה בשערי תשובה שער ג' אות סב שמקור האיסור הוא מדכתיב ולא תתורו אחרי ללבבכם ואחרי עיניכם, והובא בבית שמואל אבן העזר סימן כא סק"ב, ובשיורי ברכה שם הביא דברי הרבינו יונה, וכתב שהמסתכל בנשים הוי מומר לעבירה אחת, וכיון שלומדים איסור הסתכלות מולא תתורו אחרי עיניכם הרי רוב הראשונים והאחרונים סוברים שהוא איסור מן התורה, וע"ע ברמב"ם בהל' איסורי ביאה פרק כא ה"ב שכתב שחייב מכות מרדות אם מסתכל בכוונה להתקרב אל הערוה, וע"ע במה שהאריך בזה בספר אהל יעקב אבן העזר עמ' רי, ובספר לא תקרבו, ובספר דור המלקטים אבן העזר סימן כא, ואין כאן מקומו.

והנה בבאר היטב (סימן לה סק"ב) כתב שמה שאין אנו נזהרים ועושין שידוכין ואין החתן רואה את הכלה משום דאינן אלא שידוכין, וקודן הקידושין רואה אותה, וכן כתב בבית שמואל שם סק"ב, ובשו"ת קול מנחם אבן העזר ח"א עמ' צג, בהערות כתב להעיר ע"ד הבית שמואל מה ההיתר משום שאינו אלא שידוכין וקודם הנישואין יראה אותה הלא איך יוכל לעזוב את השידוכין קודם הקידושין והלא אם ימצא בה דבר מום אולי יתבייש

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

לבטל השידוך ותתגנה עליו כל ימי חייו או שלא ירמה לפגוע בבית ישראל וכל ימיהם יהיו במצה ובמריבה.

ויעו"ש שהאיסור עומד בעינו, וממילא אסור לקדש בלא לראותה קודם השידוכין, ובעיקר האי דינא ראה שם בעמ' צב, שכבר בענין המנהגים בזה וז"ל: והנה מצאנו מנהגים שונים בדבר זה יש שנפגשים ג' פעמים ויש ב' פעמים ויש מקפידים רק פעם אחת, ונהא ונהרא ופשטיה לשמור את בחורי ישראל בקדושתם וטהרתם, והוסיף עוד, וכאן המקום לעורר על הפירצה הנוראה שנפרצה בדור האחרון אשר לא שערום אבותינו מעולם שבין האירוסין לחתונה נפגשים יחדיו החתן והכלה במסעדות וכדומה ואוכלים ושותים יחדיו, ולא ימלט שלא יגיעו לידי מכשול בושגג ח'ו ולפעמים גם במזיד ואין איש פוצה פה ומצפצף וכששואלים מהיכן מנהג זה, משיבים בתשובות שונות שאי אפשר להתחתן מבלי שישכירו אחר את השני כדבעי, ואין איש שם על לב שבתיהם של אלו נבנים מבלי שום לחלוחית של יראת שמים, וע"כ הירא את דב' ה' ישמור את בניו ואת בנותיו שלא יפגשו בשום אופן בין האירוסין לחתונה ומי שמרגיש שאינו יכול מבלי זה שיקדים את זמן הנישואין ככל האפשר, וסיים, ובודאי שכשזוכה האדם להגיע לנישואיו בהכנה דרבה ושומר את עצמו מכל דבר רע זוכה למה שאמרו חז"ל בגמרא (סוטה יז.) איש ואשה זכו שכינה שרויה ביניהם לא זכו אש אוכלתן עכ"ד,

ומ"מ מה שאח"כ אין להסתכל, כן ראיתי שכתב בספר אהל יעקב אבן העזר עמ' רעא, שכתבו האחרונים שמאחר שלא מצאנו היתר להסתכל בפנויה אלא כדי לבדקה אם ישאנה, נראה שאחרי שהחליט שישאנה אסור להסתכל עליה, וכל דיני ההסתכלות בעריות חלים עליה, ובהערה קמז שכן כתב ההפלאה בספרו נתיבות לשבת, ובאוצר הפוסקים, ובספר אמרי יעקב ס"ג כתב שזה חיזוק למנהגן של חתנים בני תורה המתנהגים בחסידות שאינם נפגשים עם הכלה לאחר השידוכין דקשה בזה הנסיון והמכשול קרוב, וציין עוד למש"כ בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ה אבן העזר סימן ט' ויעו"ש עוד מה שעורר בזה. יעו"ש.

וכן כתב בילקו"י חופה וקידושין (עמ' נז) וז"ל: יש להזהיר את החתן שאחר שנפגש עם הכלה וקיים בעצמו מה שאמרו חז"ל: אסור לו לאדם שיקדש אשה עד שיראנה, שלא יתבונן בכלתו. וחכמי הדור ממליצים לאותם שבלאו

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

הכי נפגשים בין האירוסין לחתונה, שלא יפגשו בבית, אלא ילכו ברחוב, שבכך מונע עצמו מהסתכלות אסורה. עכ"ד.

ובהערה שם כט, ביאר, הנה מה שיש חושבים שמותר לו להתבונן בה וכו' מאחר שהיא משודכת לו וכו', בודאי שהוא טעות מוחלטת, שהרי בזמן הזה אין לה דין ארוסה כלל, דדין ארוסה היה נהוג בזמנם על ידי קידושין, ואחר איזה זמן היו מכניסים את הכלה לחופה. אך כבר כתב הרדב"ז בתשובה חלק ב' (סימן תרסד) שישנה הסכמה קדומה בירושלים שלא יקדשו אלא בזמן הנישואין. והובא בארץ חיים סתהון. וכן כתב בספר פרי הארץ חלק ג' (חלק אבן העזר סימן ב'), שהסכמה זו הוסכמה בחרמות ונידויים, וכל העובר עליה קידושיו מופקעים. וכן כתב בשו"ת אדמת קודש (סימן לט), שחרם זה הוא חרם עולמי. וכן כתב מהר"י אלפיייה בשיח יצחק. ומלבד זאת הרי אף בארוסה שהיא על ידי קידושין, עדיין היא אסורה עליו עד שיכניסנה לחופה ויברך שבע ברכות ויקחנה לביתו, שאז נעשית כאשתו לכל דבר. אבל קודם לכן אכתי היא אסורה עליו, אפילו אם היא טבלה לנדתה. וכבר אמרו במסכת כלה (פרק א') כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. וכן פירש רש"י בכתובות (ז ב) בנוסח ברכת האירוסין שנאמר בה, ואסר לנו את הארוסות, שארוסה אסורה עד שתכנס לחופה. וכן כתב הרמב"ם (פרק י' מהלכות אישות הלכה א'), והטור והשלחן ערוך (סימן נה סעיף א'), דהארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים כל זמן שהיא בבית אביה, והבא על ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכת מרדות. וכתב שם הרמ"א, דאפילו ביחוד אסורים. וכתב בח"מ שם, דהוא הדין משודכת אסורה ביחוד, דכל שאסורה בביאה אסורה ביחוד, והוא מכלל הגזרה שגזרו על יחוד פנויה. ע"כ. [ועיין בתוס' יבמות לו. ד"ה ולא, שכתבו, שאיסור זה הוא מדרבנן. וכן הוא ברמב"ם (פ"י מהלכות אישות ה"א). וע"ש במגיד משנה. וכן בהרא"ש שם. וכן פסק מרן בשלחן ערוך (אהע"ז סי' נה ס"א)]. וכל שכן בתקופת האירוסין שבזמן הזה, שאין לה דין ארוסה כלל, שהרי היא קודם הקידושין, וגם היא בלא טבילה כנודע, ואיסור נדה נוהג גם בפנויה, כמבואר בתשובת הרא"ש (כלל לז סי' טו) באיסור מי שבא על הפנויה, מטעם שבודאי בושה לטבול ונמצא בועל נדה. וכן כתב הריב"ש בתשובה (סי' תכה), הובאו דבריהם בב"י (אהע"ז סי' סו, וביו"ד ס"ס קפג). וכ"ה ברמ"א יורה דעה שם.

וגם לענין איסור הסתכלות בה, הנה אחר שכבר ראה אותה וקיים בעצמו מה שאמרו בקידושין (מא א) אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, איזה

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

היתר יש לו להתבונן בה, שהרי עדיין אינה אשתו ואינה מותרת לו כלל. וחכמי הדור ממליצים לאותם שבלאו הכי נפגשים בין האירוסין לחתונה, שלא יפגשו בבית, אלא ילכו ברחוב, שבכך מונע עצמו מהסתכלות אסורה.

יעו"ש עוד במה שהרחיב בזה, במה שנפגשים במקומות שלא ראויים להפגש בהם, מחמת שיש שם פריצות, ובמה שיש נוהגים שלא להפגש כלל ע"פ מש"כ הדרישה יעו"ש במה שהרחיב בזה.

וכן כתב בספר נר ציון עניני שידוכין ונישואין עמ' פז שלאחר שבדק וראה שמתאימים ונתשדכו חזר האיסור, כדין פנויה בעלמא באין שינוי כל עוד שלא נישאו כדת, ויעו"ש עוד בהערה מס' 2 שציין עוד למש"כ ביפה ללב ח"ב אה"ע סימן כא אות י שכל הסתכלות ע"מ להנות אסורה.

ובשו"ת משנה הלכות חלק ט סימן רסה, הביא בתחילה מש"כ לו הרב ישראל אריה זלמנוביץ רב העיר עכו ובעמח"ס חיי נפש, כי יש אומרים שהוא איסור תורה והוא אבזרייהו דג"ע ח"ו ואם יקדש בלי שיראנה יש חשש על המ"ע של ואהבת לרעך כמוך ובאנו בזה למחלוקת אי רבוי הכמות מכריע האיכות שהאריך בזה הגר"י ענגיל (בס' לקח טוב סי' ט"ו) ומקורו בר"ן יומא ששוחטין לחולה בשבת אפילו יש בשר נבילה מוכן הגם שאיסור שחיטה הוא באיסור סקילה ונבילה בלאו ושם באות כ"א ביאר דדא הוא מחלוקת רב ושמואל ורב ס"ל דהעיקר הוא חשבון הכמות א"כ מוטב שיעבור פעם אחת על איסור חמור של הסתכלות מלעבור תמיד על העשה של ואהבת לרעך כמוך הגם שהוא קיל ולכן ס"ל דאסור לקדש עד שיראנה ורב לשיטתיה אבל מי שהוא בבחינת אברהם אבינו שאינו חש שמא תתגנה שלעולם לא תגנה עליו שפיר מקדש בלי שיראנה דליכא חשש משום ואהבת והאריך בדברים נכוחים משמחים לב וש"י ויש להוסיף על זה קצת מה שפ"י המפרשים באברהם אבינו כשהלך למצרים וחש שמא יהרגו אותי ואותך יחיו פ"י נמי באופן זה שס"ל דמוטב לעבור פעם אחת על איסור רציחה ולא יעברו הרבה פעמים על איסור א"א והדברים מפורסמים. עכ"ד. [כפי שהביא דבריו במשנה הלכות שם].

וכתב במשנה הלכות שם לדינא וז"ל: ולעצם הענין יש להעיר בזה דלכאורה כאן ספק וספק הוא ואולי קרוב יותר לאיסורא מלהתירא שהרי כשיסתכל באשה ספק אם יתרצה ספק לא יתרצה וכן ספק אם תרצה בו ספק לא תרצה והו"ל ספק וספק ועוד שהרי אפשר יבא לידי הרהור ואמרו ז"ל אין אדם

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

מהרהר אלא כמה שענינו רואות ועיין מגילה ט"ו רחב בשמה זינתה יעל בקולה אביגיל בזכירתה מיכל בת שאול בראייתה ומסיק בכולהו ביודע ובמכירה וכל שאינו מכירה ליכא הרהור וא"כ ספק יתרצה ספק לא יתרצה ויש כאן ודאי הסתכלות וספק הרהור בה ואם לא תתרצה בו ותלך ותנשא לאחר נמצא מהרהר בא"א ואומר אני דלא זאת אלא דאם לא יתרצו בו יותר מאחת נמצא רואה ומסתכל בכמה נשים ויש כאן גם ריבוי האיכות וא"א להכמות שהוא ספק של ואהבת לרעך שידחה את הספק שבכל ימיו בהרהור עבירה כלומר בנשים אחרות. ועיין עוללות אפרים מה שפי' אהא דאמרו בגמ' קידושין כ"ט ע"ב רב הונא לטעמיה דאמר בן עשרים ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה ופי' דאפילו נשא אח"כ אשה כיון דכבר איתרגיל להרהור עבירה הרגל נעשה טבע וא"א לו כל ימיו להפטר מזה אלא יהי' כל ימיו בהרהור ח"ו וא"כ הכ"נ כיון שיתרגל להסתכל בנשים יהי' כל ימיו בזה. וגם איסור הסתכלות כשהוא לעצמו שהוא איסור עצמי שיתרגל בזה ואפילו למ"ד שהוא דרבנן מ"מ הרבה דרבנן חמורים מדאורייתא.

איברא דגם בעצם ההנחה דאיסור דואהבת לרעך הוא איסור תמידי שיעבור עליו כל ימי חייו לפענ"ד כבר הקשיתי בתשובה אחת דמאי שייטא דתנא משום ואהבת לרעך כמוך והלא אסור לדור עמה משום דהו"ל בני שנואה ועוד אם תתגנה עליו יגרשנה ואם לא יגרשה ע"כ ניחא ליה וליכא גם משום ואהבת לרעך ונראה לפרש דודאי לא חיישינן על בני ישראל שישנאו את נשותיהם וידורו עמהם מתוך שנאה אלא הכוונה דאסור לקדש עד שיראנה שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו ואז או שיגרשנה ולא ישאנה שהרי הכא מיירי בקידושין קודם נישואין או שאפילו אח"כ תסכים דעתו לישאנה אמנם ברגע שימצא בה דבר מגונה תתגנה עליו ויעבור על ואהבת לרעך והגם שאח"כ יסכים לדור עמה ויאהבנה אבל מ"מ לרגע זו יעבור משום ואהבת לרעך בשעה שיראנה או שבאמת יגרשנה וגם זה בכלל ואהבת לרעך שאינו רוצה בגירושין ולכן אמרו אסור לקדש עד שיראנה וא"כ קודם הקידושין שיראנה ויסכים בדעתו לישאנה אפילו יש בה דבר מגונה לא תתגנה עליו שכבר ראה הדבר המגונה.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד לחדש דבר חדש לפי גירסת הספר שלפנינו בלשון הגמ' דאמר ר"י אמר רב אסור לאדם לקדש את האשה עד שיראנה ויש לדייק בלשון את האשה כלומר האשה הידועה וגם תיבת את היל"ל סתם אסור לקדש אשה עד שיראנה ועיין לעיל ריש פ"ק בתוס' האשה ובאמת

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

בגירסת התוס' כאן אסור לקדש אשה ולכן י"ל דבאמת לאו בכל אשה אמרו דאסור לקדש דודאי אשה סתם שמראיה כשאר נשים ואין לה דבר מגונה ליכא למיחש שמא ימצא בה דבר מגונה שהרי אין בה דבר מגונה ואטו ברשיעי עסקינן אבל רב מיירי באשה שיש לה דבר מגונה כעין מום ממומי אשה וכיוצא בו שדרך קצת בני אדם להקפיד על זה ולהתגנות בה ושאר בנ"א אין מקפידים והאי גברא שלח את אמו או קרוביו לבדקה וראו בה דבר זה ואמרו לו שיש לה דבר כזה ואותה אשה אסור לקדש עד שיראנה שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו ואתי שפיר לשון אסור לקדש את האשה היינו האשה הידועה שאינה כשאר כל נשים אלא שיש בה ספק דבר מגונה זו חייב לראותה קודם ולשון שמא ימצא דבר מגונה היינו שימצא הדבר ויהי' מגונה אצלו ותתגנה עליו.

ואין להקשות דא"כ אמאי קאמר דרב יוסף אסיפא איתמר הא אפשר נמי ארישא דמנ"ל דבאשה כזו מיירי דלמא בכל נשים מיירי ואכתי דרב יוסף מנ"ל וכמ"ש התוס' לפרש דליכא לתרין במכירה, אבל היכא דבאמת אשה כשאר נשים שאין בהם שום מום ודאי מותר לקדש בלי ראייתו שהרי ליכא חשש שמא ימצא בה ודי בבדיקת קרוביו. ובזה יש ליישב קושית מהרש"א ב"ב מאברהם אבינו האיך עבר אמימרא דרב דאסור לקדש אשה עד שיראנה ולהנ"ל אתי שפיר דשרה לא הי' בה שום ספק דבר מגונה ולא הי' צריך לראותה קודם שקדשה. ובזה יש ליישב נמי למה לא הביא הרמב"ם הא מימרא דרב דאסור לקדש דלאו בכל אשה אמרו אלא ביש לה ספק דבר מגונה וי"ל. עכ"ד.

וכן בספר בנתיבות ההלכה (חלק ל' עמוד 136) כתב שיש למעט בראיית נשים ובהסתכלות בהם אפילו למי שרוצה לישאנה ככל מאי דאפשר, והוסיף שאם עכ"פ צריך לראותה יותר מפעם או פעמיים בכל אופן לא יצאו לחוץ, אלא יהיו או בבית ההורים של הכלה או בבית של איזה קרוב, ובשום אופן לא יצאו לחוץ בין במכוננית ובין ברכבת וכ"ש בלילה עכ"ד, ובספר אהל יעקב אבן העזר מהדו"ח תשפ"א עמ' רעא כתב בהערה קמו להביא דברי המשנה ההלכות הנ"ל בספר בנתיבות ההלכה, שכמובן שכבר ידוע שיש כמה מנהגים שונים בכלל ישראל, וכל אחד צריך לעשות כמנהג אבותיו ורבותיו, וא"א לפרט פרטים מדויקים השווים לכל נפש בכתב, אלא רק רצינו להזכיר את דעתו הגדולה בזה.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

האם מועיל לראות בתמונה - והנה יש לחקור האם מועיל לראות את האשה ע"י תמונה וכדו', ולכאורה לא מהני, וכ"ש לפי מה שהבאנו שיש שבארו ברמב"ם שהכוונה שיראה אותו ויבדוק את היראת שמים בה שזה לא שייך, ומצאתי עתה בספר שמחת מרדכי תשובות מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (תשפ"א) בעמ' קיב, שנשאל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: הנה הדין שאסור לקדש אשה עד שיראנה, שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו, יש לעיין האם דין זה נאמר רק לגבי מראה חיצוני או שנכלל בזה גם חיוב לפוגשה קודם כדי לעמוד על תכונותיה ואופייה, שגם בזה שייך שמא ימצא בה דבר מגונה שתתגנה עליו, ולכאורה נפק"מ האם מועיל שרואה אותה בתמונה או למשל כשיש עדות של אחרים על המראה שלה, האם זה מספיק או שצריך ממש לפוגשה וזה הכונה עד שיראנה, והשיב מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: צריך לראותה ודי עכ"ל, וביאר שם בהערה כט, והיינו דסבר רבינו דסגי בראייה לבד, והיינו שס"ל שדי שיראנה במראה החיצוני, ולא צריך לדבר עמה ולפגוש אותה ממש אולי לא ניחא ליה בצורת קולה או דיבורה עכ"ד, ויש להוסיף דביותר יש לעשות כדברי הגמ' עד שיראנה דהיינו שיראנה ממש.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

מכתב על הספר אהל יעקב יחוד הרחקה מן העריות לא ילבש

בס"ד

ד' תשרי תשפ"ב

לכבוד הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א בעמח"ס אהל יעקב, מו"ץ בבית ההוראה הכללי ירושלים, ובבית ההוראה בראשות הגר"מ דייטש שליט"א.

שלו' וברכה

קבלתי ספרו החדש אהל יעקב על הלכות יחוד הרחקה מן העריות ולא ילבש, ע"י הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס. והיות וא"א ליפטר בלא כלום אכתוב בזה בס"ד כמה הערות והוספות בעזה"י החונן לאדם דעת, וביותר נכתוב עתה על החלק השני של הספר, ומקוה שבקרוב אשלח גם הערות על החלק הראשון של הספר, כפי מיסת ידי.

לבישת בגד אדום

(א). בעמ' רכח, כתב שיש ליזהר שלא ללבוש סוגי בגדים המושכים את העין במראה הצבע או בצורתו כגון בגד שהוא בצבע רועש אדום וכדומה, ובהערה נג ציין שם לדברי הגמ' בברכות דף כ' ע"א שמבואר שם שאין דרך בנות ישראל ללבוש בגדים אדומים, והביא מהשבט הלוי דיש ליזהר בכל מילי דבגדים שהם בצבע אדום יעו"ש.

והנה בענין צבע אדם זכרוני שראיתי שמובא על מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל שלא רצה ללכת אפילו על שטיח אדום, ואולם מצינו שיש מקילים בזה לגבי עניבה, ובעזה"י תבאר במקומו לגבי לא ילבש בעניבה.

ואמנם יש שחשו בלבישת בגד אדום גם משום ובחקותיהם לא תלכו וכמ"ש במהרי"ק (שורש פח בד"ה ואם) שיש מסורת בידינו להקיד על לבישת האדום לבני ישראל, וכן כתב בש"ך יו"ד סימן קעח סק"ג וז"ל: שאין דרך הצנועים להיות אדומים בלבושם וצבע השחור הוא דרך צניעו' והכנעה וכדאמרינן מי שיצרו מתגבר עליו ילבש שחורים ויתעטף שחורים כו' ועוד

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

התם מסורת בידינו להקפיד על לבישת האדום לבני עמנו מהרי"ק שם. וכן הו"ד המהרי"ק בבית לחם יהודה שם סק"ד.

ואולם במעשה רוקח עה"ר בהלכות ע"ז פרק יא ה"א כתב ע"ד המהרי"ק, וז"ל: לא ילבש מלבוש המיוחד להם. כתב מוהר"י קולון סי' פ"ח וז"ל ועוד היום מסורת בידינו להקפיד על לבישת האדום לבני עמינו ע"כ ובזמנינו לא ראינו מקפידים על זה כלל אם לא משום צניעות וכיוצא ועיין למרן ז"ל, יעו"ש, וכן נראה מדברי הבאר היטב שלא הביא דברי הש"ך,

ואולם לדינא כן נקט בשו"ת משנה הלכות (חי"ב סי' שי"ב) וז"ל: לדינא ודאי שנשים בכלל זה חדא מגמ' ברכות כ' שמבואר שבאשה היתה המעשה ברב אדא גם מדברי מהרי"ק הנ"ל שהביא הש"ך שכתב מסורת בידינו להקפיד על לבישת האדום לבני עמינו עכ"ל. ובני עמינו נשים ואנשים בכלל וז"פ, [ואולם שם יעו"ש בסימן שיג בשם הגרשז"א שבבית יש להקל, ואולם שם פליג עליה שיש להחמיר בזה] וכן כתב בספר לבושה של תורה (ח"א סימן ה' אות ד') וז"ל: ויש לעורר דהגם דאדום אינו צבע של צניעות, ומעלה היא שלא ללבושו לעולם (בין איש בין אשה), מ"מ אי לאו דהנכרים לובשים אותו אין בו איסורא דבחוקותיהם לא תלכו, דאיסור זה חלוי במה שענין זה נקבע כמנהג הנכרים, וקלקול הוא לישראל להתדמות להם בזה.

ואומנם בזמן הזה כתב בדרכי תשובה (שם סקט"ז) שיש להקל, כיון שאין זה מנהג הגוים כן כתב שם בשם רבי יצחק אלחנן, וכן ראה בדרך שיחה (ח"ב עמ' תלד) שהובא בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאמר שהחזו"א סבר שפעם כך היו הולכים הגויים ולכן אין זה צניעות, אבל היום אין זה שייך. ואמנם אבא ז"ל סבר שצריך להקפיד, עכ"ד, ובחשוקי חמד בבכורות דף מד ע"א כתב להביא ב' הטעמים א' משום בגד של פריצות וזה נוהג היום, וב' משום מנהג הגוים שאין זה מנהג הגוים יעו"ש, ונפק"מ באיש שאולי לא חשיב פריצות כי פריצות באיש, ומשו"ה יש מקילין בעניבה.

ומ"מ הו"ד האמת ליעקב בספר דברי חכמים (אה"ע אות מ"ו ס"ק ב) שאפי' שמצד הדין מותר, טוב להקפיד ולא ללבוש מלבוש אדום כשיטת המב"יט שאוסר [סברתו של הגרי"ק להתיר הוא, שכיון שאין הגוים לובשין אדומים היום לפריצות, אז מותר, רק שכיון שהמב"יט אסר היום, נוהגים לאסור

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

(ושיעור של אדום לאסור, הוא מה דחשיב אדום גבי נדה) [ע"כ. וע"ע בזה בספר חוקת עולם פ"ב סעיף לג ול"ד.

ולענין אם צבע בורדו נקרא צבע אדום, הנה בספר אשרי האיש (יו"ד פרק י' סוף אות לא) כתב בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמותר, וכן כתב בספר הליכות בת ישראל (ז' ג) יעו"ש, וכן נראה מדברי השבט הלוי בח"ו סימן כד אות ב' יעו"ש.

ואולם בשו"ת ודרשת וחקרת (ח"ד יו"ד סי' ז' אות ג') כתב להחמיר בזה וז"ל: בענין מלבושים אדומים ששאל מה עם צבע בורדו וכדומה, וענינה שרובו צבע אדום, הנה כמדומני שראיתי בשו"ת של אחד מנכדי החת"ס (אולי השבט סופר אינני זוכר וצריך חיפוש) שהגדיר הדבר שכל צבע שהיינו אוסרים במראה דם נדה אסורה בלבישה, ודכירנא מעשה שהיה לפני כעשרים שנה, שאברך אחד בא אלי שקיבל פתק בדואר משכן בעילום שם, שישאל רב אם אשתו מותרת ללבוש מעילה האדומה שהיא לובשת, וכיון שהיה מארה"ב ולא דיבר לה"ק רהוטה ביקש ממני שאלך עמו להגר"ב אבא שאול זצ"ל לשואלו, והלכנו, והשיב על אתר לעיין בברכות דף כץ בהגהות הערוך, שפירש כרבלתא, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות, ומביא לדבר עבירה עכ"ל, ואח"כ שאלנו מה עם גבר, והתפעלנו מתשובתו, שחילק בין המדינות, כמדומני שאמר שבא"י ובארה"ב אינו סימן, אבל באנגליה ובעוד מקומות זה סימן למי שמוכן לזנות (משכב ז') רח"ל, כמו עגילים עכ"ד, והתפעלנו מסוד ה' ליראיו, אבל עכ"פ מידי חשש צניעות לא יצאנו שכתב הש"ך ביו"ד סי' קע"ח סק"ג שאין דרך הצנועים להיות אדומים בלבושם, וצבע השחור הוא דרך צניעות והכנעה, ולכן שומר נפשו ירחק מכל בגד אדום, ורובו ככולו כמו בכל התורה כולה כנלענ"ד עכ"ד ויש עוד להאריך בכל זה.

עד כמה נשים יכולות להתבשם

(ב). בעמ' רלט, כתב למעלה שראוי לכל אשה שלא תתבשם באופן מוגזם שיכולים הגברים להכשל על ידה, ושם בהערה עב כתב שיש להעיר בזה שאפילו כלה אסורה להתבשם יותר מדאי שלא תריח את החתן כיון שהיא עדיין אסורה עליו, וזה לכאורה הערה עצומה, ומ"מ עוד בעניין זה הביא שם תשובת בעל האבני ישפה זצ"ל בכת"י וז"ל: שבושם של האשה עשוי להטיל ארס של היצר הרע, מכאן תוכחת מגולה לנשים שאסור להן לשים

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

על עצמן בושם בזמן שהן יוצאות למקום ציבורי שיש שם דברים, שהרי הן ממש מכשילות את הגברים בהרחת הבושם שאסור להריח בו, ומצוה לפרסם דבר זה כי רבות הנשים שנכשלות בזה, אמנם מו"ר גאון אחד זצ"ל אמר שא"א לאסור מן הדין שהרי על בני אדם מוטל האיסור להריח ולא נאסר על האשה להתבשם עכ"ד, ואמנם לדינא לא נראה הכי שהרי איתא במדרש ובגמרא שהנשים היו שמים בושם כארס בבגדיהם כדי שיריחו אותם, ואיני זוכר כעת המקור, ובע"כ דהרבה אסור ורק קצת מותר.

האם מותר להסתכל בבגדי צבעונים של אשה מקופלים

ג). בעמ' רמב, כתב שיש לעיין אם מותר להסתכל בבגדי צבעונים של אשה אחרת שהבגדים מקופלים, וכתב שם בהערה שכן דייקו תלמידי רבינו יונה במסכת ע"ז דף כ' ע"ב דליכא איסורא, והביאו בספר אום אני חומה וסיים שצ"ע לדינא דהא סו"ס לכאורה יש הרהור, ולענ"ד נראה דהגדר בזה תלוי אם נראים שזה בגדיה או שמקופל באופן שלא רואים צורת הבגד, ועיין.

באיסור הליכה אחרי אשה

ד). במש"כ בעמ' רמד באיסור הליכה אחרי אשה, הנני מצרף בזה מש"כ בעבר בכמה דוכתי, ויש שם כמה פרטים שכת"ר לא האריך בהם.

הנה איתא בש"ס בברכות דף סא ע"א לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפילו אשתו, וכו' וברש"י גנאי הדבר, והטעם בזה ע"ד מה דאיתא בגמ' בברכות דף מג ע"ב אל יספר עם אשה בשוק¹ אמר רב חסדא ואפילו היא אשתו ואפילו בתו אפילו היא אחותו, לפי שאין הכל בקי אין בקרובתיו, וכתב שם רש"י שאין הכל מכירין בה וחושדין אותו, וכן מבואר כבר להדיא באבות דרבי נתן (פרק ב' ה"ב) לא יהלך אדם אחר האשה בשוק ואפילו אחר אשתו וכו' מפני טענת הבריות. אולם אח"כ איתא שם נאמר כאן לא תקרבו ונאמר להלן לא תקרב הדבר המביא לידי עברה לא תקרב עכ"ל, ומבואר דגדר האיסור הוא היינו שלא יבוא לידי הרור, ומש"כ ברישא טענת הבריות קאי רק על אשתו, וכן מוכח ממש"כ המאירי (עירובין דף יח:): לעולם יהא אדם נזהר שלא להביא עצמו לידי הרהור הרי אמרו לא יהלך אדם אחורי אשה בשוק ואפילו היא אשתו וכו' ע"כ, והיינו דלצדדים קתני דלגבי אשתו

¹. והנה מאי דכתיב בשוק, משמע דוקא בשוק, אבל במבואות וכל כה"ג ליכא איסורא, דומיא דדין אכילה בשוק ע"י בספר לידידינו הגר"ח מלין שליט"א בספרו אורחות אכילה

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

טענת הבריות ולענין אשה אחרת משום הרהור, ולפי"ז יש לבאר דהכוונה אפילו היא אשתו היינו דאיכא ב' דינים ודו"ק.

ומ"מ עיקר הדין הוא שהוא משום הרהור כן מבואר בספר כנה"ג (הגה"ט אותיות ב' ג') ובספר יד אהרן (חאה"ע סימן כא הגה"ט סק"ג) ובשו"ת מעשה אברהם (חחו"מ ר"ס טו) וכ"כ בספר הלבש (שם) שהטעם שאסור ללכת אחר אשה הוא משום הרהור, וכן כתוב בספר שני אליהו (אבות דר"נ שם). ולפי טעם זה לכאורה ה"ה אפילו אחרי ד' אמות ע' לקמן.

ומ"מ משמע דאיכא איסור בכל העריות ואפילו אחר אשתו, וכן מבואר במהרש"א (ברכות סא ע"ב) ובספר ידי דוד (ברכות סא). כתב וזהו שכתב רש"י גנאי הדבר דאין כאן אלא גנאי ולא סרך איסור, וגנאי אפשר לבאר מפני שאין הכל מכירין וחושדין אותו, או כפי שפירש המהרש"א (שם) שגנאי הוא שהגדול מהלך אחר הקטן עי"ש. וראה עוד ברמב"ם בפרק כא מהלכות איסורי ביאה הלכה כ"ב וכל המהלך אחר אשה בשוק הרי זה מקלי עם הארץ, ולמעשה כן הוא נפסק לדינא בשו"ע (אבהע"ז סימן כא סעי א') שאם פגע אשה בשוק אסור להלך אחריה אלא רץ ומסלקנה לצדדין או לאחוריו ע"כ.

והנה מרן הב"י (אבן העזר סימן כא) הביא על הדברי טור שהעתיק האיסור ללכת אחרי אשה, הביא לצין מש"כ בגמ' בקידושין (דף פא ע"א) ושם אמרינן רב ורב יהודה הוו אזלי באורחא אתת ההיא אתתא קמייהו א"ל דלי כרעך מקמי גיהנם, פרש"י דלי כרעך מהר ללכת כדי שנקדמה עי"ש, ומבואר עוד מקור שאסור ללכת אחרי אשה, והנה אם נוכיח משם מוכח דגם בשנים איכא את האיסור להלך אחרי אשה, כי לטעם של הרהור מאי שנא אם זה אחד או שנים,, וגם לטעם דחשד יש לחוש, [כמו מעשה אצל דוד] וכן מבואר באוצר הפוסקים (אבן העזר שם) שהביאו מהבנין לשמה (לרש"ד אב"ד לאהיסק סימן ו') שכתב שאפשר שאף בכה"ג אסור, ושכן מבואר בנתיבות לשבת (שם סק"א) ובבית מאיר (שם) ע"ש, וכן מבואר מדברי הגר"א על השו"ע שם.

והנה הגר"ח פלאג"י בספרו עיני כל חי על אבות דרבי נתן (פרק ב') כתב אין רושיא מברק ודבורה ככתוב בשופטים סימן ד' דהתם לא בפרטות וביחידות היו הולכים כי אם בעם רב וחיל הרבה ואפילו שם היתה הולכת דבורה אחריהן, ובשגם ודבורה אשה נביאה שאני ע"ש, וא"כ היינו טעמא שהיתה

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

אשה נביאה והחמירה על עצמה, ואף לתירוץ שהיה המון רב נראה דוקא הרבה אנשים ולא שנים, ועוד אפשר שהיה מרחק של ד"א, וע"ע בשו"ת אדרת תפארת (ח"ג סימן מז).

והנה י"א שכל האיסור הוא דוקא בתוך ד' אמות, כן כתב בבאר היטב (אבהע"ז סימן כ"א סק"ב) בשם מהר"א שכל האיסור הוא רק בתוך ד' אמות, וכן מבואר גם בגיליוני הש"ס ברכות (שם) שהביא דבזכרונו איכא כן רק בספר חסידים דרק בתוך ד' אמות איכא איסור, עי"ש שכן הביא מספר פרי עץ החיים (שער הנהגת הלימוד ד' פ"ה) שרק בתוך ד' אמות אסור עי"ש שהביא לזה טעם ע"פ הסוד. וכן כבר מבואר להדיא בשער המצוות (דף ל' ע"ד) שדעת האריז"ל שהאיסור הוא דוקא בתוך ד"א האמות שלה, וכן מבואר בדברי מהר"ם פאפירש בספר אור הישר (עמוד רפט) דאין איסור רק בתוך ד"א, וכן מבואר בספר בכרם חמד.

וכן מבואר בספר נתיבות לשבת (שם) וכתב דהרי איתא בשו"ע (או"ח סימן מ') לא יתפלל אחורי רבו וכו' ואם הרחיק ד' אמות מותר, ובהכי ניחא הא דאמר בקידושין (דף פא.) א"ל רב לר' יהודה דלי כרעיך מקמי גיהנם ופריך הא אמר מר בכשרים שפיר דמי וכו' ומשמע דוקא משום יחוד ולא קאמר משום שהוא הולך אחורי רשהה אלא ודאי כשהלכו ברחוק א"צ להרחיק כמלוא עיניו ע"ש. וע"ע בשו"ת מעט מים (סו"ס א').

וכן מבואר בשו"ת תורה למשה (סימן שפב) ולמד דין זה דהוא דוקא ד' אמות מדין איסור ישיבה לפני המתפלל שהוא דוקא בד' אמות כמבואר בשו"ע חאו"ח סימן קב וכן לענין עמידה לפני זקן שהוא דוקא בתוך ד"א כמבואר בשו"ע (יו"ד סימן מה) וכן לענין להתרחק מן הטינופת שהוא ד"א וכן לענין שאין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת דהיינו תוך ד' אמות כדאיתא בשו"ע (יו"ד סימן שטז), וא"כ ה"ה לענין הליכה אחרי אשה בשוק, עי"ש, אלא דזה תמוה דשם הוא ענין אחר דאיסור ישיבה לפני המתפלל הוא משום הסחת הדעת או אדמת קודש או טעמים אחרים, אבל הכא גם בד' אמות הוא רואה את האשה, ואיכא הרהור ויל"ע. ושוב ראיתי שכה"ג כתב להעיר בשו"ת ברכת יהודה (שם) וכתב דצ"ל שאף הוא יודה דבכה"ג דאיכא איסורא דהרי סו"ס איכא הרהור, ולא אתא לאפוקי אלא ממה שנשאל שם מה השיעור יש בדבר, וע"ז כתב שמסברא דכל תקנת חז"ל הוא רק על ד"א, אבל כ"ז מיירי שלא מבחין בתנעותיה אולם אם מבחין בהליכתה ומהרהר

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

בה איכא איסורא, ועי"ש שכן צריך לבאר בדברי הבא"ח בבן יהוידע (תענית כג. בד"ה משום לא) ע"ש.

אבל בשו"ת הרידב"ז (ח"ב סימן תש"ע) כתב שאפילו מחוץ לד' אמות איכא בהא איסור דהעיקר הוא שלא יבוא להרהור, דהנה שאל הרב השואל שדין הליכה אחרי אשתו לא ינהוג בארצות שהנשים הולכות מכוסות מכף רגל ועד ראש ואין נגלה ממנה דבר שיוכל האדם להסתכל בו, והשיב לו הרידב"ז דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין אלא כל הנשים שוות וכל המקומות שויים והוסיף שם שאין הטעם משום שמסתכל במקום המגולה ממנה אלא עיקר הטעם שלא יבוא לידי הרהור ע"י הילכוה ותנעותיה ע"ש, ולכן בד"א שיש כבר מרחק ליכא איסור, ומ"מ משמע שהטעם הוא משום הרהור, וכן משמע בדברי הרמב"ם שהשמיט הדין אחרי אשתו ובע"כ שס"ל שהטעם משום הרהור ובאשתו ליכא הרהור אפילו שהיא נדה ע"ש. והנה אף דיש להעיר דאם הטעם הוא משום הרהור א"כ אחרי ד' אמות שלא יהיה איסור, נ"ל דגם בכה"ג ס"ל להרידב"ז שיש איסור כיון שהוא למד שהאיסור בתנועתיה, ואפשר דהיינו דוקא בכה"ג, וכן איתא להדיא בספר אבן השהם (ח"ה על אה"ע סימן כא) בפתוחי חותם (סק"ה) שכתב בזה"ל: ונלע"ד שמ"ש הרב ז"ל והמהרא"י והבית הלל שהאיסור שלא לילך אחורי האשה אינו אלא תוך ארבע אמות מיירי באשתו או באשה אחרת ובאופן שאינו רואה אותה כלל בהילוכו אבל באופן שרואה אותה אסור בכל אופן אם לא דאיכא דרכא אחרינא עכ"ל, וכן כתב לבאר כבר בדברי הבא"ח בשו"ת אז נדברו (ח"י סימן כח) עי"ש, וע"ע בשו"ת ויען אברהם (ח"א סימן לח). ובעצם דין זה כן איתא להדיא כבר בשו"ת הראב"י אב"ד (סימן נז) שכתב שהשיעור הוא כל זמן שרואה אותה.

ובעצם דברי הרידב"ז כבר דחה את דבריו מרן החיד"א בכסא רחמים לאבות דרבי נתן (פרק ב') ובספרו ככר לאדן (דף רכד) שדחה את דבריו והעלה לאיסור רק בתוך ד"א, והו"ד בספר כרם יעקב (עמוד קכו) ולפי"ז ישב מה דאיתא במדרש ילקוט שמעוני (רות סוף פ"ג) גבי בועז שכתוב ויבא העיר לא היה צריך קרא למימר אלא ותבא העיר אלא מלמד שהיה בועז הולך אחריה עד שהגיעה לפתחה של עיר ע"ש, והקשה בספר יפה ללב (ח"ד אבהע"ז סימן כא אות ה) שהרי בועז אין דרכו להסתכל בנשים כדאיתא בשבת דף קיג ע"ב וא"כ איך הלך אחר רות, ולהנ"ל י"ל שהלך אחר ד' אמות, והנה עתה קשה לשיטת הט"ז, וכתב בשו"ת ברכת יהודה (ח"כ חלק אה"ע

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

סימן יט) שלפי הט"ז המדרש מדבר שבועז לא היה מבחין בהליכתה ובתנועתיה אלא מהלך אחריה לאחר שיעור זה, וכן כתב כבר להעיר בשו"ת עטרת פז (ח"ג עמוד קפו) ע"ש.

וכתב בשו"ת באר שרים (חלק ה' סימן מ') שכ"ז רק שיש עליו איסור של חשש הרהור אבל באשתו בודאי נראה דרק איכא גנאי ולכן לאחר ד' אמות יהיה ניתן להקל, כי בזה ליכא גנאי.

ויש אומרים שאם הוא ממחר לדבר מצוה יטיח עיניו בקרקע וכך יעבור, כן מבואר בפתחי תשובה (שם סק"א)

עוד קולא בענין זו מצינו בשו"ת מנחת שלמה למרן הגרשז"א (סימן צא אות כג) שהביא בשם השואל בלקט יושר (יו"ד סימן שעו) שמתיר ללכת אחר אשת חבר או אחר אמו כי בזמן הזה אין אנו מוזהרין כ"כ מליילך אחר אשה, והגרשז"ז יצא לבאר בכח דהיתרא בזמן הזה שהרחוב מלא נשים ולדבר מצוה יש להקל עי"ש. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סימן נ') מש"כ בזה להביא תשובה הגרשז"א, ובשו"ת משנה הלכות (ח"ט סימן רעא) כתב שאף שיש להקל לענין אשת חבר ואמו ומ"מ לגבי שאר נשים איכא איסורא [וא"כ נראה שה"ה לאותו הדין שמותר לספר עם קרוביו היום בשוק, ושוב מצאתי להדיא בס' בניהו בן יהודיע (קידושין שם) שכתב שאם פגע את אמו בשוק והיא רוצה לדבר עמו אסור לו להשמט ממנה מחמת הא דאמרו אל יספר עם אשה בשוק שזה אינו אלא מחמת חשדא ומשום מצות כיבוד אם לא חיישינן להאי טעמא דחשדא קליש ע"ש, ומה גם דאפש"ל שהוא רק מידת חסידות ועי'].

וכדברי הגרשז"א יש לסייע מדברי הלבוש (מנהגים אות לו) שכתב שאפשר לברך שהשמחה במעונו גם כשיש תערובת אנשים ונשים בחדר אחד מפני שעכשיו הנשים מורגלות הרבה בין האנשים ואין כאן הרהורי עבירה כ"כ, משום דדמי עלן כקאקע חיורי מרוב הרגלן בינינו וכיון דדשו דשו, וכן כתב בשמו מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סימן מז) וכן כתב בספר חינוך וחסדא (ח"א דף קטז) ע"ש, והראיה לכ"ז מדברי הלקט היושר כמבואר לעיל. וכן כתב במחצית השקל (אבהע"ז סימן כא) וכן מבואר בספר טהרם המים (מערכת ב' אות חי) שכתב שבעיר שאלוניקי לא נהגו לחוש לזה והיינו כמ"ש הלבוש, וכן מבואר בשו"ת יביע אומר (ח"ג חלק אבהע"ז סימן י" אות ט'), ע"ש, וכן יש להוכיח ממה שראיתי שפסק מרן שר התורה הגר"ח

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

קניבסקי שליט"א שאין איסור להסתכל על נשים שיודע שהם כמו בובות ודו"ק, ושוב ראיתי שכן כבר מבואר בריטב"א בסוף מס' קידושין שהלכתא שהכל כפי מה שהאדם מכיר בעצמו אם ראוי לו לעשות הרחקה ליצרו עושה ואפילו להסתכל בבגדי צבעונין של אשה אסור כדאיתא במסכת ע"ז ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשת איש והיינו ההיא דרבי יוחנן דיתב אשערי טבילה ולא חייש ליצר הרע ורבי אמי דנפקי ליה טמהתא דבי קיסר וכמה מרבנוןך מתשעי בהדי הנהו מטרניתא ורב אדא בר אהבה וכו' וכתב שם אלא שאין ראוי להקל בזה בזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו ולא כל תלמידי חכמים בוטחין ביצריהן כדחזינן בשמעתין בכל הני עובדין דמייתי' ואשרי מי שגובר על יצרו ועמלו ואומנותו בתורה שדברי תורה עומדים לו לאדם בילדותו ונותנים לו אחרית ותקוה לעת זקנותו שנאמר עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו עכ"ל, ומ"מ יש להוכיח לענין איסור הילוך אחר אשה דליכא איסור בזה, וכ"ש היכא דטח עיניו בקרקע, או שהולך מהר. [ולענ"ד בעצם דברי הריטב"א הייתי אומר שגם לתלמיד חכם יש להחמיר שלא ילמדו ממנו ולא יבואו להוציא עליו לעז, ועי'].

ולענין רחובות שמצויים שם הרבה נשים ואף אם יסלקנה לצדדים ימצא עצמו מהלך מאחורי אשה אחרת מ"מ יש עדיפות ללכת במהירות באופן שאינו הולך כל הזמן אחרי אותה אשה, כן כתב בחוט שני (אה"ע סימן כא סעי' א' סק"ח), ובשו"ת משנה הלכות (ח"ה סימן רכו) כתב שדין זה לא נוהג בכל הזמנים, ודע המעשה אשר בעונ"ה הרבה יוצאים לטייל בש"ק עם נשותיהם בשווקים וברחובות ולפעמים ברבים זה עם אשתו וזה עם אשתו ולא די שהם מבטלים זמן קודש עוד הם עוברים באיסורים רבים ובזה גורמים רעה לעצמם ולבניהם אחריהם והרי התורה העידה עליהם שהם ע"ה ואמרו ז"ל לא ישא אדם בת ע"ה אלא ישא בת ת"ח וזה הרי הוא בכלל ע"ה ואולי גם מהאי טעמא ישא בת ת"ח שתדע דרך הת"ח ולא תרצה לילך בראש וכנ"ל, ועיין בסמוך סי' רכ"ז ד"ה והנה הרואה עכ"ד.

ובשו"ת אדרת תפארת (דורי ח"ג סימן מט) כתב שדן מה הדין בזמן הזה, דהנה לא נזכר רימה או מהירות רק שיסלקנה לצדדים, והיינו שהיה יעשה כן בלי מהירות וריצה, וא"כ צ"ב מה מקור הדין דיש לרוץ, וכתב הגר"א דמהגמ' בקידושין (פא) דפרש"י ללכת מהר כדי שנקדימנה, וע"כ ריצה ומהירות חדא היא, והביא שם בבית מאיר כתב לתרץ דמה שמסלקה לצדדים

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

דוקא בגשר שאין שם בעיה של יחוד ע"ש, ועי"ש באריכות עוד. ועי"ש שהביא שבספר הסתכלות בהלכה שם הי"ג כתב שהיום שנשתנו העיתים והרחובות מלאים עם נשים ואי אפשר להזהר מללכת אחרי אשה אי איבא דרכא אחרינא שהנשים אינן מצריות שם חייב ללכת דרך שם ואם לא ומוכרח הוא ללכת בדרך זו כשפוגע באשה צריך להמתין ולהתרחק מאחריה וכו' וכתב במקורות והערות שם דהאידינא לא יועיל ב"כ לעבר לפניה או לצדדיה דמסתמא יפגוש שם עוד אשה לכן צריך להשאר במקומו עוד האריך שם מדוע לענין הולך ליד הנהר במקום הבכימת וליבא דרכא אחרינא מותר לו להמשיך בדרכו אף אם אפשר שיראה הנשים ומאי שנא דכאן החמיר טפי וע"ש ועו"ש הלכה י"ד הוסיף דאם הרחוב כ"כ מלא נשים שגם זה אי אפשר לעשות משם דאם ימתין מלהתקרב לאחריה בינתיים יבואו עוד נשים לפניו לכל הפחות יתקע עינו בקרקע ולא יגביהם מן הקרקע ועוד הוסיף שם הלכה ט"ו דה"ה כשהולך לצורך מצוה עוברת וא"א ללכת לאט ולהמתין וליזהר שלא להתקרב אחרי אשה יתקע עינו בקרקע וכנ"ל, ע"ש עוד. ומ"מ כתב שם בזמן הזה שהרחובות מלאים בנשים יש להקל במקום מצוה אף המצוה שאינה עוברת או בשעת הדחק שלא יועיל או שלא יכול לסלקה לצדדים, ויתכן דהיינו היכא שתוקע עינו בקרקע עי"ש.

דין ישיבה אחרי אשה – דעת מרן החזו"א שיש איסור לשבת אחרי אשה כן מטו משמו, ואמרו שהחמיר בזה מאוד, כן הביא בחוט שני (שם) וכן ידוע שהגר"ע גינחובסקי זצ"ל שהקפיד בענין זה וע"ע באגן הסהר ח"א, ובספר ויאמר הנני. ע"ש. ובשו"ת משנה הלכות (חיי"ב סימן רצט) כתב שלא שנא יושב ממהלך לענין הרהור ע"ש.

והנה חזיתי שבספר הסתכלות בהלכה (פ"ד הי"ז) כתב שכשיושב באוטובוס נראה שיש להקל לשבת אחרי אשה, ונסתמך על מש"כ ברידב"ז (שם) שהאיסור הוא משום שרואה תנועות איבריה, וזה גורם הרהור וזה לא שייך שהיא יושבת, עי"ש עוד אך נראה שהכל לפי הענין שתלוי בגובה המושבים ואיך צניעותה של אותה אשה, ובשו"ת אז נדברו (חיי"ב סימן מח) כתב מעורך החוברת פרי תמרים שג"כ כתב לדינא שלשבת באוטו או באוטובוס אחרי אשה אין איסור בדבר, אף שהיא יושבת בקביעות הרבה זמן, וכתב שם שהראיה מדברי הרידב"ז וכו' שכל האיסור שרואה את התנועות שלה וכו' יש לדחות, כי שם כוונתו דאפילו שטח עינו בקרקע אפ"ה יש איסור, ועי"ש שהביא מש"כ בשו"ת להורות נתן כשיושב זה אצל זה הוי בכלל האיסור

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ההולך אחר אשה, והיינו משום דין הסתכלות ודין הרהור אף שלא רואה ממש ודו"ק. וע"ע בשו"ת ויען אברהם (שם) ובשו"ע המקוצר (קדושה סימן רא אות ה').

[ובד"א אציין מה שראיתי שאמר כ"ק האדמו"ר מבעלז מחנבוקא שליט"א, שמעתי שבעת החתונה של האדמו"ר מפתח תקוה (הרבי מבערגזעס) זצ"ל הדריך אותו כ"ק דודי (האדמו"ר רבי אהרן מבלעזא) זי"ע לקראת החתונה, ובימי השבע ברכות קרא לו כ"ק דודי זי"ע שיכנס יחד עם הכלה, ואמר להם בתוך ההדרכות, שלטייל יחד עם האשה ברחוב הוא דבר האסור על פי שו"ע. עכ"ד, וע"ע בזה בספר אורה של שבת, והנה כל האיסור הוא דוקא ללכת אחרי אשתו, אבל לא לטייל, ויל"ע].

ואצרף בזה עוד מכתב שכתב לי בזה לפני כשנה וחצי הגר"ח מלין שליט"א בעמח"ס שו"ת שיח חיים שלמי חיים ושא"ס, וז"ל:

בס"ד אייר תש"פ

לידי"נ הבה"ח והמופלג יוסף אביטבול ני"ו

בעמח"ס שער יוסף ובאר התורה ושא"ס נפלאים

ראיתי שהאריך בגליון 41 בענין הליכה אחר אשה, ואביא בזה כמה שאלות ששלחתי קמיה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א ומה שהשיבני, ואח"ז בירור מיוחד שכתבתי בזאת הסוגיא²:

[א] האם מותר לישיב אחורי אישה באוטובוס (פעם ראיתי שכתבו בשם מרן שמותר, וכן בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ופעם ראיתי בשם החזו"א [הובא

² וראה בספר דרך שיחה (ח"א פרי וירא, עמ' פ') להגר"א מן שליט"א ששאל למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א: "שאלה. בחור שואל אם ללמוד מסכת נדה? תשובה. אני למדתי בבחורותי מסכת נדה, אבל השארתי זה לבסוף. היה זה לאחר בר מצוה. פעם שאלו משיבת תפארת ציון את החזו"א אם ללמוד פרק ראשון של מסכת כתובות, וענה: תורה שאט נישט! [תורה אינה מזיקה...], עכ"ל.

ובזה כתבתי לבאר בקובץ "מה טובו אהליך יעקב" (גליון י' עמ' תקעה אות יב) תשובת מרן הגר"ח שליט"א לידידי הגרי"א סקוצילס שליט"א בעמח"ס אהל יעקב ושאי"ס, האם כשאבא או מלמד לומד עם בנו או תלמידו דברים שהצנעא יפה להם, האם מותר לשנות מעט מהפירוש האמיתי, והשיבו מרן שליט"א (כפי שנדפס בקובץ מה טובו אהליך יעקב, גליון ט' עמ' קנג אות לה) דמ"מ חלילה מלשנות הפשט. ונראה לבאר כוונתו דמשום דתורה אינה מזיקה. וגם דאם ישנה הפשט, עלול ח"ו ברבות הימים להשאר עם גירסא דינקותא דיליה, וע"כ השיב מרן שליט"א דחלילה מלשנות.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

בחוט שנין שאסור, וגרע טפי מלישב לידה. ורצוני לידע היאך לנהוג למעשה). וכתב לי מרן שליט"א "יזהר".

ב] עוד שאלתיו: "הנה השיב לי מרן שליט"א שיש ליזהר לא לשבת מאחורי אישה באוטובוס, ורצוני לשאול אם יש חילוק בזה בין ספסל אחד לשניים ויותר, דהיינו, דאם זה מאחורי שני ספסלים או שלוש מותר". והשיבני מרן שליט"א "אם אין רואים", עכ"ל.

ג] "וכן, האם יש חילוק בין פנויה לנשואה (דמטו משמיה דמרן שליט"א פ"א חילוק כע"ז)". וכתב לי מרן שליט"א "לא".

ד] "ואם לא, אז אולי יש חילוק בין קטנה לגדולה". וכתב לי מרן שליט"א "לא".

ואביא בזה עיקרי הסוגיא דברכות ס"א ע"א בהאי איסורא, ומהתם יש לדון בהאי איסורא והאם שאני ישיבה אחרי אישה מהליכה אחריה: דהנה איתא בברכות שם, 'אמר רב נחמן בר יצחק... דתניא, לא יהלך אדם אחורי אישה בדרך ואפילו אשתו. נזדמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין. וכל העובר אחורי האישה בנהר אין לו חלק לעולם הבא'.

וכן להלן שם 'אמר רבי יוחנן, אחורי ארי ולא אחורי אישה וכו'' (דעדיף לילך אחורי ארי, דגם אם יאכלנו מ"מ עוה"ב יש לו, משא"כ אחורי אישה דעוה"ב אין לו. ריבב"ן שם³).

ופליגי קמאי בטעם האיסור, בתוספות רבי יהודה החסיד (שם, ד"ה מסתברא) כתב דהוא גנאי הוא לאיש להלך אחר אישה. ובמאירי בעירובין (י"ח:, ד"ה לעולם- הב') כתב 'לעולם יהא אדם נזהר שלא להביא עצמו לא לידי חשד ולא לידי הרהור. הרי אמרו לא יהלך אדם אחורי אישה בשוק'.

³ וראיתי בספר 'בית אברהם' עה"ת (פרשת ניצבים), דפירש בדברי הגמ' כאן ע"ד הדר"ש, דיהודי צריך לעורר ליבו ורצונו לשוב אל השי"ת בתשובה לקמיה חודש דתשרי, וז"ש בזמירות שב"ק 'יהא רעוא קמיה דתשרי על עמיה וכו'', דבטרם יגיע חודש תשרי כבר ישוב בתשובה, וזה רמוז בגמ' שם, דאחורי ארי ולא אחורי אשה, דמזל אב הוא ארי, ומזל אלול הוא בתולה, וא"כ מיד אחרי ארי- לאחר חודש אב, שהוא חודש אלול, יעשה תשובה וישוב אל ה', ולא יאחר עד אחורי אשה, שהוא מזל אלול- בתולה, שלא יחכה לחודש שאחרי שכבר יעבור ויגזר דינו, ועיי' שיקדים לשוב אזי כשיגיע תשרי, יתענג לשמיה במתיקין ודובשין, והיינו, דירגיש מתיקות בעבודתו בבחינת 'אז תתענג על ה' [ישעיה, נ"ח, י"ד], עכת"ד, ודו"ק.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ונראה בדבריו דטעמא משום חשד בעיקר משום הרהור עבירה, וכמו שפי' טפי בשו"ת הרדב"ז (ח"ב, סימן תש"ע) דע"י הילוכה ותנועותיה יבא לידי הרהור (עיי"ש שחידש מהאי טעמא, דאפי' כל גופה מכוסה מכף רגל ועד ראש ואין נגלה ממנה דבר שיוכל האדם להסתכל בה, אעפ"כ אסור דסו"ס ע"י הילוכה ותנועותיה בא לידי הרהור).

וכן הוכיחו מלשון הרמב"ם (פכ"א מהל' איסורי ביאה הכ"ב) יעוי"ש, וכ"כ הבית מאיר (אה"ע, סימן כ"א ס"א) ובספר 'יד דוד' עמ"ס ברכות (שם, מהדו"ב, ד"ה ואפילו). ובמהרש"א בח"א בברכות שם (ד"ה ואפילו) הביא לב' טעמים הנ"ל. וע"ע בתוס' בסנהדרין (כ'., ד"ה נשים) שכתבו גבי לוייה בדעת הירושלמי דיש לנשים לעמוד אחורי המיטה והאנשים לפניה, לפי שגנאי לבנות ישראל שיסתכלו בהן אנשים'.

ובשיעור המרחק האסור ג"כ פליגי קמאי, דבבאר היטב (אה"ע, סימן כ"א ס"ק ב') כתב בשם התרומת הדשן דהוא ד' אמות. וכ"כ בבית הלל (אה"ע, סימן כ"א, ד"ה פגע) ובספר 'נתיבות לשבת' (שם, ס"ק א'), וכ"כ בגליוני הש"ס בברכות (שם) דבזכרונו שכ"כ בספר חסידים שהוא ד' אמות, והביא שכ"כ ג"כ בספר 'פרי עץ חיים'. וכ"כ הבן איש חי בשו"ת תורה לשמה (סימן שפ"ב; ע"ש שכ' דהא דאמרי' בברכות שם 'בדרך' לאו דווקא, וה"ה בחצר וכל דוכתא) שכל ד' אמות רשות חלוקה בפני עצמה היא. וע"ע בזה בדברי הגרי"ח סופר שליט"א בקונטרס 'כרם יעקב' (סימן י"ג אות ג').

ואציין לפולמוס מעניין בהא דיש שרצו להקל בזה האיסור בזה"ז, דדוקא בזמן חז"ל שלא היו נשים מצויות ברשות הרבים, דכל כבודה בת מלך פנימה (תהלים, מ"ה, י"ד), וכדמוכחא מילתא כו"כ בש"ס (עי' גיטין י"ב. ומ"ו.), וכדדייקא לשון פגע באישה בשוק וכו', דכ"ה לשון הרמב"ם שם והשו"ע. אבל האידנא דרוב נשים מהלכות ברה"ר טפי מאינשי, רח"ל (כהגרשז"א להלן), יש להקל קצת כיון דגם אם יעקוף על אחת שוב ימצא עצמו מאחורי אישה נוספת, ואין לדבר סוף.

כן כתב בספר 'לקט יושר' (לתלמיד התרומת הדשן, יו"ד, סימן שע"ו), וכמו שביאר דבריו מרן הגרש"ז אורבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה (ח"א, סימן צ"ג אות כ"ג).

קובץ באר התורה (קמ) פרישת לך לך

אכן, יעוין בשו"ת דברי יציב (להגה"ק האדמו"ר מצאנו קלויזנבורג זצ"ל; ח"ה, אה"ע, סימן ל"ט אות ד') דכתב בחריפות דאיך נרהיב בעצמינו מכח סברא בעלמא לדחות הלכה מפורשת בש"ס וראשונים ושו"ע ולחלק חילוקים מעצמינו בדבר שהוא איסור גמור.

וסיים שם, דמה שכתב הלקט יושר 'לאו מר בר רב אשי חתים עלה ואין לסמוך על זה'. והוסיף שם דגם דברי הלבוש (סוף או"ח, מנהגים, סעיף ל"ו) שכ' ע"ד הספר חסידים (סימן שצ"ג) בעניין ברכת 'השמחה במעונו' דכ' הספ"ח דאין לברכה במקום שאנשים ונשים רואים זה את זה. וכתב ע"ז הלבוש, דמה שאין נזהרין בזה עכשיו משום דמורגלות הנשים הרבה בין האנשים ואין כאן הרהורי עבירה כ"כ, ודמייך כקאקי חיורי (אווזים לבנים. ע"י ברכות כ'. וגיטין ע"ג. וברש"י שם) מתוך רוב הרגלן בינינו, וכיון דדשו דשו. עכת"ד.

וכתב ע"ז הדברי יציב דכבר הרעישו עולמות על דבריו התמוהים (יעוין בשדי חמד, ח"ז, אסיפת דינים, מערכת חתן וכלה, סימן י"ב). וע"ע בזה הפולמוס בשו"ת משנה הלכות (ח"ה, סימן רכ"ו ורכ"ז; ובח"ט סימן רע"א) דעמד ג"כ בצ"ע ע"ד הלקט יושר, וז"ל (ח"ה- רכ"ז) "עוד שאלו אי נוהג דין זה דאחורי ארי ולא אחורי אישה גם בשאר נשים בזה"ז שהרבה נשים בינינו ואין כבודה של בת מלך פנימה, ועוברות בשוק לאלפים וכמעט א"א עבור בשוק שלא יפגש באישה בתוך ד"א שלה או אחריה ובגמ' ברכות דף ס"א שם אסרו אפי' בד' אמות. הנה דבר גדול שאל בזה אשר באמת בערים גדולות כנוא יארק כמעט א"א לעבור בשוק שלא יפגש באשה בתוך ד"א שלו ועכ"פ ביום, וכו'".

וסיים שם "והנה הרואה יראה דאין היתר בזה בכרכים גדולים יותר מבשאר מקומות ולא נשאר רק ההיתר של אי אפשר, וא"כ כל שמסיח דעתו מהם, ויוצא לשוק לדרכו ליכא דרכא אחרינא ליסוב מעליהם דרכו, והוא ממחר לדבר מצווה וכו', יתקע עיניו בקרקע וילך כמ"ש הרדב"ז ז"ל. וממילא לתפילה ולענייני פרנסה מיקרי לדבר מצווה וכמבואר במרדכי פ"ק דשבת. ומיהו אם יכול לצאת בשעה שאין נשים בשוק- חייב לעשות כן. וכו'. ואף שכתב הלבוש כו' גם הוא ז"ל לא כתב אלא ללמד זכות, וגם כי כל האחרונים חולקים עליו, ובפרט בימי הקיץ ואפי' בכל השנה שיוצאים כעת הנשים בשחצניות מגולי בשר בידיים בחזה ושוק וכו' גם הלבוש ז"ל מודה לאיסור,

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

וכל מי שיראת ה' נוגע בלבבו ודאי ירחק מלצאת בשווקים וברחובות ללא צורך ובפרט בימי הקיץ ובמעוני קיץ ודי בזה". עכ"ל הדברי יציב.

וראיתי למרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל בספרו חוט שני (אה"ע סי' כ"א ס"א, ס"ק ח' - עמוד נ') שכתב בזה"ל "ובזמנינו שיש נשים רבות ברחובות, ואף אם יסלקנה לצדדין ימצא עצמו אחורי אישה אחרת, מ"מ יש עדיפות לילך במהירות באופן שאינו הולך כל הזמן אחורי אותה אישה. אבל לכבוש פניו בקרקע [ולילך כרגיל-] כתב הרדב"ז דהיתר זה הוא רק בשעת הדחק שממהר לדבר מצווה", עכ"ל.

ובעניין ישיבה אחרי אישה, הנה כבר ציינתי בשאלתי דראיתי מביאים משמיה דמרן שליט"א דשרי, והוא מספר 'שאלת רב' (ח"א, פרק ט"ז אות י"ג). ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דהתיר, ראיתי מובא בספר 'מפי האיש' (פרק ט"ו; עמוד קנ"ו), וז"ל "שאלתי לרבנו: כשנוסעים באוטובוס האם יש בעי' לשבת אחורי אישה. והשיב: לא, כי רק 'ללכת' כתוב שאסור", עכ"ל.

ודעת החזו"א דאסור, הובא בחוט שני למרן הגר"נ קרליץ זצ"ל (חלק אה"ע סי' כ"א ס"א סוף ס"ק ח' - עמוד נ') וז"ל "דעת מרן החזו"ן איש היא, שאסור גם לשבת מאחורי אשה, כגון באוטובוס וכיוצ"ב, וזה יותר חמור מלשבת בספסל ליד אשה", עכ"ל. ומכיון דכתבתי למרן שליט"א את דעת חמיו דלא כרבו, הכריע כפשרה ד"יזהר".

והנה, בשו"ת משנה הלכות (חי"ב, סימן רצ"ט) הוכיח מהשו"ע דלעניין הרהור ליכא חילוקא בין ישיבה להליכה. והוסיף, דיתכן שישיבה גרע טפי מהליכה, דהליכה אדם עסוק בהילוכו ובדרכו ולא כן כשיושב שפנוי ממחשבה. ועוד עיי"ש שדימה להוכיח מהא דקידושין ל"ג: דפשטינן דרכוב כמהלך דמי - "והגם שיש לחלק קצת דבהילוך נתעורר ע"י תנועותיה כמ"ש הרדב"ז כו', לא כן כשיושב, מ"מ דמות ראייה יש, ופירוקא ליצה"ר וחמירא סכנתא.. וכו'", והוסיף שם דמשענת הכסא לא היא מחיצה כיון דבעי' שלא יראה אותה (ואה"נ אם אין רואה אותה - שרי. והאידנא באוטובוסים בנסיעות מחוץ לעיר, בד"כ אין רואין את האישה, משא"כ באוטובוס בנסיעה פנימית בתוך העיר, וצריך שאלת רב).

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

וכן הביא בשו"ת אז נדברו (ח"י, סימן כ"ח אות ד') דהחזו"א החמיר בזה עד למאוד, רק דכתב דמכיון דיש לחלק דבהליכה רואה את תנועותיה משא"כ בישיבה, וע"כ אם אין לו עצה אחרת- מותר. והוסיף שם "ועוד, דבהילוך תמיד יש עצה [שימתין עד שתעבור], אבל אם נאסור הישיבה, לפעמים אנו אוסרים עליו הנסיעה לגמרי, וזה לא שמענו". וכן נראה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט, סימן נ') וע"ש מש"כ ליה מרן הגרש"ז אורבאך זצ"ל דיש להקל קצת (הגרש"ז היקל ע"פ דברי הלקט יושר הנ"ל דבזה"ז הו"ל כקאקי חיורי), וכ"פ בשו"ת ישמח לב (אה"ע, סימן קי"ז).

ועוד יש להסתפק בזה הנידון, האם סומא ג"כ יש לו איסור הליכה אחר אשה כשיודע שיש כאן אשה או דלמא כיון דאינו רואה מותר. וזה תלוי בהני טעמי רבובי באיסור הליכה אחר אשה, דאי כהסוברים דהוא משום הרהור, א"כ לא שייך, אבל להסוברים דהוא משום גנאי לאיש לילך אחר אשה, א"כ גם בסומא שייך כן.

ומצאתי בשל"ה הק' (בשער האותיות, דף קע"ב ע"א, אות ק', הלכות ביאה, ריש ענין 'סור מרע') שכתב דגם לסומא אסור לילך אחר אשה. והוכיח שם דמקשינן בברכות שם ובעירובין (י"ח:), למ"ד דאדם וחיה נבראו כפרצוף אחד (שהיו גוף אחד שמצדו האחד היה זכרו ומצדו השני היה נקבה), מי הלך ראשון (פי', פרצופו של מי היה קודם), של אדם או של חיה, ומשני רנב"י דמסתברא דגברא ברישא, דתניא לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך אפילו היא אשתו, וא"כ חזינן דאף שאדם לא היה יכול לראות את חיה כיון שהיתה מאחוריו, אפ"ה אסור.

אך יעויין בשדי חמד (מערכת א', אות ש"ב) הביא דיש חולקים וס"ל דלסומא מותר לילך אחורי אשה. וכ"ה בספר ראשי בשמים (כללים, אות ס'), ושם הקשה ע"ד השל"ה ממש"כ התוס' בסוטה (ח', ד"ה גמירי) דבאשה שלא ראה אותה אף פעם ליכא חשש הרהור, א"כ הכ"נ מאי כתב השל"ה דאיכא איסורא הלא לא ראה אותה מעולם, והו"ל למימר דהוא גנאי. עיי"ש.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ויש מן העניין להביא כאן דבר נאה ע"ז העניין, שכתב בן המחבר שו"ת יהודה יעלה (יו"ד, סימן שנ"ה) בשם הגר"ש קלוגר זצ"ל, דהנה אמרי' שם בברכות דהעובר אחרי אישה בנהר אין לו חלק לעוה"ב. ותמוה דהא אפי' הבא על א"א ממש יש לו חלק לעוה"ב כדאי' בב"מ נ"ט. בדברי דוד המלך ע"ה, ולמה ומדוע אין לו חלק לעוה"ב.

וכתב שם הכי, דהנה ידוע המאמר דהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב, ולא נודע מקור מאמר זה בש"ס ובשאר מקומות בחז"ל⁴, וכתב שם, דמקור מאמר זה הוא מהכא, דה'אין לו חלק לעוה"ב' דהכא אינו משום דמרבה ניאוף וזימה (כדאי' בתוס' בברכות שם, ד"ה וכל, עי' בביאור דבריהם להלן בסמוך) אלא משום דהרי נהר מקום סכנה הוא (עי' מצודות דוד ביחזקאל [כ"ז, כ"ו] וכע"ז בקיצור שו"ע [סימן ל"ג ס"ז], ובשמירת הלשון [שער התורה, פרק ה', בהג"ה הא']), וקיי"ל (ירושלמי בשבת, פ"ב ה"ו) דשטן מקטרג בשעת סכנה, וא"כ בזו השעה שחוטא ועובר אחרי אישה- גורם שיהיה פתחון פה לשטן לקטרג והרי הוא כמאבד עצמו לדעת- ומשום הכי אין לו חלק לעוה"ב. ודו"ק.

וז"ל שם מ"ש מרן אבי הגאון זצ"ל דמאבד עצמו לדעת שא"ל חלעוה"ב לא מצינו בדברי חז"ל ואינו לא משנה ולא גמרא כו', עולה בזכרוני פ"א כשהייתי פ"א בבית אבי הגאון זצ"ל לבקרו ולקיים מצות כיבוד ולקבל פניו הטהורות..., שאלתי אותו על מאמר זה המורגל בפי כל דמאבד עצמו לדעת א"ל חלעוה"ב, והרבה טרח ויגע אז, ולא מצא מאמר זה בשום מקום. וכדומה שאמר מקור לזה ממ"ש בפ"ק דע"ז דר"ח בן תרדיון שאל מה אני לעוה"ב, ומה זו שאלה הרי כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב [סנהדרין צ']. אך הכוונה דשאל, כיון דהגזירה הוא שהעוסק בתורה חייב מיתה, והוא עסק בפרהסיא בתורה, א"כ הוא כמאבד עצמו לדעת וא"ל חלעוה"ב, עכ"ד. ועוד נ"ל ראייה ממ"ש חז"ל דההולך אחר אשה בנהר א"ל חלעוה"ב, ולמה הוי כן, הרי במזנה עם א"א ממש י"ל חלק לעוה"ב כמ"ש חז"ל שכן אמר דוד, הבא על א"א מיתתו בחנק וי"ל חלעוה"ב, ולמה יגרע אם הולך אחר אשה בנהר. אך הכוונה דידוע שהשטן מקטרג בשעת סכנה, וכיון דהלך בנהר

⁴ ומצאתי בפתיחת הסי' הנפלא 'שדה צופים' על הירושלמי מסכת פאה, בפתיחה, פרק מ"ג אות כ' דג"כ העיר דלא נמצא מזה בש"ס, וצ"ע שם לשו"ת יד שאול (יו"ד, סימן שמ"ה אות א'), ולפרדס יוסף (בראשית, ט', ד'; כ', י"ג), וע"ע בתפארת ישראל בסנהדרין (פ"א, יכ"ן, אות י"ב) שכתב כן בשם המהרי"ט בכתובות (ק"ג; ד"ה סליק), ובלחם שמים להיעביץ בסנהדרין (פ"י מ"ב) הביא כן בשם 'תוספתא דשמחות', וכתב התפא"י דלא נמצא שם כן, וע"ע בזה בשדה צופים בע"ז י"ח. ובגיטין נ"ז; ובשו"ת יביע אומר ח"ב, יו"ד, סימן כ"ד, וח"ו, יו"ד, סימן ל"ו.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

במקום סכנה, והוא הולך אחר אשה שיהיה פתחון פה לשטן לקטרג הוי כמאבד ע"ל וא"ל חלעה"ב, כנ"ל. ולזה העירני הגאון מאור הגולה.. ר' שלמה קלוגר ראב"ד.. זצוק"ל, עכ"ל.

(ושו"מ להגר"ש קלוגר גופיה בספר 'עבודת עבודה' עמ"ס ע"ז דף י"ח. ד"ה אמר, שכתב כן [והוא מתשובה שכתב בשו"ת האלף לך שלמה, יו"ד, סימן שכ"א], וז"ל "מה ששאל אותי לומר לו המקום מה שהעולם אומרים דהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב, איה מקומו... וכעת נראה עוד ממה שאמרו חז"ל דההולך אחרי אשה בנהר אין לו חלעה"ב, ולכאורה הוא תמוה למה יהיה חמור מן העושה מעשה שדוד המע"ה אמר [הוא גם בסנהדרין ק"ז]. הבא על א"א מיתתו בחנק ויש לו חלעה"ב, ולמה אחורי אשה בנהר א"ל חלעה"ב. אך הכוונה, כיון דהולך בנהר, הוא הולך במקום סכנה, רק שבטוח בו יתברך שיעשה לו נס ויצילנו, אך אם הולך אחר אשה בנהר והוא מהרהר בעבירה לא יעשה לו הקב"ה נס, וכיון דהולך במקום סכנה ואינו שומר עצמו, הוי כמאבד עצמו לדעת וא"ל חלעה"ב וכו', עיי"ש).

והנה התוס' בברכות (שם, ד"ה וכל) כתבו בזה"ל 'וכל העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לעוה"ב. פי' אם רגיל בכך לפי שיבא לידי נאוף וסופו יורד לגיהנם', עכ"ל, וקצת תימה מדבריהם ע"ד בן המהר"י אסאד דנראה מדבריהם שהאין לו חלק לעוה"ב כן בא מחמת חטאו ולא משום דאיבד עצמו לדעת.

וכן תימה על דבריהם מהא דאי' בב"מ שם 'אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם היו מקרעים בשרי לא היה דמי שותת לארץ ולא עוד אלא אפילו בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות אומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה ואני אומר להם מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב' ע"כ, ותמוה אמאי כתבו התוס' שאם רגיל בכך יבוא לידי ניאוף וסופו יורד לגיהנם, ואמאי פשוט להתוס' דיורד לגיהנם הלא אם ימות בחנק תהא מיתתו כפרתו.

והאירוני דלזה נתכוון הגרעק"א בגליון הש"ס שם בציינו לתוס' בסוטה ד': ד"ה היא תצודנו, דשם איתא דכל מי שיש בו גסות הרוח סופו נכשל בא"א, וכשיכשל בא"א 'היא תצודנו לדינה של גיהנם'. וע"ז הקשו התוס' גופייהו מב"מ נ"ט. די'ש לו חלק לעוה"ב (כמו"כ הק' כן אהא דאי' בחגיגה ט': דכל

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

הבא על א"א ואסרה על בעלה, נטרד מן העולם), ותירצו התוס' דבב"מ מיירי כשעשה תשובה, דתשובה ביחד עם ייסורין מכפרת (ומשו"ה מיתתו דאמרי' בב"מ- מכפרת עליו דהיא ייסורין. וקצ"ע דא"כ כל חטא שבעולם ג"כ, כששב בתשובה-נתכפר לו, וכשלא שב- יענש בגיהנום, וצ"ע).

ועוד י"ל, דהיא הנותנת, ומהא גופא מוכח דליכא שום פלוגתא בין התוס' למהר"י אסאד דתרוייהו לדבר אחד נתכוונו, דיתכן דגם התוס' מודו למהר"י אסאד דהא דאין לו חלק לעוה"ב הוא משום שאיבד עצמו לדעת, ורק רצו להשמיענו חומרת הדבר, או שרצו להשמיענו בכלל דבר אחר שהאיסור הוא רק ברגיל וכו', ולא בהכרח שבאו לחלוק בזה על בן המהרי"א ולומר דהאין לו חלק לעוה"ב הוא משום דאיבד עצמו לדעת. וצ"ע בזה.

ועוד יש להוסיף בזה בס"ד דברים נפלאים, דהנה לשון התוס' בברכות הוא 'וסופו נופל לגיהנום', וא"כ יש לחדש דבר חדש, ובאמת לא פליגי, וגם להתוס' **יש לו חלק לעוה"ב** (מצד עבירתו דהלך אחר אשה, וכדאקשינן מב"מ נ"ט, ואה"נ זה חוץ מבן המהרי"א שאין לו חלה"ב מצד דחשיב שאיבד עצמו לדעת), והתוס' רק כתבו שנופל בגיהנום- והיינו שמיד בבואו לעולם האמת, יכנס לגיהנום, ולאחר שיתכפרו עוונותיו שם- ילך לעוה"ב. ודברי הספר הנפלא 'חוסן יהושע' (מאמר ראשון, פרק ב', הגה"ה א') הביאוני לומר כן, עיי"ש ותמצא נחת.

ועוד יש להוסיף בזה, דהנה התוס' בב"מ (פ"ד, ד"ה יתיב) הביאו להא דפסחים קי"א. (לעיי"ש בעוזו"ה, ד'האי מאן דפגע באתתא בעידן דסלקת מטבילת מצוה אחזת ליה רוח זנונים'.

ותמוה אמאי לא קאמר טפי דאין לו חלק לעוה"ב, הלא בברכות שם מבואר דמי שרק עבר אחר אשה בנהר, ורק רואה קצת איך מפשלת בגדיה (כפירש"י שם)- וכבר אין לו חלק לעוה"ב, והוא דחזיא לה ערומה ממש כשעולה מטבילתה (כמבואר בתוס' בב"מ הנ"ל 'אי נמי התם שפוגע כשעולה בעודה ערומה מן הנהר'), ורק 'אחזתו רוח זנונים'?! , אתמהה⁵.

⁵ ואגב אימא מילתא, דהנה ביעב"ץ שם מבואר דאיירי בטבילת מצוה דטומאת נדה (והו"ד להלן בסמוך, דמשו"ה נקטינן במתני' אשה- דהיינו נשואה, דמה לפנויה בנהר). וא"כ הא הוי חציצה וע"כ דג"כ מוריד בגדיה לגמרי- וא"כ היינו דפסחים. אך ברש"י להדיא איתא שם 'אחורי אשה בנהר. אחורי אשת איש מגבהת בגדיה מפני המים וזה מסתכל בה', עכ"ל. ומבואר להדיא דאינו טבילת מצוה, הגם דנקט לשון 'אשת איש', כיון דהרי טובלת עם בגדיה והוי חציצה [עיי' יו"ד, סימן קצ"ח סכ"ג-כ"ה]. אכן בדיעבד מהני כשבגדיה רפויים [עיי' פתחי תשובה שם סק"ג ובהגהות הגרעק"א שם; ובספר 'אורחות הבית' להגר"מ שטרנבוך שליט"א, פכ"ג ס"ד], ודוחק דמיירי בדיעבד. וכ"נ ברור דלרש"י אינו בטבילה כיון דרק נקט שמגבהת בגדיה, ומשמע

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

אך הנה, לבן המהרי"א אתי שפיר היטב, דהלא בפסחים אינו מקום סכנה, אלא הולך על שפת הים ורואה הנשים עולות מטבילתן, ומ"מ כיון שאינו מקום סכנה (וממילא אין השטן מקטרג- ולא חשיב שאיבד עצמו לדעת-) יש לו חלק לעוה"ב!! כיון דעל עבירת הראיה לחודה הרי יש לו חלק לעוה"ב, וכמו שהוכיח מב"מ דאפי' הבא על אש"א יש לו חלק לעוה"ב. ולכן רק 'אוחזתו רוח זנונים'.

ועוד י"ל בהאי קושיא מפסחים, דהנה התוס' בברכות שם כתבו להדיא דאיירי [בהא דברכות שם] ברגיל בכך, ולכן אין לו חלק לעוה"ב, אבל בהא דפסחים איירי באופן עראי, וכמבואר בתוס' בב"מ הנ"ל, וז"ל "יתיב אשערי טבילה. והא דאמרי' בערבי פסחים (פסחים דף קיא.) האי מאן דפגע באתתא בעידן דסלקת מטבילת מצוה אחזת ליה רוח זנונים היינו כשפוגע בה אבל רבי יוחנן שהיה יושב שם בקבע אין זו פגיעה. אי נמי התם שפוגע כשעולה בעודה ערומה מן הנהר". עכ"ל.

ומשום הכי יש לו חלק לעוה"ב ורק אוחזתו רוח זנונים (אכן לפמ"ש דה"יורד לגיהנום אין זה מש"כ בגמ' ד'אין לו חלק לעוה"ב', דתרי גווני נינהו, דאיכא גיהנום שלאח"מ אית ליה עוה"ב, א"כ אכתי צ"ב דהא ע"ז תוס' כתב דרק הרגיל בכך, וצ"ע).

והנה במה שכתב לי מרן הגר"ק שליט"א דרק אם אין רואין מותר לשבת אחורי אשה, הנה לכאור' זה פשוט דכיון דטעמא משום הרהור, א"כ לא שנא מה המרחק. ואכן, זה תלוי ועומד בפלוגתת הפוסקים האם האיסור הוא רק בד' אמותיה או אפי' בטפי מזה (והובא לעיל הע' ט"ז).

ונסתפקתי בכה"ג דיש בין האישה לבינו ספסל או שניים ובהם יושבים אנשים (המקילים בזה האיסור) האם סגי או"ד כיון דסו"ס רואה אותה אי אסור או לא. ושמעתי מהגאון רבי אליהו קלרמן שליט"א (רב דקהילת חזון דוד, מודיעין עילית) דיש להקל בזה, כיון שאין מחשבתו נתונה בה אלא רק אם יושבת לפניו ממש. אכן אם אין בינו לבינה אנשים הוא כדברי מרן

שרק עוברת בנהר בעלמא מצד לצד וכיוצ"ב. וגם סברת היעב"ץ דלהלן דמה לפנויה בנהר, צ"ב רב, דאמאי שלא תלך בנהר לרחוץ או שצריכה לעבור וכו', וצ"ע.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

שליט"א - וכסברת הגר"א קלרמן שליט"א דסו"ס היא הדבר הא' שרואה נגד עיניו ומרוכז בה ואסור.

ויש מן העניין להביא כאן הא דנסתפקתי, באחד שישב כבר, ולאח"מ באה אישה ונתיישרה לפניו, מי נימא דמצווה לקום, או דהדין דאין לישיב אחרי אישה אינו אלא לכתחילה ובדיעבד אם יושב אינו צריך.

ובעניותי הבאתי דמות ראייה מהא דאשכחנא בדוכתי אחריתי, דהנה בשו"ת תשורת שי (ח"ב, סימן קס"ט) דן ביושב על ספסל והונח לאח"מ ספר, האם צריך לקום או לא, ודימה זאת להא דנפסק בשו"ע (או"ח, סימן ק"ב סעיף ג') דהיושב ובא אחר בגבולו ומתפלל מאחוריו, א"צ לקום, וא"כ אולי ה"ה הכא.

רק דיש לעיין בזה, חדא, דאם גורם לו להרהור ודאי דליכא חילוק (אלא אם נסמוך על דעת הגרי"ש אלישיב וסייעתו דהתירו בכלל ישיבה אחר אישה), ובכלל יש להעיר, דגם בעיקר דינא דיושב ובא אחר והתפלל מאחוריו - כבר כתב הרמ"א שם בשם הב"י דמידת חסידות לקום אפי' בכה"ג (וכמ"ש המ"ב בסקי"ד דהוא כדי להרים מכשול מחברו שעשה שלא כשורה שעמד להתפלל בתוך ד"א של היושב), וא"כ הכא נמי המחמיר תבא עליו ברכה.

אלא דשוב מצאתי בפוסקים דרוצים להקל מחמת חשש חילול ה' (רק בכה"ג דשייך, אכן בעיר שכולה תורה ליכא חששא א"כ לפו"ר ליכא מאי למיחש), והוא בשו"ת אז נדברו (ח"י סימן כ"ח אות ב'), שכך העלה שם השואל, ומדבריו נראה דיש להקל, אבל אם יקום ולא יעשה חילול ה' - יעשה כן, וז"ל "וכיון שאי"ז אלא ממילי דחסידות [א.ה. פי', לשבת ליד האישה כשאינו נוגע בה], צריכין לשקול במשקל החסידות שלא יצא מזה חילול ה'. למשל, דאם אשה רוצה לשבת על ספסל א' באוטו והוא מונע אותה, זה יכול לגרום ח"ה, אבל אם הוא רוצה לעמוד, אל יחוש מהמלעיגין וכו'. ואין בזה חילול ש"ש אלא קידוש ה', כי גדר ק"ה הדקדוק יותר בתורה ומצוות, ואף דלפעמים יש למנוע ממעשה חסידות במקום המלעיגין, אבל יש חסידות ויש חסידות וכו'. והנה אנו נפגשים כאן בהלכה הנוגע גם להרגש המסור ללב שלכ"א בבחינת יודע אדם מרת נפשו, אבל תמיד יש להבדיל בין מה שאסור מדינא ובין מה שיש להחמיר מפני ההרגש, וצריכים גם בזה אמונת חכמים,

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

אמונת חז"ל הקדושים וכו', עכ"ל, עיי"ש דנראה דיש להקל וכל חד וחד לפום חורפיה. וצ"ע למעשה. (ולדברי הגר"א קלרמן שליט"א דלעיל, היכא דאיכא רווח כמה ספסלים, יש להקל).

והנה בתשובת מרן הגר"ק שליט"א דאין חילוק בין פנויה לנשואה, לפו"ר היא פשוטה דמכיון דטעמא דאיסורא הוא משום הרהורי עבירה (עי' ענפי חיים, לעיל הע' ט"ז), א"כ גם בפנויה גדולה איכא איסורא.

ועיין רש"י בברכות ס"א. (ד"ה נזדמנה) דפי' גבי העובר אחר אשה בנהר דאין לו חלק לעוה"ב, דפי' רש"י "אחורי אשה בנהר. אחורי אשת איש מגבהת בגדיה מפני המים וזה מסתכל בה", ופליגי האחרונים האם מה שנקט רש"י א"א הוא בדווקא או ל"ד, דהיעב"ץ שם כתב שה"ה בפנויה אסור דמגרה בעצמו יצה"ר ומסלק הבושה מעל פניו. ומה שנקטה הגמ' 'אשה' אינו למעט פנויה, אלא דכן הוא דרך התלמוד לקרוא לפנויה 'אשה'. וכן, דנקטי' אשה בדווקא משום דרק א"א נמצאת בנהר כדי לטבול ולטהר עצמה לבעלה, משא"כ פנויה שאין דרכה בנהר - לא נקטינן לה.

אכן בספר 'יד דוד' כתב דרש"י ר"ל א"א ממש, שרק אז מפסיד את עולם הבא שלו, אבל המסתכל בפנויה ה"ז כשאר עבירות חמורות שנענש עליהם, אבל לא מפסיד בזה את עוה"ב שלו. אך זה מבואר דלכו"ע איכא איסורא להסתכל ג"כ בפנויה. וע"ע במהרש"א שם.

ובתשובת מרן הגר"ק שליט"א גבי ישיבה אחר קטנה, הנה דברי מרן שליט"א קצ"ב, כיון דאם קטנה היא, בד"כ לא שייך בה הרהורי עבירה, וכמ"ש התוס' בקידושין (מג, ב) (סוד"ה וכל) וז"ל "...ה"מ בגדולה והיא שוטה לפי שיש לה תאוה ובני אדם להוטים אחריה דנהי נמי שאינה חוזרת מ"מ איכא למיחש משום גרירה אבל בקטנה דלאו בת תאוה ליכא למיחש כלל ומתגרשת", עכ"ל.

ואולי הביאור הוא, דסו"ס קטנה מבת ג' שנים ויום א' ראויה כבר לביאה, וכדאי' בנדה (מ"ד:), וגם היא בכלל האי איסורא. ושוב מצאתי בשו"ת אז נדברו (ח"י, סימן כ"ח אות ב') שכתב כע"ז גבי הא דנשאל בזה האם יש

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

חילוק בין אשה לקטנה עד י"ב, וכתב בזה"ל "הלאו דלא תקרבו נוהג בין בגדולה ובין בקטנה מג' שננים ולמעלה גם בפנויה, אלא שיש הבדל בחומר האיסור, דלפני שהגיע זמנה לראות אינו אלא מדרבנן, ובמקום שמותר כנ"ל אין הבדל בזה...", עיי"ש, ונראה מדבריו דכיון דבקטנה הוי רק דרבנן א"כ הוא תלוי בכ"א לפי הרגשת הלב. וצ"ע. ע"כ מדברי הגר"ח מלין שליט"א.

הליכה אחרי אשה במדרגות נעות

ה). במש"כ בעמ' רמו בהלכה עט שבמדרגות נעות כשעומד מאחורו יאשה בודאי לא חשוב כהליכה שהרי אינה הולכת, ובהערה צ' כתב שכן כתב הגר"מ גרוס שליט"א בספר אום אני חומה חלק ב' סימן ס"ק אות ב' וליכא בזה הטעם שכתב רש"י בברכות דף סא ע"ב, יעו"ש, ואמנם למבואר לעיל י"ל דסו"ס שייך בהא איסורא ולא דמי להא דאשה יושבת, וגם דמי לרכוב כמהלך, דסו"ס הרי הוא הולך ונמצא לפניה. ועיין.

לשמוע אחותו ששרה זמירות שבת

ו). בעמ' רנג באיסור לשמוע קול אשה, האם מותר לשמוע את אחותו ששרה זמירות שבת, וכתב להביא בזה מדברי הפוסקים שיש שהתירו ויש שהחמירו והנה פחמע"ה שבאחיות יותר קיל, אבל מה שיש להזהיר בזה היכא שמגיעים אנשים זרים או מגיעים גיסים שלא ישירו. והבן.

לשמוע קול אשה מכוסה במסיכה

ז). ואגב דאיירינן בהאי דינא, הנה נשאלתי ע"י הגה"צ רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ופרדס יוסף החדש על המועדים וש"א"ס, בזה"ל: התפללתי כעת בבית כנסת שאחד אמר קדיש עם מסיכה על הפנים [בגלל הקורונה], וממש לא זיהיתי קולו הרגיל כל פעם, ועלה בדעתי שאלה חדשה האם יש "קול באשה ערוה" גם כששומע האשה כשיש לה מסיכה על הפה. ע"כ לשונו.

ולכאורה יש לומר דסו"ס אין כאן את הדין של קול באשה ערוה, אבל י"ל דאם יודע שזה אשה ממילא סו"ס הרי יש כאן לכאורה קול באשה ערוה.

ועוד שהפוסקים מחמירים אפילו באינה מכירה ואמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן קצז אות ג' כתב בשם שו"ת בית שערים להקל באינה מכירה

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ומ"מ העיר עליו שאין להקל בזה ואינו דומה לבגדי צבעונים, וכן החמירו לדינא בשו"ת חלקת יעקב או"ח סימן ל' ובשו"ת אז נדברו ח"א סימן נט, ובחוט שני אבן העזר, וע"ע בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ו סימן כה,

ובנ"ד לא גרע מקול אשה בבטלפון שאסור כמ"ש בחוט שני, וע"ע בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן קפא ובשו"ת משנה הלכות ח"ד סימן סו ובספר אום אני חומה עמוד עג, ואף למתירים ברדיו אינו דומה להכא ופשוט.

ושוב שאלני האם בגלל המסיכה יש לה קול של איש, האם מותר והשבתי לו דסו"ס יש לאסור בהא.

האם מותר לשמוע קול אשה ברדיו

(ח). במה שדן האם מותר לשמוע קול אשה ע"י רדיו, כתב בעמ' רנו, דעת הגרע"י זיע"א והביא בשו"ת יביע אומר חלק א' סימן ו' שהקיל בזה אפילו בשעת קרי"ש ותפילה, וכת"ר שליט"א האריך בזה.

יש להוסיף שכן כתב הגרע"י זיע"א בשו"ת יביע אומר (ח"ט חאו"ח סימן קח אות מג) בהערות על האור לציון וז"ל: בעמוד נז אות יג, אף על פי שאמרו (ברכות כד א) קול באשה ערוה, השומע קול זמר של אשה דרך הרדיו, ואינו מכירה, מותר לקרוא קריאת שמע ולברך ברכות, וירכז מחשבתו לכוין בברכותיו. וכמו שהעלתי בשו"ת יביע אומר (חאו"ח סי' ו), [ומה שכתבתי שם שאם ראה אותה בתמונה ג"כ, אסור, אינו מוכרח, שיש לומר דהא דאמרינן בתענית (ה ב) האומר רחב רחב מיד נקרי, 'ביודעה ומכירה', זהו רק כשראה אותה בחיים חיותה במלא קומתה, וכ"כ הגרי"ח בספר בן יהודע (תענית ה ב), שאם ראה אותה בצורה ותמונה בלבד, אין לחוש. ואף לגבי השומע קולה, והכירה בתמונה בלבד, לית לן בה. ובאמת דבלאו הכי השומע קול אשה ברדיו, אין זה קול אשה ממש, כמ"ש הגרי"ש אלישיב, הובא בספר ישיב משה טורצקי (עמוד יד), שהשומע קול זמר של אשה ברדיו, אפילו אם מכיר אותה, מותר, כי אין זה קול אשה ממש, אלא חיקוי של קולה על ידי גלי חשמל. ע"ש. וכן ראיתי עוד בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל. ודבריהם נכונים. ושלא כמ"ש בשו"ת באר משה ח"ז בקונטרס החשמל סי' קט, שאפילו אינו מכירה אסור, מפני שהוא קולה של האשה ממש]. ומכיון שכל הדין של קול באשה ערוה, הוא רק מדרבנן, כמ"ש החיי אדם (בנשמת אדם כלל ד סי' א). וכ"כ בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ב (סי' ע), ובשו"ת חלק

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

לוי (סי' לז), וכ"כ בספר נחמד למראה על הירושלמי (פ"ב דחלה, דף קפ ע"ג). וע"ע בשדי חמד (מע' ק כלל מב). הילכך בודאי שיש לסמוך על האמור להקל. ואכמ"ל. עכ"ד.

בגדרי איסור השתמשות באשה

ט). במש"כ לדון בדין איסור השתמשות באשה בעמ' רעד, הנה בקובץ ויען שמואל חלק כד ע"י במאמרו של הגאון רבי דוד חיים דיין שליט"א מאברכי הכולל בגדרי האיסור להשתמש באשה, והביא מהטהרת הבית לגבי מזיגת אוכל וכו' הנה בטעם איסור שימוש באשה מדברי הרמב"ם בפרק כא מאיסורי ביאה ה"ה מבואר שהטעם הוא שמא יבוא לידי הרהור, וכן כתב בכל בו (סימן עה) ובאורחות חיים (כתובות סימן יא) ובספר עץ החיים (הובא בקובץ שיטות קמאי קידושין דף ע' ע"ב) וכן נראה מדברי המאירי בקידושין דף ע' ע"א וכן כתב בשו"ע אבן העזר סימן כא ס"ה שהוא משום הרהור, ואמנם מדברי רש"י נראה הטעם הוא כדי שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים, ולדבריו איכא כמה נפק"מ, ואמנם נראה דרש"י הוא לא פוסק, וגם הכא הפוסקים לא נקטו כהאי טעמא, וא"כ יש להחמיר כטעם שיבוא לידי הרהור, ואמנם בערוך השולחן (סימן כא ס"ז) כתב שהטעם שאין להשתמש באשה שמא יבוא לידי הרהור וגם שלא להרגילה להיות בין האנשים יעו"ש, ומוכח דפסק כב' הטעמים, והגר"י רצבאי שליט"א בשו"ע המקוצר (סימן רא ס"ו) נקט ג"כ כב' הטעמים, והביא בספר גן נעול (ח"ב עמ' של) ששאל להגר"י רצבאי שליט"א למה נקט ב' הטעמים הרי לא נקטינן הכי והשיב לו שהוא כדי להזהיר את בנות ישראל ולכן הוסיף הטעם דרש"י, אבל מ"מ לדינא אינו הכי יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן ר' ס"ה) שהביא את המחלוקת בין הטעמים וכתב דלהלכה ודאי קימ"ל כהרמב"ם וכהשו"ע יעו"ש, ואמנם הגר"מ גרוס שליט"א בספר אום אני חומה (ב"כ אות סא ס"ד) כתב שלכתחילה ראוי להחמיר להשתמש באשה בפני רבים וכתב די"ל לפי רש"י שאסור בכה"ג יעו"ש, אבל סו"ס לכאורה הוא חומרא יתירה דלא גדעת הרמב"ם והשו"ע.

ואיכא עוד טעם שכתב בנתיבות השלום (אישות נתיב ח' סעיף טו) שכתב הטעם שהוא כדי להרחיק את האדם מהעבירה החמורה וכו' יעו"ש, והביא טעמו בספר טהרת ישראל (סימן כא ס"ה בבאר יצחק סקנ"ו) שהטעם והחשש הוא שמא יבוא לידי עבירה יעו"ש, וראה עוד בשו"ת האלף לך

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

שלמה סימן קיא שכתב שהטעם להשתמשות באשה גורם לחיבה והרהור יעו"ש.

ומ"מ לגבי אורחים שהאשה מגישה לפניהם מאכלים וכו', הנה מצינו בערוך השולחן (סימן כא ס"ז) שכתב שכל איסור השתמשות הוא שעושה שלא לשם שירות, אבל לשירות לית לן בה, וכתב עוד בס"ט שאין לתמוה על המנהג שנהגו בכל תפוצות ישראל כשבאים אורחים לבית בעל הבית ואשת בעל הבית מוזגת להם כוסות דאין איסור כלל ולא מבעיא אם בעל הבית מיסב עמהם דנמצא משמשת לפניו אלא אפילו שאינו מיסב עמהם שרי כיון שאינה עושה דרך שימוש והתקרבות אלא מפני הכנסת אורחים ומפני שעליה מוטל כל צרכי הבית יעו"ש, וכן כתב לדינא בספר שערים מצויינים בהלכה (סימן קנב סק"ח) יעו"ש, ובחשוקי חמד בכתובות דף ד' ע"ב יעו"ש נראה כן לדינא וכן בספר אום אני חומה (ב"כ אות עב ס"ג) וכן כתב בשו"ת דברי חכמים (אבן העזר שאלה 43) בשם הגר"ח פשיינברג שליט"א, וכן כתב לדינא בשו"ת ויען יצחק (אבן העזר סימן ד') יעו"ש.

עוד במש"כ לדון שם לגבי ארסותו האם יכול למזוג אוכל ושאר משקין שאינם משכרים שמותר משום שכן מקובל שאם לא כן יראה כמשונה, ושכן ה"ה לגבי מלצרית, ראה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן ד') כתב גבי פנוי ופנויה הרוצים להכיר זה את זה וכו' ורוצה לבשל לו אזי אע"פ שאין משתמשים באשה מ"מ אם הוא שימוש של שפחות מותר אפילו בחינם יעו"ש.

האם מותר לכתוב דברי תורה כנגד ערוה

י). בעמ' שלב, בהלכה רעה, כתב שנחלקו גדולי הפוסקים האם מותר לכתוב דברי תורה כנגד טפח מגולה באשה, ובהערה שם כתב, שבספר בית ברוך על החי אדם מילואים כלל ד' סקנ"ז הביא דעות שמחמירות וכתב שנכון לחוש לדבריהם, ובשו"ת שלמת חיים סימן סב ג"כ כתב שצריך להחמיר, וכתב שם שאולי לפי מה שהביא מהמשנ"ב שמיקל בהרהור יש לדון להקל לענין כתיבה דבמאי הוי יותר חמור מהרהור, וכתב כת"ר שבספר אום אני חומה ח"א עמ' רט סימן לה כתב שהרי ידוע במה שנחלקו גדולי הפוסקים האם כתיבה כדיבור או לא, בו"ד הרי אינו נצרך לדיבור שהרי קיום מצות עשה של לימוד תורה הרי הוא גם בהרהור הלב כדאיתא באחרונים ואף דלכו"ע איכא תוספת מעלה שמוציא בפיו מ"מ לעיקר הדין דמצות ת"ת סגי

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

בלב, יעו"ש, ולענ"ד בעיקר דין כתיבה כדיבור הארכתי במק"א בדין ספירת העומר, ולכאורה נראה לומר דסו"ס הרי לא שייך בהא האיסור דדוקא כדיבור שיש קול ולא שייך בהא האיסור.

באיסור לעבור בין ב' נשים

יא). הנה נשאלתי בזה"ל: האם אדם שעובר במעבר צר ויכול לשמור שני מטר רק על ידי שיאלץ לעבור בין שתי נשים (או על ידי שאשה תעבור בין שני גברים) או שלא ישמור שני מטר אך גם לא יעבור על כך וכגון שהולך צמוד לקיר וכדו' מה עדיף לו לעשות [כמובן שכל זאת במידה שהאיסור לעבור בין שתי נשים הוא אף במרחק שני מטר כך נדמה לי שזכור לי מספרו של הרב גמליאל רבינוביץ שמדבר רבות בנושא ואולי איני זוכר נכון]. ע"כ לשון השאלה.

הנה בעיקר האיסור לעבור בין שתי נשים, איתא בגמ' בפסחים דף קיא ע"א. ת"ר שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין ואלו הן הכלב והדקל והאשה וכו' ופירש"י לא ממצעין לא יעברו בין אנשים ולא מתמצעין ולא יעבור איש אחד בין שני כלבים בין שני נשים בין שני דקלים, ובגמ' בהוריות (יג:): עשרה דברים קשים לשכחה וכו' והעובר בין שתי נשים והאשה העוברת בין שתי האנשים.

והנה באורחות חיים לר' אהרון הכהן מלוניל בהלכות תלמוד תורה (אות כה) שהביא את הגמרא בהוריות דעשרה דברים קשים ללימוד וכתב דצריך האדם ליזהר מכל אלו הדברים שיכולים לגרום לשכחת הלימוד תורה. וראה עוד במנורת המאור (נר ד כלל א חלק ג פ"א) שג"כ הביא העשרה דברים שקשים ללימוד תורה ואחד מהם העובר בין ב' נשים ואשה שעוברת בין שני אנשים וכו', וכשיהיו נזהרין בדברים אלו הת"ח יגדיל תורה ויאדיר עכ"ל ע"ש. וע"ע במהר"ל בבאר הגולה באר השני (דף ל) שהביא את הגמרא בהוריות הנ"ל וכתב דאם חז"ל הרחיקו דברים אלו ודאי שראו מצד התורה להרחיק דברים אלו וח"ו לומר דחכמים הרחיקו דברים משום דכך נותן דעת ההמונים שיש להרחיק אע"ג שאינו ראוי להרחיק מצד התורה. ע"ש.

והנה האי דינא מובא בספר ערוך השולחן (סימן ב' סעיף ו') ובבא"ח (ש"ב פרשת פנחס אות יז) ע"ש דהוא קשה לשכחה, ואף שבבן יהוידע (פסחים שם) כתב שדברים אלו לא נאמרו אלא בזמן קדמון שהיו השדים והמזיקים

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

מצויים הרבה והיו מינים ממינים שונים עך עתה נחלש הסיטרא אחרא ונמתעטו אלו המזיקים ובהשמטות הוסיף דרך לכתחילה טוב לחוש להזהר בזה ומ"מ מטעם שכחה המובא במסכת הוריות יש להקפיד בזה כמש"כ בזה בבא"ח, [וכמו כן מצינו שיותר קל היום שהביא בספר "גם אני אודך]" ח"ב תשובות מהגר"ח קניבסקי שליט"א ושם שאל באות י' כתב בזה"ל: שאלה: בגמרא פסחים (דף קיא ע"א) איתא שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין ואלו הן כלב והדקל והאשה וי"א אף החזיר וי"א אף הנחש, ע"כ. ושאלתי האם יש להקפיד היום על כולם, או רק שלא לעבור בין שתי נשים, תשובה: היום מקפידים רק על נשים משום שכחה].

וכן נזהר בזה החזו"א וכמ"ש בספר טעמא דקרא בהנהגות החזו"א אות כ"ט, ובספר פאר הדור בהשמטות ח"ד, מצינו שאשה אחת אמרה להחזו"א שקשה להזהר מלעבור בין ב' אנשים והשיב לה החזו"א וכי בתוך האש היית נכנסת וסבפר אורחות רבינו (ח"א עמ' קצז) שנזהר בזה הקה"י ע"ש, וכן בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סימן תקכה) בשם ספר לב אליהו (פרשת בראשית עמוד כו) על הגר"א לופיאן זצ"ל שדקדק מאד שלא לעבור בין שתי נשים אפילו כשהלך ברחוב ולעיתים כשהיו נערות משחקות היה מראה להן במקלו שיזונו לצד אחד ע"ש.

בספר טעמי המנהגים ומקורי הדינים (בדברים שונים עמ' תפח) כתב וז"ל: הא דאין מתמצעין בין שתי נשים וכו', והנה לפעמים קשה מאוד לקיים זה, ובפרט בעיירות גדולות דדחקי רבים, כתב בספר זכרון טוב בשם הגאון הקדוש מוהר"ר יעקב אריה רב מקאוולר זצוק"ל, דאי נקיט מידי בידיה כגון מקל וכדומה, לית לן בה, דחשיב חוצץ. ואי לא, ליקוף בידיה אפילו שנוף טאבי (א"ה כנראה הכוונה לטבק) ואי לא אתרמי, יאחז בידו את פאת ראשו, עכ"ל, וכן בספר שמירת הגוף והנפש (סימן ע"ג בהגה"ה) הביא שאם אוחז באיזה חפץ או במקל, ומפריד בין הנשים גם זה מועיל נגד שכחה, וכן הביא בספר הזכרון למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א שאם אוחז בפאותיו אפשר שגם זה מהני לשכחה.

אולם דעת הגר"נ קרליץ זצוק"ל (שבת ח"ג עמ' רפה) הביא דלא מהני הפסק כזה, אלא א"כ יש מחיצה עי"ש וע"ע במה שנתבאר בקונ' דברי יוסף עמ"ס פסחים שם ע"ש. והנה הכא יש להקל שיקח איזה חפץ, אבל י"ל בכה"ג

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

דאין לו חפץ שיכול להאריך את הדרך וכמו שמסופר על רבי דוד בהר"ן בספר אורח דוד עמ' תריג. יעו"ש.

אבל י"ל דכיון דהם הולכות שפיר דמי, כתב בשו"ת שלמת חיים (ח"ב סימן לב) כתב שהאיסור לא ללכת בין שני נשים הוא דוקא כשהו עומדות או להיפך אבל כשהן בדרך הילוכם נראה שאין קפידא שהרי אין כאן אמצע שלא שייך אמצע כי אם רק כשאחד מהם קבוע ע"ש, וא"כ ליכא למיחש בהכי ע"ש, וכתב בשו"ת וישב משה (סימן עג) שאם שניהם מדברות והולכות אינם נחשבות כעומדות ע"ש. [ובכה"ג שיושבת משמע מהגמ' להקפיד וכן מדברי הבא"ח פרשת פנחס אות יז שיש להקפיד שלא לעבור בניהם גם כשיושבות, וכ"כ בשו"ת חמדת אברהם ח"ג סימן לג, אבל בספר שלהי דקייטא (סימן מז) הביא תשובת הגר"ק שאין קפידא בזה, ובספר וישב משה שם, שהרי בגמ' בפסחים הני תרי נשי דיתבין וכו' ומכוון אפיייהו להדדי וכו' ומשמע די"ל שייכות זע"ע, ובקונטרס ובלכתך בדרך הביא לדחות בשם הגר"ק דהגמ' מדברת במידי אחרינא מטעם כשפים, ע"ש, וכן יש להוכיח לדבריו מדברי המהרש"א בפסחים שם ע"ש, והבאנו את דבריו בדבר"י שם, וכן פסק הגר"פ שיינברג זצ"ל וכ"ש היכא דיכול לאחוז חפץ ביניהם ולעבור].

ובמש"כ לענין דין שני מטר הנה בבית ברוך (מלואים לכלל א' סקל"ט) כתב די"א דדוקא אם נאחזים זה בזה, וכן כתב בבא"ח דאם איכא מרחק ד' אמות בין אשה לרעותה מותר לעבור ביניהם, וכן י"ל אם יושבים בפ"ע וכן כתב בספר שלחן חי (ס"ז ב'). ולכן אם יש מרחק שני מטר עדיף לעבור באמצע שיש קצת ריוח.

ובלא"ה יש לומר דתלוי אם הם נשואות או לא, דהנה בספר לב אליהו שם כתב בשם הגרש"ז מקלם זצ"ל שאפשר לעבור בין שתי נערות משום שכל הענינים הסגוליים בחז"ל אשר לא ידענו טעמם ע"פ הנגלה צריך לדקדק בהם רק כפי המובא בלשון חז"ל ולא יותר והרי בזה כתוב לעבור בין שני נשים, ובתולות לענין דבר זה אינם בכלל נשים וכ"כ בשמן בספר הזכרון (הוספות ותיקונים ח"ב אות יט) וכתבו שם לציין שהרי בגמ' במגילה דף יג ע"א מבואר שבתולה אינה בכלל נשים, וע"ע בספר זכרון להגר"ק שכתב שם שאפשר שבקטנה אין להקפיד ע"פ דברי הגמ' ביבמות דף סא ע"ב יכול קטנה ת"ל אשה וכו' אלמא דקטנה לאו בכלל אשה, ובשו"ת רבבות אפרים

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ח"ג סימן תקכ"ה כתב להשיג עליה ע"ש, וא"כ יש לסמוך בזה ע"ד הגרש"ז קלם היכא שהוא ב' נערות, [ויש לדון עוד, מה הדין היכא דהוי נערה ואשה נשואה וי"ל דלא חשיב, וכן יש לדון היכא דנתגרשה, אלא דבלא"ה אין זה נפק"מ כי אינו יודע]. ובטעם הדבר הוסיף בקונטרס בחקותי תלכו די"א דכל האיסור הוא משום הרהור והרי בפנויות לא שייך הרהור.

אולם אינו עיקר הטעם וכמו שהביא בגם אני אודך איסור הליכה בין ב' נשים, תשובות מהגר"י ליברמן שליט"א בעמח"ס משנת יוסף תשובה א', וז"ל: בזהר חדש (רות דף פא: ובקצת דפוסים דף צט:) תנן העובר בין שתי נשים, אם נדות הן נכפה, ולא תזוז מגופו אם לא יעשו לו מידי (איזה רפואה), סכנת דם או הריגה מזומנת לו. ואם אינן נדות, עין הרע שולט בו בגופו או בממונו. כי הא דר' נחום הוה בכרך קסרין, אעבר בין שתי נשים, אסתכלו ביה, ואסתכן מיד בגופיה ובממוניה, מאי טעמא, בגין דהווא רוחא בישא שראת עלון, ויכול לנזקא, לימא (לחש) ולבתר יתחיל בא-ל (מוציאו ממצרים), ויסיים בא-ל (עד מה פעל א-ל). ויזיל ליה, ולא ישגח אבתריה (לא יביט לאחוריו).

וכן הוא (בפסחים קיא.), ומוסיף, אי נמי נפתח בלא (איש א-ל ויכזב), ונפסיק בלא (עד ולא יקימנה). - וכתב החת"ס בתורת משה (פ' שמיני בפס' אשר לא צוה ה' אותם) דהס"מ נקרא "לא" היפך א-ל בקדושה, לכן יאמר פסוקים אלה לבטל הסכנה, וזש"כ הם קנאוני בלא א-ל, וז"ש אשר "לא" צוה אותם ה', אלא הס"מ עיי"ש. מבואר מהזו"ח הנ"ל שההיזק בא ע"י עין הרע רח"ל, וכל זה נגרם ע"י רוח רעה ששורה על שלשתם, האיש ושתי הנשים, ולהיפך. וכ"כ בשו"ע הרב (הל' שמירת הגוף, ט), רו"ר שורה "עליהן" (דהיינו על שלשתם). ומקורו מהגמ' (פסחים קיא. לפני כן) ד' דברים העושה אותן דמו בראשו, פירש"י כולן משום רוח רעה עכ"ל. - ובשו"ת משנת יוסף (ח"ה סי' א, ג) הבאנו כמה דוגמאות שיש להתרחק מרו"ר, בריש השו"ע (או"ח סי' ד, ג) לא יגע בידו קודם נטילה לפה וכו', ובמשנ"ב שהרו"ר יכולה להזיק, וכן באוכלין תחת המטה יש בהן סכנת רו"ר (בשו"ע יו"ד קטז, ה), ועוד בגמ' (נדה יז.) בכמה אוכלין, וכ"כ בס' הליכות ביתה (סי' כח הערה יד) דלגבי סכנה הנז' בגמ' פסחים משמע שהסכנה היא לכולם. עכ"ד, ומשמע דעיקר ההיזק הוא משום עין הרע.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ועוד יש להקל היכא דהם נכריות והוא ע"פ מש"כ בשו"ת מהרש"ם (מהדו"ד ח"ד סימן קמח) שכתב להסתפק האם מותר לעבור בין ב' נכריות וכתב דאינו יכול להכריע בדבר והנכון לומר פסוק הפותח בלא ומסיים בלא כדי לצאת מן הספק, אולם בספר שמירת הגוף והנפש הביא שבקובץ בית ועד לחכמים (שנה ח' סימן מא) הביא הגאון מבריסק ראייה מהזוהר חדש (רות דף פא עב) דרבי נחום בר שמאלי היה בכרך קיסרין ועבר בין ב' נשים ואסתכלי ביה ואוסכין מיד בגופיה ובממוניה וקיסרין של עכו"ם היה כדאיתא במגילה דף ו' ע"ב, א"כ הרי להדיא דאין חילוק בזה בין נשי ישראל לנשי עכו"ם, וכ"כ בספרו אוצר יד החיים (תתלד), ובס' בילקוט אברהם כתב דכ"ש יש להקפיד בנשים נכריות, אולם בספר שלהי דקייטא (עמ' קסט) כתב לדחות דמהתם אין ראייה דהתם הוא משום כשפים והיום לא שכיח אצל נכריות כשפים וא"כ היום יש להקל בזה, וא"כ בכה"ג יש להקל.

ועוד י"ל ע"פ מה שהובא בשו"ת שלמת חיים (ח"ב סימן לד) שנשאל למה לא נזהרים בזה האידנא בפרט שיש סכנת מיתה בנדה. ותירץ דהא דאיתא שאם היא תחילת נדה הורגת, הכוונה בזמן ראייה ממש אם עוברת בין ב' גברים. ועוד תירץ דדוקא אם מתכוונת להתמצע. ועל כן מהאי טעמא לא נזהרין בזה, וכתב שהוא כדי ללמד זכות למה לא נזהרין, וא"כ כל זה היכא דוקא שמתכוונים אבל הכא משום שמירה על החוקים וא"כ שפיר דמי יש להקל.

ומ"מ יש לומר דיכול לעבור בצד אף שלא יהיה שני מטר והטעם כיון דהוא עם מסיכה והם מסיכות הוי שניה אחת וליכא בהא איסורא בהאי זמן, וכ"ש היכא דישאר מטר אחד, דלא הוי איסורא כ"כ וכמו שכתבנו כיוצא בזה לענין לזוז בשמו"ע אם אחד נכנס לתוך השני מטר שלו כמבואר בספר שערי יוסף בהל' נגיף הקורונה ח"א בהל' תפילה ע"ש.

וגם אי נימא שיעבור יש לדון מה הדין עם מסיכה שעל פיו תעזור לחצוץ לענין זה דיה אחשיב הפסק, והנה י"ל דסו"ס הוי מלבוש, וכיון דהוא לובש את זה לגופו לא הוי חציצה, והנה בספר גם אני אודך ח"ב תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א, כתב באות כב וז"ל: שאלה: אדם שעובר בין שתי נשים ומחזיק בידו חפץ שאינו ניכר, האם מועיל, תשובה: כל דבר, עכ"ל. וא"כ סו"ס כיון דלובש את זה רק משום החוק והוא בעצמו לא רוצה את המסיכה ורק מזיע עם זה א"כ י"ל דסו"ס זה יעזור, וכמו שהביא שם מהגר"ח ק

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

דמועיל להחזיק בפאות והרי סו"ס זה מחובר לגופו אלא דהוי חציצה וא"כ ה"ה הכא, וכ"ש אם מחזיק את המסיכה בידו.

ישיבה בין שתי נשים

יב). במש"כ בעמ' שמ, שיש מקפידים דוקא מלעבוד בהליכה בין ב' נשים אבל לעמוד או לשבת בין ב' נשים מותר, ויש שהסתפקו בזה, ובהערה הביא מש"כ בספר שמירת הגוף והנפש שהביא מגדולי הפוסקים שהסתפקו בזה, וציין שבשו"ת מנחת יצחק ח"י סימן סח, הסתפק בזה ונשאר בצ"ע, ובשו"ת משנת יוסף כתב שרק לעבור אסור אבל לא נזכר בג' שלא לעמוד או לשבת בין ב' נשים יעו"ש, ואמנם למעשה אני רואה שיש הרבה מקפידים שמחמירים בזה שלא לשבת בין ב' נשים.

ואמנם ראיתי שהובא שנשאל בזה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל: שאלה: היושב בין ב' נשים, האם יש בזה הקפידא כמו בהליכה בין ב' נשים. תשובה: כן, אבל אפשר להחזיק מקל כשיושב ביניהם, ועוד ראיתי שבספר נזר החיים (עמ' רלג) נשאל הגר"ק שליט"א האם מותר לשבת בין שתי נשים. תשובת מרן שליט"א: מלשון הגמ' (פסחים קי"א א') אין ממצעין ואין מתמצעין, משמע שגם בכה"ג יש קפידא. ובספר מציון תצא תורה (ח"א אות תשלג) נשאל הגר"א נבנצל שליט"א בזה"ל: שאלה: היושב בין ב' נשים, האם יש בזה הקפידא כמו בהליכה בין ב' נשים. תשובה: כן. וכן כתב לדינא בספר נטעי גבריאל (יחוד פרק נז ס"ב הערה ד) שגם כשיושבים כגון ברכבת וכדומה נוהג הדין [בית ברוך שעל חיי"א במילואים עמוד ת"ב]. עכ"ד. ויש עוד להאריך בכ"ז.

הערות בדיני לא ילבש

יג). במש"כ בעמ' שמג ואילך בדיני לא ילבש, הנני מצרף כמה נידונים שכתבתי בזה, ויש בהא הרבה הוספות על דברי כת"ר שליט"א.

א). טעם הדין – הנה רש"י כתב בטעם האיסור וז"ל: לא יהיה כלי גבר על אשה שתהא דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שאי"ז אלא לשם ניאוף, ולא ילבש גבר שמלת אשה לילך ולישב בין הנשים ד"א שלא ישיר שער הערוה ושער של בית השחי כי תועבת לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה עכ"ל, וכן האי טעמא כתב בספר החינוך (מצות תקמב) כתב

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

בזה"ל: משרשי המצוה להרחיק מאומתנו הקדושה דבר ערוה, וכל ענין וכל צד שיהיה הכשלון באותו דבר מצוי מתוכו, וכענין שיאמרו זכרונם לברכה על דרך משל (סנהדרין קו.) שאלוקינו שונא זימה הוא, כלומר שלאהבתינו הרחקינו מן הזימה, שהיא דבר מכוער ביותר ויקח לב האדם ומדיחו מדרך טובה ומחשבה רצויה לדרך רעה ומחשבה של שטות, ואין ספק כי אם יהיו מלבושי האנשים והנשים שוים יתערבו אלו עם אלו תמיד ומלאה הארץ זימה עכ"ד, וכעין דבריו כתב הרמב"ם בספר המצוות מצוה מ' יעו"ש, וכן כתב באבן עזרא עה"ת שם, ורבינו בחיי בספר כד הקמח (ערך שבועות דף צא ע"ב), ולפי טעם זה כתב הראב"ן במאמר השכל (דבור שביעי סימן לא לב) שעוברים גם על איסור של לא תנאף, וכן כתב בהגהות ר"מ מציריך על הסמ"ק מצות עשה לד אות צט, והו"ד בשו"ת ברית הלוי סימן צו. יעו"ש עוד.

עוד מדברי הרמב"ם נראה שיש לאסור בזה משום שהוא מנהג עובדי עבודה זרה, וכיון שכן עובר על האיסור שם של ובחקותיהם לא תלכו, וכן נראה מדברי הרמב"ם בספר מורה נבוכים (ח"ג פרק לז) וכן כתב בחינוך (מצוה תקמב) וכן בכל בו (סימן צז) הביא דיני לא ילבש בתוך הלכות ע"ז ומשמע דדס"ל דלא ילבש הוא מטעם איסור ע"ז יעו"ש.

ב). והנה במנין הלאוין הרמב"ם בספר המצוות כתב למנות את זה בשני לאוין שבלאו לט כתב את האיסור לאשה ללבוש בגדי אנשים ובלאו מ' כתב את האיסור להתקשט בתכשיטי נשים, וכן מבואר בספר החינוך מצוה תקמב יעו"ש, וכן כתב רבינו סעדיה גאון בספר המצוות שלו (קלב קלג) וע"ע בזה בספר דברי יעקב יבמות עמ' רצד, אבל בסמ"ג (מצוה לג) כתב שזה לאו אחד שלא לא ילבש גבר שמלת אשה, ובהערות הגרי"פ פערלא העיר עליו למה הזכיר רק את הלאו השני שהרי לכאורה יש כאן ב' לאוים, יעו"ש, וי"ל דלפי הטעם התורה שעיקר האיסור הוא משום שלא להתערב בין הנשים ממילא מנה האיסור שלא ילבש גבר שמלת אשה.

ג). הנה מדברי רש"י שאין להעביר שער בית הערוה כן איתא בגמ' בנזיר דף נט ע"א, והטעם בזה ביאר בש"ך יו"ד סימן קפב סק"א שס"ל לחז"ל שהאיסור הוא לאו דוקא במלבושי אשה אלא ה"ה שאר תיקוני אשה לנוי או ליופי וכמ"ש בשו"ע יו"ד סימן קנ"ו ס"ב שאסור לאיש להסתכל במראה,

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ובעיקר הדין אם להעביר שער בית השחי נח' בראשונים האם הוא מה'ת או מדרבנן, ואכמ"ל.

ד). וכיצד הוא האיסור, איתא בגמ' בשם אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער, מתיבתי המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה, ותירצה הגמ' הא בתער הא במספרים, והא רב נמי בתער קאמר, ויישבה הגמ' רב נמי בתער קאמר, כעין תער, וומצינו בהא ג' שיטו בראשונים א). בערוך ביאר כפשטות דברי הגמ' שבבית השחי ובית הערוה אסור בתער ומותר במספריים כעין תער ובאשר הגוף מותר אפילו בתער, ב). התוס' והרא"ש בנזיר בשיטת הבה"ג שבכל הגוף אסור בתער ומותר במספריים כין תער, ג). ברא"ש במכות ביאר שבבית השחי ובית הערוה אסור אפילו במספריים כעין תער, וכתב בב"י שכן הוא בפשטות גירסת הרי"ף, וכן פסק הרמב"ם בפרק יב מל' עכו"ם ה"א יעו"ש, ולכן פסק בב"י שיש לאסור לגזור שער בית השחי ובית הערוה במספרים כעין תער, כן כתב בב"י סוף ד"ה ומ"ש יש אומרים, שמשמע שכל המספריים האמורים בענין זה כעין תער הם ולכן אסורים, אבל שלא כעין תער אפילו בית השחי ובית הערוה שרי דבכה"ג לא הוי תיקון אשה כלל, וכן נראה מדברי השו"ע, וכן בביאור הגר"א שם בדעת השו"ע. וכיצד הוא מספרים כעין תער, כתב בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן קו) והו"ד בשיירי כנסת הגדולה (הגהב"י אות ב) שהוא כשמעביר השער עד סמוך לבשרו ולכן דומה לתיער והשיעור המדויק הוא כדי לכופף ראשו לעיקרו ובמקום ספק ישער בכאצבע, וע"ע בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קיח ובחלק יא סימן קצט ס"א.

ה). ואמנם אם מעביר רק קצת שערות אין איסור, וכמ"ש ביש"ש (יבמות פרק יב אות יז בד"ה והא), שכתב שנראה שדוקא אם העביר כולו או חציו אסור אבל בדבר מועט לא נקרא תיקוני איתתא ומותר ואע"פ שהרמב"ם בהל' עכו"ם פרק יב הלכה י' כתב שאסור ללקט שער לבן מתוך השחרוות והוא דבר מועט כי אסרו אפילו שער א' מ"מ שאני התם משום שהוא ניכר שלוקטים שער לבן מתוך ראש מלא של שערות שחורות משא"כ להעביר מקת השערות באותו צבע לא ניכר, יעו"ש, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי חלק יא סימן קצט ס"א יעו"ש, וכן כתב בספר אהל יעקב אבן העזר עמ' שמח בהערה שכן הו"ד הגר"ע אויערבאך שליט"א שאם הדבר מפריע לו מותר לגלח מקצת השערות.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ו). הסרת שיער בסם ובמשחה – הנה בכרם שלמה (יו"ד שם סק"ו) כתב שיש להחמיר בזה, ואמנם בשו"ת אות חיים (ח"א סימן סב) העיר על דבריו שאין לדמות דין סם ומשחה לתער שלכאורה יש מקום לפקפק בו שהרי לענין איסור השחתת פאת הזקן מבואר בשו"ע סימן קפא ס"י שאיסורו על ידי תער דוקא אבל על ידי מספריים אפילו כעין תער מותר, ומדברי הפוסקים שם מבואר שרק בתער ממש אסרו אבל במשחה וסם מותר וכמו שכתב בפתחי תשובה שם סק"ה, וכן ראה בשו"ת דברי חיים יו"ד סימן סב שכתב שבגילוח הסם וזקן אין שום איסור, וע"ע בזה בשו"ת חשב האפור ח"ב סימן קכט, ובשו"ת בית ההוראה אהבת שלום (יו"ד עמוד 187) נשאל אודות איש הרוצה שיער מרגליו בשעווה או בסם והשיב שכל דבר העושה את העור חלק כתער נאסר שזה דרך קישוט הנשים ורק במספרים כעין תער שבכל זאת ניכרים ראשי השיער לא נאסר, ורק במקום צער וחולי מותר יעו"ש, ואמנם נראה לכאורה לדינא שיש מקום להקל בזה כמו ששרי גילוח הזקן ע"י סם וכמ"ש הפוסקים.

ז). גילוח בלייזר, הנה בקובץ תל תלפיות (חלק סח עמ' נב) הובא בשם מרן הגריש"א זצ"ל שנשאל בבחור אשר יש לו ריבוי שערות בפניו וצוארו ורוצה להסירם בקרני לייזר שהם עיקרה עולמית האם מותר לו ואמר שכיון שכיום מסירים בתער החילונים לא הוי כבר בכלל לא ילבש דהוי בכלל אנשים נוהגים כן וכמובא בפוסקם להסתכל במראה שרי ואף שאין מסירין באופן של קרני לייזר כי אינו ניכר אופן ההסרה אם בתער או בקרני ללייזר ולכן לא הוי בכלל תיקוני אשה ומותר, יעו"ש, וכן הו"ד מרן הגרע"י זיע"א בשו"ת מעין אומר (ח"ד פרק ד' סימן יט) שנשאל בזה וענה שאין בזה משום לא ילבש אבל לא היה מציע לעשות כן, וכה"ג כתב לדינא בשו"ת אבני דרך ח"ט סימן קיב ויעו"ש במה שהאריך בזה,

ובספר אהל יעקב אבן העזר עמ' שמט כתב שנראה שלאותם הפוסקים שאוסרים הורדת שער בסם ובמשחת גילוח הרי שהסרת השער ע"י מכשיר לייזר המייבש את עיקרי השער ומחליק את העור לגמרי נחשבת ודאי כהעברה ע"י תער ויש לאסור את השימוש בזה מלבד באופנים יעו"ש, ושם בהערה כתב שלכאורה י"ל שיש להחמיר בזה שהרי סו"ס מנהג הרבה נשים בתיקון השער כמו לייזר ובהערה יב שם הביא מש"כ בשו"ת אמרי יעקב ח"ב סימן סד לגבי הסרת גבות העיניים ע"י לייזר שעצם ההסרה בלייזר הוי כמו הסרה בתער.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

אבל בשו"ת ושב ורפא (ח"ג סימן קכח) כתב להאריך בזה, וכתב ודברתי עע"ז עם מו"ר הגה"צ מוה"ר ר' משה שטרנבוך שליט"א בעמח"ס מועדים וזמנים ועוד, וכן עם מו"ר הרה"ג האדיר מוה"ר ר' חנוך עהרענטרוי שליט"א אב"ד דק"ק לונדון הבירה, ועם הרה"ג מוה"ר ר' טבול שליט"א אב"ד דק"ק ליאון (צרפת), ועם מו"ר הרה"ג מוה"ר ר' ניסים רביבו זצ"ל אב"ד דק"ק פריז יצ"ו, ועם הדיין המפורסם הרה"ג ר' בערל בערקאוויץ זצוק"ל מלונדון הבירה יצ"ו, והסכימו דיש בקרני לייזר השחתה אבל אין בו גילוח, אבל הוסיפו דיש בו משום לא תלבש דמשיר שער כאשה, והדיין הגאון ר' בערל בערקאוויץ זצ"ל הראה לי מקור לזה בס' שבלי לקט יעו"ש עוד בכל דבריו.

ז). במקום פיקוח נפש, כתב בספר חסידים (סימן ר') עת לעשות ה' הפרו תורתך אע"פ שאמרה התורה לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה אם צרו אויבים על העיר או הולכים בדרך ואם ידעו שהם נשים ישכבום תלכנה במלבושי אנשים ואף בחרב ואם אין שם אלא עשרה מאנשים ויש כמה נשים תחגרונה חרב כדי שיהיו סבורים שהם אנשים ולא יזיקום. עכ"ד, ואמנם מצינו בספר צניף מלוכה (עמ' סד) שהביא בשם רבי שלמה אלקבץ זצ"ל שביאר כשהלכו נעמי ורות משדה מואב אמרה נעמי לרות דעי לך כי יש לפנינו בדרך כמה גויים והם שטופים בזימה, ויש חששא דעבירה הן בדרך והן במלון, אבל העצה היעוצה שנתקן עצמנו כאנשים בחגורה וחוזק מלבוש כאיש, שאם יראו אותנו יהיו סבורים כי אנשים אחים אנחנו ונציל עצמנו מהמקרים הרעים, וזהו שאמר הכתוב (רות א יט) ותלכנה שתיהם בדרך, 'שתיהם' לשון זכר, ולא אמר 'שתיהן' לשון נקבה. עכ"ד וחזינן מהא דמותר איסור לא ילבש היכא שיש חשש עבירה גם.

ח). האם בעניבה יש איסור לא ילבש, הנה לגבי עניבה הפוסקים דנים שיש מקום לומר שאנשים שלובשים עניבה יעברו בלא ילבש, דהנה בספר הליכות שלמה (בין המצרים עמ' תיח) מובא על מרן פוסק הדור הגרשז"א זצ"ל שתמה על מה שהולכים בני תורה עם עניבה שהרי אין זה משמ כמלבוש אלא ליופי בלבד, ובפרט בימי הקיץ החמים וא"כ אמאי לית ביה משום לתא דלא ילבש אלא שכבר נהגו כן בישיבות הקדושות וגדולי ראשי הישיבות מקדמת דנא, וכתבו שם שהתמונה של הגרשז"א שלבוש עניבה מימי בחרותו היה זה לשעת צילום יעו"ש, ואמנם יש לעיין בדבריו מדוע שייך בזה לא ילבש כל עוד שנשים לא לובשות את זה כך, וכן כתב לדינא בספר בגדי איש עמ' יט שלא שייך בזה לא ילבש והטעם שכן מנהג האנשים וכמו

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

טבעת לאנשים במקום שנהגו וכמו שכן דעת הרוב הראשונים והוש"ע שאין בזה איסור לא ילבש וגם לחברים שרי ועוד שלא נאסר אלא דרך יפויי שהנשים רגילים לעשותו משא"כ עניבה שאין דרך לנשים ללבוש כלל, וכן כתב לדינא בספר מלבושי כבוד ותפארת פ"ט סי"א יעו"ש. וכן נראה דעת הגר"ח ק שליט"א ממה שהובא בספר אלא (פרק כח אות ו).⁶

ואמנם הובא בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א ובעל השבט הקהתי בשו"ת מציון תצא תורה עמ' שע שלכתחילה יש להזהר שלא לענווד עניבה בצבע אדום או וורד ויש לחוש בזה ללא ילבש כיון שצבע זה מיועד לנשים, אמנם כבר צבעים אלו, בלא"ה יש אומרים שיש להמנע לגבר ללבוש צבע זה, ובמק"א כתבתי בזה בקצרה ואי"ה נאריך בזה בפנ"ע שיתאפשר, ואמנם לגבי עניבה אדומה ראה בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ד חיו"ד סימן ט' שבספר מראה אש שהביא מקורות חייו של הגרב"צ אבא שאול זצ"ל מובא שענב עניבה בצבע אדום בהרבה אירועים ולכן הרוצה לסמוך ע"ז בודאי שיש לו אילן גדול לסמוך עליו שאין איסור בעניבה יעו"ש ומ"מ למדים אנחנו שאין צבע אדום מיוחד לנשים, וכן הביא בשו"ת מציון תצא תורה שם שכן דעת הגר"א שלזינגר והגר"י שטזנר כיון שאין דרך נשים בכלל ללבוש עניבות אלו, יעו"ש, וכיון שכן יש לדון שכבר נהיה לזה מלבוש של גבר והאשה שתלבוש בדרך זה תעבור על הלאו של לא ילבש. וכן הובא בס' אהל יעקב (שם) ששאל לבעמח"ס שבט הקהתי שליט"א האם אשה שרוצה ללבוש עניבה של גבר האם היא עוברת על לאו דלא ילבש, וענה שעוברת.

ואמנם בהאי ענינא כתב לתמוה הגרנ"י בן שמעון שליט"א בקונטרס מעשה נסים עניני קדושה וצניעות עמ' 75 שלא מבין מה שייד דין לא ילבש בלבישת עניבה בצבע אדום הרי דין לא ילבש הוא רק לגברים ומה אכפת איזה צבע לובש.

ט). בענין ענידת שעון האם יש בו משום לא ילבש, ידוע דעת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין ללבוש שעון משום לא ילבש, וכן פעם אחת שהייתי אצלו לפני כמה שנים סימן לי להוריד השעון, ולעוד רבים, ויש לעיין בעיקר

6. וכך הובא שם, והנה שמעתי ממרן שבן תורה פלוני שאל את החזו"א שהולך עם עניבה בשבת ובשבתות הקיץ לא נוח לו ואינו עונג, אם מ"מ ישתדל ללכת עם זה משום כבוד שבת והשיב לו 'אם אינו עונג אינו כבוד', ולכן אמר לי מרן לגבי הנ"ל (נעלים) שאין לו בהם צער גמור ללכת בהם רק שאם לובש אותם זמן רב כבר אינו עונג בשבילו. ובהנ"ל, שמעתי שאחד הנכדים שאל את מרן האם הטעם שאינו הולך עם עניבה בשבת הוא משום שחושש להוצאה, והשיב, להוצאה איני חושש כי זה מלבוש, אבל משום עונג שבת איני הולך, שכאן בא"י בדרך כלל חם ואין זה עונג ללבוש זה, ובחזו"ל היו הרבה שהלכו עם זה, עכ"ד. ואמר פעם היחידה שלבש עניבה היתה ביום חתונתו מחמת כיבוד אם.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

טעמו, הנה בספר אורחות רבינו (ח"ד עמ' פא) שלאחרונה הגר"ח קניבסקי שליט"א העיר לאנשים העונדים שעון על היד שיסיריהו מהיד משום איסור לא ילבש גבר שמלת אשה ושאלוהו הרי מנהג העולם כן הוא, וגם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל היה לובש שעון על היד, וענה הגר"ח"ק שליט"א בזה"ל: שהוא עצמו ג"כ בעבר היה לובש שעון יד אבל אח"כ שמע שמרן החזו"א זצוק"ל חושש בזה שזה כמין שמלה ולכן הפסיק, כי אם מרן החזו"א חושש ראוי להחמיר ולהניח את השעון, ויעו"ש שכן העידו כמה תלמידי חכמים בשם מרן החזו"א יעו"ש, וכן השיב מרן הגר"ח"ק שליט"א בס' לבנימין אמר (עמ' סה) כתב שהחזו"א סבר שבזמנינו זה שמלת אשה, ובספר כל משאלותיך (עמ' תקצט) כתב בשם הגר"ח"ק שליט"א שיהפוך את השעון הפוך.⁷

ובספר שמחת מרדכי (עמ' שמ"ג) ג"כ שאל למרן הגר"ח"ק שליט"א בזה"ל: שמעתי שהרב שליט"א אומר שאסור ללבוש שעון יד כי זה לא ילבש ולא הבנתי הרי זה הדרך בכל העולם שגברים מתלבשים כן ומדוע משקפיים שקונים משקפיים יפות זה לא יהיה לא ילבש, כי הרי זה ג"כ מייפה את הלוכלב אותם וכי נאמר ג"כ שזה לא ילבש, והשיב הגר"ח"ק שליט"א ילבש על הרגל, עכ"ד, ויעו"ש בהערה תפה דס"ל דסו"ס הוי לא ילבש ובספר אהל יעקב אבן העזר (דיני לא ילבש עמ' תכו בהערה קכה) שפ"א שהיה אצל הגר"ח"ק שליט"א בביתו ושמע איך שהוא אומר לאחד להוריד את השעון ושאלו אח"כ האם באמת זה אסור משום לא ילבש והשיב לו בזה"ל: כך סבר החזון איש עכ"ד, והביא שם עוד תשובה מהגר"י מזולמיאן שליט"א בעמח"ס גיבורי כח ושאלו"ס ששאלו כמה שאלות לגבי דיני שעון בשבת והשיב לו לא ילבש, ושאלו מה הטעם הדבר לאסור והשיב לו שכל הלבשה

7. וכך הובא שם בזה"ל: רבנו א"ל על השעון שבידי, כי שמע בשם חזו"א שזה לא ילבש, והוסיף כי אמר את זה לאחד והוא לא שמע וקיבל מיחוש חזק בידו וכאשר הוריד את השעון נרפא, ואף אני הלכתי עם שעון, ונתתי לחתני שעונים, זה ה' שעון אחד שנתתי והחזר לי, ושוב נתתי לחתן אחר... אבל מאז ששמעתי בשם החזו"א הפסקתי ללכת עם שעון. שאלה, לחזו"א ולאבא ה' שעון. תשובה: לא. ה' להם שעון בכיסם. לחזו"א היה שעון על השולחן שאחד נתן לו וזה נגנב והחזו"א הורה לבדוק בתיקי אנשים שהיו שם ולא נמצא ומאד הקפיד על הגנב כי חרה לו שניצלו את העובדא שכל אחד יכול להיכנס כאן לבית וגנב, וסופו של הגנב היה רע כי מצאוהו נופל בבור בחצר בירושלים והשעון על ידו. שאלה. אולי החזו"א דיבר על שעון זהב ואולי בזמנו לא היה מצוי שגבר ילך כל כך עם שעון, והיום לילד בן 6 יש כבר ב' שעונים. תשובה: גם אז היה רגיל שלגבר יש שעון. הראיתי לרבנו תמונות שהרב אלישיב עם שעון, ושאלתי האם אני יכול לסמוך על הרב אלישיב. תשובה: איך שתראה. אבל אתן לך עצה תהפוך את השעון אם פניו ליד, הפוך. או שתלבש על הרגל [בחיוך]. א.ה. בחיי מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל רבנו לא העיר לנכנסים על לבישת שעון. ע"כ.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

היא נשיות, וכתב שם שהרי מרן הגריש"א זצוק"ל ענד שעון על ידו, וכן נהג מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל.

וכן כתב להתיר לדינא ללבוש שעון אף שהוא של אשה בשו"ת אבני ישפה (ח"א סימן צ' ענף ד) ע"פ מש"כ בב"ח בוחכמת אדם שאם יעו"ש, וכן כתב להקל בשו"ת אם לבינה (סימן כה), וכן אמר הגר"מ מאזוז שליט"א בגליון בית נאמן (מס' 126) שעוד לפני מאות שנים היה לגברים שעון ביד, שהרי החיד"א בברכי יוסף (סי' שח ס"ק ה) כותב בשם פנים מאירות (ח"ב סי' קכב) שמותר לטלטל מורה שעות בשבת, וזה השעון. והרב חיד"א מוסיף על זה: וכתב גאוני עולם חסידים וצדיקים קיימא להו שעתא בידייהו. והכוונה שיש להם שעון ביד, א"כ כבר בימי הרב חיד"א היה להם לשעון. עכ"ד. וע"ע בשו"ת מציון תצא תורה עמ' שסט. ובס' אהל יעקב אבן העזר דיני לא ילבש הביא דברי הגריש"א והגר"ש וואזנר שהביאם בשו"ת אבני ישפה ושם בעמ' תכז כתב לדון מה הדין לענין אשה אם מותרת ללבוש שעון שמיוחד לגברים, וכתב בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א שיש בזה משום לא ילבש, ושכן דעת בעמח"ס שו"ת שבט הקהתי שליט"א שכן השיב לו בכת"י, וציין שם עוד למש"כ בספר מלבושי כבוד ותפארת (פ"ו ס"ה) בשם בעל הבאר משה זצ"ל. וע"ע בשו"ת קנין תורה ח"א סימן סח שלא נתקבל פסקו של הצמח צדק לדינא יעו"ש.

ואמנם לגבי שעון זהב של אשה כתב בשו"ת אבני ישפה (ח"ד סימן צ' ענף ד) בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שיש לאסור שהרי אשה אף אם השעון יתקלקל היא תמשיך ללבוש אותו, וכתב שכל מה שהתיר החכמת אדם לא מיירי בתכשיטים, וע"ע בזה בספר אשרי האיש (יו"ד ח"א עמ' קמד) וכן כתב לדינא בספר כבוד התורה לא ילבש עמ' קכב יעו"ש.

י). גילוח הזקן, ויש פוסקים שכתבו שבגילוח הזקן יש מקום לחשש לא ילבש, כן האריך בשו"ת צמח צדק (יו"ד סימן צד) וכתב שהעברת הזקן חמור יותר אפילו מהעברת שער בי השחי ובית הערוה ואסור אפילו במספריים שלא כין תער יעו"ש, אבל בשו"ת דברי חיים (יו"ד סימן סב) שבאופן פשוט שבגילוח הזקן ע"י סם אין בו משום לא ילבש, וע"ע בשו"ת חכם צבי סימן כו, ובשו"ת שרידי אש (יו"ד סימן מא אות לג) שהביא דעת הצמח צדק שהחמיר בגילוח הזקן אפילו במספריים שלא כעין תער משום לא ילבש אבל כתב שבספר שדי חמד (מערכת הלמ"ד כלל קטז) כתב

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

שמשמעות הפוסקים אינה כן, ועוד כתב שם שאף שאינו ראוי לחלוק על הצמח צדק מ"מ כתב ללמד זכות הל המקילים בזה שגילוח הזקן במספריים כעין תער אינו דומה לגילוח בית השחי שהוא קישוט הנשים שנוהגות לעשות כן וכל קישוט נשים אסור משא"כ נשים שאין להם זקן יעו"ש.

ואולם בשו"ת אגרות משה (יו"ד סימן סא) כתב שאין לחוש לשיטת הצמח צדק, וע"ע בכ"ז בשו"ת יביע אומר חלק ט' יו"ד סימן י' שכתב להביא מש"כ בשו"ת צמח צדק והביא בזה מש"כ בשו"ת שארית יוסף ח"ב הנד"מ (חיו"ד סי' ח) שהאריך מאד בזה, והרעיש על מ"ש הגאון הצמח צדק מליבאוויטש הנ"ל לאסור אף גילוח הזקן במספרים כעין תער, משום לא ילבש גבר, (ושם בצמח צדק דף פב רע"ג כתב שדברי מרן הב"י אינם נכונים כלל, אלא פשיטא שאינו מותר ח"ו). שאיך בא לחלוק על מאור הגולה מרן הקדוש, שהוא רבן של כל בני הגולה, בראיות חלושות, ואיך ירהיב עוז רב אחרון לבוא ולחלוק על מרן, ולדחות דבריו כלאחר יד, ומי לנו גדול מרבינו הרמ"א אשר כתב בתשובה (סי' מח), שכל החולק על מרן כחולק על השכינה. והגר"י ידיד שם הפליא עצה הגדיל תושיה לדחות דברי הרב צמח צדק, שהרי בש"ס ופוסקים אמרו שעל גילוח הזקן בתער לוקה חמש מלקיות, ולא הזכירו שלוקה גם על הלאו דלא ילבש גבר, מוכח להדיא שבתגלחת הזקן אין בו כלל משום הלאו דלא ילבש גבר, ובתוך דבריו הביא (בעמוד פו) ראייה מדברי מהרש"ל בספר ים של שלמה הנ"ל שאין בזה משום לא ילבש גבר, וכתב שהיא סברא ישרה וברורה. יעו"ש עוד.

ועוד הביא בזה מש"כ השבולי הלקט ח"ב הנד"מ (סי' מא) שכתב וז"ל: המגלח זקנו במספרים כעין תער אינו עובר משום מגלח פאת הזקן, אבל לוקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה. ואפילו שלא במקום פאה, שמתקן עצמו כעין אשה שאין לה זקן. ע"כ. ומ"מ כיון שמדברי שאר פוסקים לא משמע כן, העיקר כדברי מרן הב"י להתיר. ויעו"ש עוד ביביע אומר באריכות מש"כ בזה. וע"ע במש"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סימן רסד) שיש מחמרים שלא לספר הזקן וליפותו משום איסור לא ילבש וכשיטת הצמח צדק שחושש במספר הזקן משום לא ילבש, וכתב שלפי מש"כ הרמ"א שמותר לאנשים להסתכל בראה כיון שנהגו בזה הכא נמי בזה אין לאסור, ומ"מ כתב שאולי גם בזה יש לאסור וכמ"ש ברמ"א שם שחברים נמענים בכל מקום. יעו"ש, וכה"ג מבואר בשו"ת מנחת חן ח"א יו"ד סימן ט' אות ט' שהרי כהיום נתפשט גילוח הזקן אצל היהודים. ואמנם נראה דאין לחוש

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ללא ילבש דסו"ס הרי משאירים את מקום הפתים שלא מגלחים, וממילא סו"ס לא דמי ללבושי אשה ולכן י"ל דלא שייך ביה לא ילבש.

יא). ואולם יש לתלות דין זה האם בבלורית יש לא ילבש דהנה בפלא יועץ (ערך גילוח) כתב שעובר בזה משום לא ילבש מלבד מה שע"פ סודן של דברים צריך להעביר שערות ראשו ארצו כדי להעביר מעליו ממשלת זדון יעו"ש בכ"ד, וכן נקט לדינא החפץ החיים זיע"א בקונטרס תפארת אדם (פ"ו) בענין סילסול השער שהוא נכלל בלאו דלא ילבש, וכן כתב בספר תורת הישיבה (עמ' כז בהערה) שכן שמע מבעמח"ס שו"ת רבב"א שכן שמע מהקה"י זצוק"ל עכ"ד, והנה קשה לומר דהוא שייך בלאו דל אילבש שייך רק במה שאנשים שייכות ובזה שייך האיסור, ועוד דאם האיסור לגדל בלורית הוא משום לא ילבש היה צריך המחצית השקל לכתוב זאת.

ועתה ראיתי בספר אוהל יעקב יחוד הרחקה מן העריות לא ילבש, ושם בעמ' תע בהערה שיש לא ילבש ביפוי השערות, והביא מש"כ בשו"ת פאת שדך (יו"ד סימן סג) שכתב, שאפילו אם אינו עושה כמותן ממש אסור משום שעושה מעשה שמיוחד לנשים, ובספר אום אני חומה (סימן שפג אות ב) כתב שאיש שמגדל שערות ארוכות באופן משונה הרי זה אסור משום לא ילבש, וכן הביא שכן דעת הרי"א פארהיימער שליט"א והובא בספר עץ חיים (עמוד פט), וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן מב) שיש לחקור בבלורית משום איסור לא ילבש מן התורה שמייפה את עצמו ויש לבני תורה להמנע מזה, ועד כתב ששמע מהגר"מ דיישט שליט"א שלא נראה לו שיהא איסור לא ילבש בכה"ג, והגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א כתב שלגבי איש שמגדל שערו כדרך הנשים לכאורה לא עובר על הלאו משא"כ עשה שמגלחת עוברת בקום עשה, והביא עוד שבספק חוקת עולם (הלכות חוקת עכו"ם) כתב שיש איסור של חוקת עכו"ם אבל אין בזה איסור של לא ילבש יעו"ש, אבל כתב שבספר ברית ותורה כתב שקוקו כמו אשה אסור.

והנה בכל זה ראיתי שהקשו כיצד יוסף הצדיק סלסל בעשרו ומדוע לא חשש ללא ילבש, וי"ל לפי מש"כ הרמב"ן שהאבות לא קיימו המצות בחו"ל, עוד י"ל לפי מש"כ בנפש החיים שהאבות קיימו את המצוות לפי הרגשת נפשם.

ואמנם בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן עב) כתב, כתב שאותן המייפין את עצמם כדי שישרו בעיני אחרים ובפרט בעיני נשים מלבד שיש בזה משום

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

לא ילבש גבר שמלת אשה, וגם יוסף הצדיק נענש בשביל שהיה מסלסל בשערו שיהא נראה יפה כמבואר בפסוק ומיד נתגרה בו הדוב עתכ"ד, ואמנם בספר פרי האדמה (עה"ר הלכות דעות פרק ה' הלכה ט) שהביא מה שהקשה היפה תואר שהרי יצר הרע כשרואה מי שממשמש בעיניו וכו' וא"כ יתכן שהכתוב יספר בגנות הצדיק, ותירץ שיוסף הצדיק היה מכוין לשם שמים וכמ"ש בש"ס שתלמידי חכמים צריכים שהיו מסולסלים קצת כדי שישמעו להם לדין וגם לפשרה יעו"ש, ויעו"ש בספר פרי האדמה מה שהאריך בזה, וע"ע במש"כ בזה בספר כבוד התורה (לא ילבש עמ' קו) שסבר שצריך לעשות כן משום שהיה בבית של פוטיפר, וע"ע בספר וזאת התורה (פרשת וישב).

יב). האם בנעלים שייך איסור לא ילבש, הנה בשו"ת וישמע משה תשובות מרן הגריש"א זצוק"ל (ח"ב עמ' רא) שאל למרן הגריש"א זצ"ל האם יש איסור ללבוש נעלים אדומים, והשיב שלא שייך האיסור בנעלים, וכן השיב הגר"א שלזינגר שליט"א והו"ד בספר אהל יעקב (אבן העזר עמ' שצח בהערה פח) שכפי הנראה הרי נעל לא נקרא מלבוש ובפרט שבשנים קדמניות היו הולכים גם בלי נעלים כלל, ולכן אין בזה לא ילבש אלא א"כ הולך עם נעלי עקבים שאז לא גרע משאר תכשיטי נשים יעו"ש, ואמנם בשו"ת משנה הלכות חלק י' סימן קטו) כתב שהרי יש חיוב למסור נפש על שינוי המלובשים ובגמ' בסנהדרין דף עד ע"ב כתוב ובשעת השמד אפילו אערקתא דמסני נמי חחיב למסור את עצמו, ובתוס' שם בד"ה אפילו ובשו"ת הרשב"א ח"א סימן תיט שהנעלים שונות שהם היו עושים נעלים אדומות וישראל שחורות יעו"ש ושם דן מדוע עושים נעלים בלי שרוך כמו הגוים, ויעו"ש לדון אם נעלים בכלל מלבושים יעו"ש בכל דבריו, ולהלן נביא השיטות שייך לא ילבש גם בנעלי בית וממילא ה"ה לגבי נעלים.

יג). והנה לענין נעלי בית האם יש בהם איסור לא ילבש, בשו"ת ויכתוב מרדכי לידידי הגר"מ אלמקייס שליט"א (עמ' שנו) הביא ששאל להגר"ח"ק שליט"א האם נעלי בית הוי מלבוש לענין לא ילבש, והשיבו כן, וכן השיב הגר"ח"ק בספר אהל יעקב (אבן העזר), וכן השיב לאסור אפילו בשעת הצורך, ואמנם הגר"א נבנצל שליט"א השיב בשו"ת מציון תצא תורה (ח"א אות תפכ) שאסור אם זה צורת נשים, אבל אם אי"ז צורת נשים אין לאסור. וע"ע בזה בספר לבוש מלכות (פ"א סי"ט), ויעו"ש במשנה הלכות שהסיק

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

שחשיב מלבוש, וכן כתב לדינא בשו"ת דברי שלום קרויז (ח"ה סו"ס נח) וכן האריך בתשובה בשו"ת דברי בניהו (ח"ז סימן כו) יעו"ש.

אבל בנעלים שדומות לכאורה אין איסור, וכן השיב הגרשז"א והו"ד בספר ונתת לעברך עמ' עמו, וכתב שם לגבי נעלי בית שאם הנעלי בית פשוטות וזולות יש להתיר בכל גוונא ויעו"ש בספר הנ"ל מש"כ להעיר בזה, ואמנם הביא שם בשם הגרב"צ אבא שאול זצ"ל שאין בזה איסור, וכן כתב בספר ידי כהן לא ילבש עמ' נה שכן מטו בשם הגרב"צ זצ"ל שאין בזה איסור, וכן הובא בשו"ת שיח כהן (ח"ב יו"ד סימן ד') שיש להתיר משום הקור, וכן כתב בשו"ת מעין אומר (ח"ד עמ' קא) בשם הגר"ע יוסף זצוק"ל שנשאל האם מותר לבעל כשאינו מוצא את הנעלי בית שלו ללבוש נעלי בית שמיוחדים לאשה והשיב שאם זה בתוך הבית אפשר.

ואולם נראה שכ"ז נעלי בית כמו נעלים רגילים, אבל נעלי בית שנקראים קרוקס לכאורה יש להתיר, וכן כתב בספר אהל יעקב (אבן העזר עמ' שצח) שלכאורה יש להתיר כיון שכל השינוי רק בצבע, והביא שם השמועה בשם הגרשז"א שכל האיסור אם זה נעלי בית חשובים ויקרים אבל בנעלי בית פשוטים לכאורה לא שייך לאסור, וכה"ג כתב בספר עץ חיים (עמוד פז) לגבי קרוס או צעיף שכל האיסור הוא להדמות אבל היכא שאין כוונתם להתדמות ונראה הדבר שהוא איש או אשה אפשר להקל, אם א"א באופן אחר עכ"ד, וע"ע בזה בשו"ת אבני דרך חלק י' סימן צח.

יד). נעלי בית לבנים ביו"כ – ובספר אהל יעקב (אבן העזר עמ' שצט) שכתב שנשאל ע"י הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך, בענין לבישת נעלי בית לבנים ביום הכיפורים, וכתב שם שהוא תלוי בב' נידונים תחילה יש לדון אם נעלים הם בכלל מלבוש ואף אם יש בנעלים משום לא לבש יש לדון האם הנעלי בית נהפכים להיות כבגד נשים בגלל הצבע הלבן, עכ"ד, ולכאורה י"ל שגם אי הוה מלבוש נשים כיון דסו"ס לובשים גם האנשים וגם נשים צבע לבן ביו"כ ובתשעה באב וכדו' ממילא לא שייך בזה הלאו דלא ילבש.

טו). סיכה בכיפה האם יש איסור לא ילבש, הנה בשו"ת רבבות אפרים (ח"ה סימן מ) בתוך תשובותו לגבי הליכה בכיסוי ראש כתב שהיה אחד שטען שסיכת ראש בכיפה אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה וכתב ע"ז דנראה דלא כן ואין בסיכה כזה איסור, והוסיף שאמנם אנשי שלומינו לובשים כיפות

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

גדולות ולא צריכים לסיכה ומי שצריך יכול להשתמש ואין לחשוש בזה ושכן שאל תלמיד חכם גדול והודה לדבריו שמותר,

וכן ראיתי שכתב לדון בספר בגדי איש (ביאורים סימן לז) כתב לדון האם בכיפה עם סיכה הוי לא ילבש יעו"ש, וע"ע בספר דברי חכמים (אה"ע פרק ס' אות נב) שהו"ד הגרח"פ שיינברג וצוק"ל שנשאל האם יוכל איש ללבוש מחט של אשה כדי להחזיק את הכובע שלו, והשיב שתלוי אם מקובל שלובשים כן אז לא הוי לא ילבש, ואמנם הגרח"ק שליט"א נשאל בשו"ת ויכתוב מרדכי (עמ' שסו) בזה"ל: האם נכון שמרן בעל קה"י זיע"א אמר שאין ללבוש כיפה עם סיכה משום לא ילבש. תשובה: לא שמעתי אבל יתכן. עכ"ד, ואמנם בבהליכות והנהגות ממרן הקה"י (עמ' מט) שפלוני שהיתה לו בלורית שאל את הקה"י האם מותר לו ללבוש כיפה עם סיכה כדי להחזיק הכיפה כי חש ששמא יש בזה משום לא ילבש, וענה רבינו בחיוך לילדים מגיל ומטה שמים כיפה עם סיכה אבל לא לאנשים מבוגרים עכ"ד, והו"ד ברבב"א שם וע"כ כתב שדעתו בטילה שיש להחמיר בזה שלא להשתמש בסיכה.

ואמנם גם בספר דעת נוטה (תפילה תשובה קעח) הובא תשובת הגרח"ק הנ"ל, ושם בהערה כתבו שדבר זה הוא מנהג נשים ללכת עם סיכה ואף שהוא רק בגד אחד וניכר בשאר הבגדים שהוא איש יש להחמיר אלא שיש מקום לומר שנתנית סיכה בכיפה לא חשיב מנהג נשים שאין זו צורת לבישה של נשים שהא הנשים לא הולכות עם כיפה, אבל הגרח"ק אמר שעצם לשים סיכה בכיפה זה מנהג נשים, יעו"ש באריכות שהסכים בזה הגרח"ק שליט"א להסכים שיש בזה משום לא ילבש, ולענ"ד י"ל שהוי רק סיכה, ולא ניכר שהוא ממלבושי הנשים, ועוד דכיון שהרבה גברים רגילים בכך נראה דלא שייך בזה איסור לא ילבש, וכ"ש בכה"ג שיש כיפות היום שהסיכה בתוך הכיפה שאין לחוש בהא.

עוד בדיני לא ילבש ראה מה שהאריך בקונטרס מעשה נסים קדושה וצניעות סימן כז שהביא הערות בעניני לא ילבש ובידו וגדר דין מקום שנהגו שמותר ויעו"ש הביא בזה הרבה נפק"מ.

לא ילבש במטריה

יד). במש"כ לדון בדין לא ילבש במטריה, הנני מצרף מש"כ בזה.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

לא ילבש במטריה שחורה לנשים

נשאלתי בדין לא ילבש במטריה שחורה לנשים, ולכא' י"ל בזה דאין בזה איסור כיון דאין הוא בלבישה, ועוד י"ל דכיון דהוא להגן שאני, ובפרט לפום מש"כ לחלק בחכמת אדם (צ' בינת אדם סקע"ד) שכתב דודאי דבר שהוא מלבוש גמור אסור אפילו להנצל מן הצער אלא דבר שהוא לקישוט ואינו מלבוש וא"כ דוקא כעשושה לקישוט אסור אבל אם אין כוונתו כלל לקישוט אין איסור כלל יעו"ש, ובקובץ קול התורה (חלק סו עמ' שטו) הובא מאמר הגאון רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א רב בית הכנסת דברי שיר, שהעלה עפ"י דברי החכמת אדם להתיר בדין לא ילבש חפצים שאינם מלבוש, ולכן כתב שם שרשאי ללכת במטריה של נשים שהרי אינו עושה כן כדי לנאות עצמו רק למנוע עצמו גשמים והמטריה אינה מוגדרת כמו לבוש משא"כ ללבוש מעיל או סוודר של נשים שזה דרך מלבוש יש ליזהר בזה יעו"ש עוד. וכן כתב הגרב"צ פלמן זצ"ל בקונ' גשמי רבכה (עמ' טו) שמותר דכיון סו"ס מגן מפני הגשמים, וכתב שם להביא ראיה לדברי הב"ח דכל האיסור הוא רק בשביל להתנאות, וכתב שם להביא ראיה לדברי הב"ח מבואר בקידושין דף לו הוכיחה הגמ' שנשים אינם כשרות לעבודה דהרי כתוב בני אהרון ולא בנות טהרון, ושם קשו התוס' דמה דצריך מיעוט תיפוק ליה דהם מחוסרי בגדים ותירצו דאיירי דלבשו בגדים וקשה דאם לבשו בגדי כהן הוי מצוה הבאה בעבירה כיון שהם עוברים על לא תלבש, ולפי דברי הב"ח שלא תלבש עוברים רק באופן שלובש בשביל להתנאות א"ש. וא"כ ה"ה הכא יעו"ש, ויעו"ש עוד שכתב הגרב"צ דה"ה כל בגדי גשמים.

וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי (ח"ב סימן סא) שנשאל האם מותר להשתמש במטריה של נשים האם יש בזה חשש של לא ילבש גבר שמלת אשה, וכתב שם בזה"ל: לדידי פשוט דאין שום חשש בזה דהא מבואר בפוסקים יו"ד סימן קפ"ב דאפילו במלבוש אחר גמור אם עושה להגן מפני החמה והצינה אין חשש, ורק בכל המלבושים אם מדמה לגמרי למין השני אסור גם להגן, וא"כ בהנ"ל פשיטא כיון דלהגן לכ"ע שרי, ואפילו להחולקים על הנ"ל במלבוש בכה"ג יודו דמותר עכ"ד, וכן הוא דעת מרן הגריש"א זצ"ל והו"ד בספר הערות רבינו הגרי"ש אלישיב ברכות (עמ' קלב) אלא דבדעתו ראה בס' וישמע משה (עמ' רסב) שהורה הגריש"א שיקנה מטריה חדשה בשבילו, ובפ"א כשנשאל ע"ז התיר, יעו"ש, וכן נראה לדינא, וכן מצינו בעוד כמה פוסקים להתיר, כן כתב בשו"ת קנין תורה (ח"א

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

סימן סח) וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ז סימן רמח) ושם כתב שמסתבר שאפשר להשתמש בזה כי לא עשה באופן מיוחד עבור אנשים ונשים, והביא עוד שבספר הבית היהודי (ח"ד סימן מה סו) כתב שבמטריה לא שייך האיסור שלא ילבש יעו"ש, וכן כתב להתיר בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן סו) שאין בזה איסור אף בנטריית נשים יעו"ש עוד לענין שעטנז וכלאים במהש הביא מהמרדכי יעו"ש. וכן כתב בשו"ת משעה נסים הכהן ח"ג (יד סימן קעז) והוסיף שאין זה בכלל מלבוש שאסרה תורה ע"ש, וכן כתב בשו"ת דברי שלום קרויז (ח"ה סו"ס נח) יעו"ש, וע"ע בכ"ז בשו"ת ויען אברהם איזרעאל (חאו"ח סימן מח) יעו"ש, ובס' אילת השחר עה"ת (עמ' קמו) ובשו"ת קול אברך (סימן מב) יעו"ש. וראה עוד בשו"ת שמחת יהודה (ח"א יו"ד סימן כח אות יג) דנראה מדבריו להקל דכן עיקר נראה לדינא כמו דברי הב"ח יעו"ש.

כן כתב בשו"ת חיי הלוי (ח"א יו"ד סימן נה אות ט) שכן דעת הגר"מ שטרן זצ"ל בשו"ת באר משה להתיר יעו"ש, וכן כתב בס' והערב נא (ח"א עמ' 414) מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א וטעמו לפי דברי הב"ח שכן ברור שאין המריה עשויה לנוי ולקישוט ורק עשויה להתגונן מהגשמים וכ"ש המטריה שאין הוא דרך מלבוש אלא רק אוחזו בידו יעו"ש. וכן הוא דעת הגרשז"א והו"ד בס' ועלהו לא יבול (ח"ב עמ' עב) שמותר לגבר להשתמש במטריה של נשים כדי להגן מהגשם ובנ"ד זה יותר קל כי הוא לא ממש לובש את המטריה אך נשאל הרי הבינת אדם הוכיח שיש איסור לא ילבש אפילו בדברים שאינם של מלבוש מיעל שלקחה יתד ולא כלי זיין של גבר והשיב דשם בודאי היה מותר ליעל מעיקר הדין לקחת כלי זיין של גבר כיון שהיה שם פיקוח נפש אלא שיעל לקחה יתד כיון שהיתה רגילה בשימוש ביתד ולא היתה מחזיקה אצלה כלי זיין של גברים ע"כ וצ"ע מה כוונתו.

וכן כתב להתיר בשו"ת תפילה למשה (ח"ג סימן כא אות ב) שכתב שדוקא כלי זיין אסרו לאשה אף שלא בדרך מלבוש מכיון שהוא מיוחד לאיש בלבש וכמ"ש בגמ' בקידושין דף ב' ע"ב דרכו של איש לעשות מחלמה ואין דרשה של אשה לעשות מלחמה משא"כ נ"ד שגם האנשים נושאים עליהם מטריה להגן מפני הגשמים אע"פ שהוא של אשה מותר, כיון שאין פה שום תיקון של נשים, וכן הוא דעת הגר"א חנניה בשו"ת שערי יושר (ח"ג חיו"ד סימן יא אות ג) והוסיף שמאחר שקצת מאוחר הדבר אם יכולים בלי הרבה טורח להשיג מטריה של גברים לאיש ושל נשים לאשה ראוי לעשות כן יעו"ש,

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

אבל מ"מ תבנא לדינא דהדבר מותר. וכן ראה עוד בס' רשומי אהרן (ח"א עמ' מב) שהביא ששמע מהגר"מ פינשטיין זצ"ל שבזמנינו רשאי איש להשתמש במטריה של אשה כיון שאינו מלבוש וגם אינו עשוי ליופי יעו"ש.

אולם יש שכתבו להחמיר בזה כן הביאו בשם מרן הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף והו"ד באור תורה (טבת תשנ"ג עמ' שז), וראה עדו בס' ונתת לעבדך (עמ' מו) שנשאל על מטריות צבועניות של נשים האם מותר לגברים ללכת עמם, והשיב מהכ"ת להתירו הרי כתוב בגמ' בנזיר דף נט ע"א שאשה שתופסת כלי זיין עוברת משום לא יהיה כלי גבר על אשה ומוכרח שגם שלא דרך מלבוש חייבים עכ"ד, וכן עוד להראשון לציון הרב מרדכי אליהו זצ"ל שכתב בקיצור שו"ע שלו (סימן קעא הערות א' ב) שבגד או צעיף המתאים לנשים ולגברים מותר בלבישה ע"י שניהם אבל אם תבעו או אופן תפירתו מיוחד לאיש אסור לרשה וכן לפך וכן מטריה הניכרת לגברים או לנשים יש בה משום לא ילבש ויש מתירים בדוחק בימות הגשמים יעו"ש, וא"כ נראה דנקט דיש להחמיר בזה, ושוב מצאתי עוד בשו"ת מאמר מרדכי (ח"ד סימן סט) שכתב שם לדון לענין מטריה בשבת וכתב, שיש שמי שמיקל לגברים להשתמש במטריה של נשים או לנשים במטריה של גברים אם השימוש הוא חד פעמי ומכל מקום כתב למעשה ראוי להחמיר ולהזהר בזה כיון שמטריה של נשים ניכרת ושונה מאוד ממטריה של גברים, וציין שם דש"ך יור"ד סימן קפב סק"ז, יעו"ש, וכן נקט בשו"ת דברי פנחס (מייערס סימן נג) וכתב שסו"ס יש לאסור משום עידוי וקשוט נשים שכל עידוי וקשוט נשים אסור וכמ"ש החכ"א שאסור לאשה ללכת במקל של איש יעו"ש, וכ"כ בשו"ת שערי חיים (סימן קיד) אלא דאין כן לדינא אבל מ"מ יש להחמיר בזה בפרט לגברים דלפעמים שייך בזה חשש יופי, וראה עוד בשו"ת מציון תצא תורה (ח"א שאלה תעד) שנשאל מרן הגר"א נבנצל שליט"א האם גבר שהולך עם מטריה של אשה כגון צבעים של נשים אדום ורוד וכוד' האם עובר על לא ילבש, וענה בזה"ל: אם נתכיון ליופי כן, עכ"ל. וכן ראה בס' לבנימין אמר (עמ' סה) שכתב להביא תשובה ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שיש אוסרים לגבר להשתמש עם מטריה בצבע שמתאים לנשים. יעו"ש.

ולכן נראה גם שמותר לגבר לנפנף במניפת אשה בימי הקיץ שחם, וכן כתב בס' אהל יעקב (לא ילבש עמ' שיט) וכתב שם שמאחר שלא לובשים את המניפה אלא מחזיקים אותו בידו אינו עובר על שום איסור יעו"ש. וכן כתב

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

בס' ואין למו מכשול (ח"ב עמ' 182) יעו"ש מה שהביא בזה מהדרכי תשובה אות י' יעו"ש. וע"ע בשו"ת באר שרים ח"ו סימן סג.

לא ילבש בעניבה לילדה קטנה

טו). ואוסף עוד בזה מה שנשאלתי ע"י הבה"ח יצחק פרץ נ"ו האיסור בזה.

הנה לגבי עניבה הפוסקים דנים שיש מקום לומר שאנשים שלובשים עניבה יעברו בלא ילבש, דהנה בספר הליכות שלמה בין המצרים עמ' תיח מובא על מרן פוסק הדור הגרשז"א זצ"ל שתמה על מה שהולכים בני תורה עם עניבה שהרי אין זה משמ כמלבוש אלא ליופי בלבד, ובפרט בימי הקיץ החמים וא"כ אממאי לית ביה משום לתא דלא ילבש אלא שכבר נהגו כן בישיבות הקדושות וגדולי ראשי הישיבות מקדמת דנא, וכתבו שם שהתמונה של הגרשז"א שלבוש עניבה מימי בחרותו היה זה לשעת צילום יעו"ש, ואמנם יש לעיין בדבריו מדוע שייך בזה לא ילבש כל עוד שנשים לא לובשות את זה כך, וכן כתב לדינא בספר בגדי איש עמ' יט שלא שייך בזה לא ילבש והטעם שכן מנהג האנשים וכמו טבעת לאנשים במקום שנהגו וכמו שכן דעת הרוב הראשונים והוש"ע שאין בזה איסור לא ילבש וגם לחברים שרי ועוד שלא נאסר אלא דרך יפויי שהנשים רגילים לעשותו משא"כ עניבה שאין דרך לנשים ללבוש כלל, וכן כתב לדינא בספר מלבושי כבוד ותפארת פ"ט סי"א יעו"ש, ואמנם הובא בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א ובעל השבט הקהתי בשו"ת מציון תצא תורה עמ' שע שלכתחילה יש להזהר שלא לענווד עניבה בצבע אדום או וורד ויש לחוש בזה ללא ילבש כיון שצבע זה מיועד לנשים, אמנם כבר צבעים אלו, בלא"ה יש אומרים שיש להמנע לגבר ללבוש צבע זה, ובמק"א כתבתי בזה בקצרה ואי"ה נאריך בזה בפנ"ע שיתאפשר, ואמנם לגבי עניבה אדומה ראה בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ד חיו"ד סימן ט' שבספר מראה אש שהביא מקורות חיו של הגרב"צ אבא שאול זצ"ל מובא שענב עניבה בצבע אדום בהרכה אירועים ולכן הרוצה לסמוך ע"ז בודאי שיש לו אילן גדול לסמוך עליו שאין איסור בעניבה יעו"ש ומ"מ למדים אנחנו שאין צבע אדום מיוחד לנשים, וכן הביא בשו"ת מציון תצא תורה שם שכן דעת הגר"א שלזינגר והגר"י שטזנר כיון שאין דרך נשים בכלל ללבוש עניבות אלו, יעו"ש, וכיון שכן יש לדון שכבר נהיה לזה מלבוש של גבר והאשה שתלבוש בדרך זה תעבור על הלאו של לא ילבש.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

והנה איסור לא ילבש לקטנים מבואר בריש ספר מעשה רוקח בשם הרמב"ם בתשובה, שכתב, וכן התינוקות לפעמים יקשטו אותם בקישוטי הנשים ויצבעו ידיהם וזה היפך ממה שציוו רבותינו מעתיקי השמועה שהאדם צריך להדריך בניו בדרך ישרה וזוהי דרך עקומה וכן אמר הנביא למען תלך בדרך טובים וזו דרך חטאים והדבר נעשה בפרהסיא בתוך קהל ועדה מישראל ואין איש שם על לב, והביאו מרן החיד"א בשירורי ברכה סימן קפב סק"ג וכן כתב לדינא בשו"ת מנחת יצחק ח"ב סימן קח אות ב' ובשו"ת שבט הלוי ח"ו סימן קיח אות ד' ובשו"ת יחו"ד ח"ה סימן נ' ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן תסט ובלבוש מלכות עמ' לז, ואמנם במנח"י מצות תקמג אות ג' כתב שחש"ו לא עוברים על האיסור יעו"ש, ומ"מ נראה שגם שיש איסור ספייה, אבל שהיא לובשת אין אנו חייבים לומר לה להוריד וכ"ש בהאי בגד שאי"ז כ"כ חשוב באיסור של לא ילבש, ואני לענ"ד כתבתי, והשי"ת יצלינו משגיאות.

ליקוט שיערה לבנה בשבת מתוך שחורות

טז). בעמ' תנג, כתב בדין קכז שאף שמה"ת אסור לתלוש שערות בשבת שתי שערות מ"מ הלוקט לבנות מתוך שחורות מתוך לבנות חייב רק באחת, ויעו"ש עוד בהערה קסב מש"כ בזה.

והנה בדין זה מדוע לא עוברים משום בורר, הנני מציין מש"כ בזה בקונ' שיח יוסף ח"ז עמ' 30, וכך כתבתי שם, במה ששאלת במה שנפסק בשו"ע סימן ש"מ סעי' אי שהתולש שיערה אחת לבנה מתוך שחורות עובר משום לא ילבש ומשום גוזז, והקשת למה אין עוברים ג"כ משום בורר, שהרי קעביד מעשה ברירה לבנה מתוך שחורות.

הנה בקושייתך נתקשה האדר"ת זצ"ל בספרו עובר אורח [וי"א שקוראים לספר הנ"ל שמע אליהו] (סימן נה) ודל: ביום ג' בהעלותך שאלני בני יקירי הצעיר מורנו ישראל שמעון שיחיה ויגדל לאורך ימים טובים בתורה ומעשים טובים בשבת (צד ב) דתניא שם מודים חכמים לר' אליעזר במלקט לבנות מתוך שחורות שהוא חייב אפילו באחת ודבר זה אפילו בחול אסור משום שנאמר לא ילבש גבר שמלת אשה והיינו שחייב משום תולש וקשה מאי טעמא לא יתחייב ג"כ משום בורר דהא כיון שאינו רוצה בלבנות הא הוי אצלו פסולת והוא בורר גמור ויפה שאל תהילה לאל יתברך.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ועי"ש שתירץ: אם כהסוברים (סימן שי"ט סעיף גי) כרמ"א דבמין אחד לא שייך בורר, וזה נמי הדיל כמין אחד. וע"ע בשרת שבט הקהתי (ח"ג סימן קכא).

אמנם אכתי צ"ב שהרי סו"ס הוא עושה כאן פעולת בורר מזה דקפיד ע"ז חשיב ליה כבי מינים ופסולת ואוכל ואמאי לא יעבור גם משום בורר, וכן הביא בשבות יצחק (ח"י בורר עמי קמב) מהגרי"ש אלישיב זצוק"ל ששערות לבנות כשאינם חפץ בהם מול השערות השחורות חשיב בורר, וא"כ הכא נמי עושה את זה כדי להתיפות.

עוד תירץ: שיש לומר דשיעור בורר הוא כגרוגרת וא"כ לא שייך זה בשערה אחת אלא שמלבד שיש לדחות דבבורר ענין אחר אין השיעור כלל כגרוגרת עוד יש לדחות בדברי הגמרא לקמן לעיל צא א אם הזורק כזית תרומה לבית טמא חייב משום דאמרינן מיגו דהשיב שיעור לענין טומאה תשיב נמי לענין שבת ועיין שם מברייתא דלחם הפנים ושתי הלחם וא"כ כל שכן דהכא יש לומר מיגו דחשיב שיעור לענין תולש תשיב נמי לענין בורר.

עוד הביא שם לתרץ, והרב הדיין צדק ר' יעקב נחום טשארני נ"י, השיב בפשיטות דלא קשה מידי דלא שייך כלל בורר במחובר וראיה מזומר וצריך לעצים דמאי טעמא לא יתחייב משום בורר, ובהשקפה ראשונה אמרתי דלכאורה יש להביא ראיה עוד לזה מהא דמנכש שחייב או משום זורע או משום קוצר עיין מועד קטן ב, ב ומאי טעמא לא אמרו משום בורר אלא ודאי דבמחובר לא שייך כלל משום בורר ומשום שבמשכן לא היה כן אך בכל זאת לא נחה דעתי בזה והראיות יש לדחות.

והדיין צדק הרב ר' ד"צ הלוי הורוויץ רי ממיר התאמץ להביא ראיה לסברא זו מדברי רש"י בשבת עד ב דיה חייב י"א שכתב אספם חייב משום מעמר בירר יפות משום בורר ומאי טעמא לא כתב שחייב משום בורר בתחילה קודם שקצצם שכבר בירר היפות לקוצצן והשבתיו דבשעת חיבורם הרי לא עשה שום מעשה בכרירתן כלל ואה"נ דכשבירר מתחילה היפות וקצץ דוקא אותם שבירר יש לומר דחייב בקציצתם גם משום בורר לבד מה שחייב משום קוצר אלא ראם לא בירר כלל וקצצם ואספם יחד שחייב משום קוצר ומשום מעמר הני פסיקא לן שלעולם חייב ועל כן נקטינהו מתחילה משא"כ בורר לא פסיקא לן כלל שיתחייב בשבילו.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

והנה במש"כ הראיה מהגמ' בשבת דף עד, ודחה ראיה זו, עי' בספר איל משולש (פי"א סי"ז) הוכיח ג"כ שלא שייך בורר במחובר, ובספר מתנת משה דחה דברי האיל משולש.

וע"ע בספר תורת מרדכי (סימן סא) שהביא מה שתירץ ועי"ש שלא שייך ברירה רק בתלוש ולא במחובר והרי אדם חשיב מחובר לקרקע ולכן לא אמרינן הכא שעובר ג"כ משום בורר, כשתולש שצרה אחת לבנה מתוך שחורות.

אולם ראה בספר שפתי איל (עמי כבי אות כה) הביא מהגראי"ל שטינמן זצוק"ל שתירץ לו בתמיה וכי יש ברירה במחובר לקרקע ושאל אותו שוב שיוצא לפי"ז שלא שייך ברירה בזקן, וענה לו שכן והיינו שלא שייך ברירה בזקן, אולם תלוי בדברי האדר"ת זצ"ל.

בשבות יצחק (שם) רצה לומר לפי מש"כ הביה"ל בשם המהרש"ל ובקילוף לא חשיב בורר כיון שהוא דבר אחד מברייתו א"כ הכא נמי זה דבר אחד מברייתו אבל הקשה ע"ז שהרי קימ"ל שבורר פסולת גם בדבר אחד הוי בורר.

ולכן כתב שם לתרץ בשבות יצחק שבהסרת השערות הלבנות האדם מתיפה וא"כ התיקון אינו מתייחס לשערות השחורות אלא לאדם, ולכן הסרתם כהסרת ליכלוך מהאדם שאי"ז בורר אולם גם זה קשה לפי מה שהבאנו שכתב בארחות רבינו (חייב עמי רפה) שאמר הגר"ח קניבסקי שלי"ס א"א בבשם מרן החזו"א שאדם שיש לו קש בזקנו אסור לו להוציאו משום בוורר, ו א"כ מוכת דגם בכה"ג חשיב בורר בשבת.

בשרת שבט הקהתי (חייב סימן רנו) תירץ שיתכן לומר שהגם' קמ"ל שאפילו אם לא היה השער הלבן מעורב בין השערות אלא ניכר בפני עצמו דאי"ז משום בורר, מ"מ איכא משום תולש ומשום שלא ילבש, אלא שגם זה קשה לענ"ד למה בכה"ג יעבור על לא ילבש, הרי משמע מהגמ' במקלט לבנות מתוך שחורות אלא דסו"ס דהרי הוא מתיפה ולא נראה כזקן ויל"ע בזה.

ובשו"ת ישא יוסף (ח"א סימן עב) הובא ג' תירוצים ממרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל לשאלה זו: וזה"ל הגר"י אפרתי שליט"א, ארשום בקצרה אשר זכיתי

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

לשמוע מהריב מרן עט"ר (שליט"א) [זציק"ל] אודות השאלה אם מותר להסיר מאכל ושומן שנתערבו בזקן או שיש בזה משום מלאכת בורר.

א' ציין בראשית דבריו למה שנדפס בשמו בקובץ תשובות ח"א סי' כז שם ציין דהוה כלכלוך בכלים דמותר להסירו. [ושם כתוב בזה"ל: אם נפל מאכל או איזה דבר לתוך הזקן אם מותר להוציאו ואין בו משום בורר הלכה פסוקה באו"ח סי' ש"ב מותר להסיר הנוצות מן הבגד בשבת ובסי' שט"ז המפלה בגדיו לא יהרגם אלא מוללן בידו וזורקן המפלה ראשו מותר להורגם מבואר דלא שייך בכיו משום בורר מידי דהוה לכלוך בכלים דמותר להסירם].

אמנם למעשה תירוץ זה צ"ב דהרי סו"ס הוא מתיפה פה כן נראה להעיר לענ"ד.

עוד הובא שם: ב' הוסיף ואמר בכמה וכמה מקומות אנו מוצאים פעולות שלכאורה יש הכא משום מלאכת בורר ואין חז"ל מזכירים שם מלאכת בורר בהם כגון המפלה בגדיו סי' שב המלקט שחורות מתוך לבנות סי' שמ וקרוד בהמה ביו"ט שביאר הר"ח שהוא מחמת כינים ביצה כ"ג וסי' תקכג (אמנם חלק מהמקרים אפשר להסביר כי מדובר במקרה שאין בו ברירה כגון לוקט כינה המונחת על הבגד בנפרד אבל פשטם של דברים כי מדובר במצב שהדבר נמצא בתוכו ונברר אתד מתוך השני).

עוד הובא שם לתרץ: ג' בטעם הדבר צריך לומר שמלאכת בורר משמעותה ברירה מתוך תערובת שני דברים שהאחד מפריע את חבירו ושימוש וגם תערובת ספרים אם יש בה איסור בורר משמעותה מכיון שיש כאן העדר שימוש בספר בו הוא רוצה מחמת תערובתו בתוך ספרים אחרים והפרדת התערובת היא תיקון כל אחד מהדברים אבל בדבר שהסרת התערובת אינה תיקון מהותי בחפץ כגון כאשר מתערב לכלוך בזקן האדם הדבר לא שינה את מהותו אפילו בטרם ברר המאכל אשר נכנס בשערו לא נחשב סילוק המאכל בגדר בורר לאסור.

וכע"י תירוץ זה הובא בקובץ אותיות למשה בשם חכם אחד שבורר הוי רק כשקפידתו על הפסולת ממה שמעורב עם האוכל ולכן דנים את הברירה כתיקון האוכל.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

אבל במקום שהקפידא על הפסולת היא בעצם ולא משום תערובת עם האוכל לא שייך בזה באיסור ברירה משום שהוא לא מקפיד על התערובותם עם השחורות אלא שהוא מקפיד עליה בעצם, דהרי אף עם היא עומדת בפני עצמה גם היה מקפיד עליהם ולכן לא שייך בזה בורר.

ובספר איל משולש להגרמ"א שלזינגר שליט"א (הל' בורר פ"ו הערה רכו) שאין כאן משום בורר כיון שהאדם מקלקל בזה, והעיר עליו קובץ אליבא דהילכתא (חלק ס"ט עמי קלה) למה לא חשב מתקן הרי אדרבה הוא רוצה להסירה שהרי ע"י זה לא יראה כזקן, וא"כ מדוע לא עובר בזה משום בורר, וכתב שם שהקשה כן לפני מחבר הספר הנ"ל וענה לו, ששערה אחת לבנה בתוך זקן שחור לא חשיב מתקן מנא, אולם עי"ש שהשיג עליו וביאר בדעתו עי"ש.

אולם לענ"ד נראה לתרץ דהכא לא שייך ברירה בשערה אחת לבנה מתוך שחורות דהא רואים אותו והשיב מבורר ועמד דהרי אם לא כן למה תולש אותו שערה רק כדי להתייפות וע"כ לא חשיב בורר פסולת מתוך אוכל.

ושוב ראיתי שאפשר להוכיח כן מדברי הערוך השולחן (סימן שי"ט סח ע') שבתר הניכר הרבה לעין הרואה לא שייך בזה ברירה שאין זה נטילה בעלמא וא"כ ה"ה הכא.

ושוב ראיתי שכיונתי בזה בס"ד שכן תירץ הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין בזה ברירה כיון שאין צריך לברור הרי זה ברור ועומד, (אלא א"כ השערה הלבנה מוסתרת). (והובא בקובץ אליבא דהלכתא סב). [וכיון ששאלתני למה אינו עובר משום בורר, אביא ג"כ את הנידון בזה למה במלקט שערות לבנות מתוך שחורות אינו עובר משום ממחק, באמת החתם סופר (שו"ע ריש סי' ש"מ) כתב שבנטילת שער" לבנה מתוך שחורות חייב משום ממחק, אולם הקשו ע"ז דמהכ"ת שיהיה ממחק דממחק מיקרי שמחליק פני העור, וכמ"ש הרמב"ם בהל' שבת (פי"א ה"ה) ואיזה הוא מוחק זה המעביר שיער או הצמר מעל השור מיתה עד שיחליק פני העור עכ"ל.

וא"כ הכא הרי מדובר שנשאר עוד שערות שחורות, והנה לעיל הבאנו תירוץ שאולי מדובר דהיה רק שערה אחת לבנה ורק אותה הוא תלש, ולפי"ז א"ש דעת החת"ס שחייב משום ממחק אולם אם בהכי מיירי החת"ס, א"כ יצא דלשיטתו לא יהיה חייב משום בורר]. ועוד בכל דיני לא ילבש והאם בבחור

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

רווק מבוגר יכול לצבוע שערות לבנות שלו הארכתי כבר על סדר קבצי מה טובו, ועוד חזון ליוסף, להאריך עוד בכל ספרו, עם עוד פסקים מגדולי ההוראה שקבלתי בזה, ולע"ע אברכו שנזכה לראות את סדרת האהל יעקב על כל ד' חלקי השו"ע יוצאים בקרוב לשם ולתפארת בעולם ההוראה.

בברכת התורה

ובברכת גמר חתימה טובה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

מכתב לספר זכרון אפרים ובו הערות והוספות בענינים שונים

בס"ד

חודש מרחשוון תשפ"ב

לכבוד הגאון רבי מרדכי אלקמייס שליט"א בעמח"ס שו"ת ויכתוב מדרכי
ושא"ס.

ראיתי ספרו זכרון אפרים לעילוי נשמת בעל הרבבות אפרים זצ"ל

(א). בעמ' קכב חקר על מאי שמבואר באבן העזר סימן סה ששוברים את
הכוס תחת החופה והמנהג שהחתן שובר וחקר האם אחר יכול לשבור או
דוקא החתן.

לפו"ר נראה דגם אחר יכול לשבור, אבל המנהג לא כן, וראה במה שהארכתי
בכל האי מנהגא בגליון באר ההלכה מס' 14.

(ב). שם באות יד אם נפל לישון ולא התפלל נעילה האם יש לזה השלמה,
והשיב שלא, ועבר זמנו בטל קרבנו, וציין עוד לשו"ת בן ישראל ח"ט סימן
ז

הנה ראה מש"כ בזה בקובץ באר התורה מס' קלד עמ' 36, נשאלתי האם יש
דין תשלומין לתפילת נעילה, ולכאורה דין זה תלוי האם יש דין תשלומין
לתפילת מוסף, ודנו בזה בראשונים בברכות דף כו"א וכתבו שאין דין
תשלומין שעיקר דין מוסף משום הקרבן, ומ"מ לגבי תפילת נעילה ברמ"ע
מפאנו באלפסי זוטא בברכות דף כו ע"א כתב שאין תשלומין לנעילה, אבל
בפרי מגדים אסימן קח משב"ז סק"ה כתב שיש תשלומין גם לנעילה,

וביסוד דין תפילת נעילה, איתא בגמ' ביומא דף פז ע"ב מח' בין רב לשמואל
מהו נעילה רב אמר צלותא יתירתא ושמואל אמר וידוי, ולפי שמואל ברור
שלא שייך שיהיה תשלומין ורב לפי רב, אבל גם לפי רב לכאורה י"ל שלא
שייך תשלומין כי אינה בדין תפילה רק לדין נעילה, ושוב מצאתי ספר הררי
קודם (סימן סב) כתב בשם הגרי"ד הלוי סולביציק זצ"ל שלגם לשיטת רב
שתפילת נעילה היא צילותא מ"מ היא תפילה מיוחדת. והביא שם מש"כ
ברמב"ם בהלכות תפילה פ"א הלכה ז' וז"ל: וכן תקנהו תפילה אחר תפילת

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

מנחה סמוך לשקיעת החמה ביום התענית בלבד, כדי להוסיף תחינה ובקשה מפני התענית וזו היא התפילה הנקראת תפילת נעילה עכ"ד, ונראה דהוא הוספת תחינה ובקשה וממילא נראה דלא שייך בתשלומין.

ואמנם בשו"ת אור לציון חלק א' סימן מ', נשאל במי שאנס ולא התפלל תפילת מנחה או נעילה ביום הכיפורים כגון שחטפתו שינה או אונס אחר האם יכול להשלימן בתפילת ערבית של מוצאי יום הכיפורים או לא, והשיב, שנלענ"ד שיוכל להשלים תפילת מנחה ונעילה של יוה"כ בתפילת ערבית ויתפלל ערבית שתים או שלש פעמים כדי להשלים התפילות שהחסיר, וכתב להביא ראיה לזה מהא דכתבו התוס' בברכות דף כו ע"א בד"ה איבעיא להו שכתבו שאם טעה ולא התפלל מוסף, הא ודאי שאינו מתפלל ערבית שנים והיאך יקרא את הקרבנות וכבר עבר מוסף, וגם לא תקנו תפילת מוסף אלא משום ונשלמה פרים שפתינו ובוזה עבר זמנו בטל קרבנו וכו' ע"כ, משמע מתוך דבריהם שלולא שני הטעמים הללו היה מתפלל ערבית שתים עבור המוסף, ואף שסדר תפילת מוסף קודם לתפילת מנחה מ"מ היה אפשר להשלים תפילת מוסף בערבית, ואין אומרי שאין משלימים אלא את התפילה הסמוכה לה, וה"ט כיון שבדיעבד זמן תפילת מוסף עד הערב יוכל להשלימה בערבית וא"כ ה"ה בתפילת מנחה של יום הכיפורים.

וכתב שם שאף שסדרה קודם לנעילה ויאנה סמוכה לערבית, מ"מ יכול להשלימה בערבית כיון שזמנה עד הערב, וכן אם לא התפלל נעילה יוכל להשלימה בערבית כיון שגם תפילת נעילה יש לה תשלומין שהרי אין בה את הטעמים שנאמרים בתפילת מוסף, וממילא נראה מסברא שגם אם לא התפלל לא מנחה ולא נעילה שישלים את שתיהן בתפילת ערבית עכ"ד.

וכן ראה בעמק ברכה (תפילה סימן ב') ע"ד הגמ' בברכות דף כא ע"ב אר"י אמר שמואל היה עומד בתפילה ונזכר שהתפלל פוסק, וכתב ברי"ף דהא דא"ר יוחנן הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו היינו תפילת נדבה אבל כאן שהתחיל להתפלל אדעתא דחובה אם יגמרו אותה הוי כמקריב ב' תמידין ועובר משום בל תוסיף, והשיג הראב"ד והרי צבור מוסיפין נעילה בחובה ואין בה משום בל תוסיף, וביאר בעמק ברכה דלענ"ד נראה הדבר פשוט דדוקא תפילה שהיא במקום קרבן איכא בה משום בל תוסיף, משא"כ בתפילת נעילה שלא תקנוה כנגד שום קרבן אלא משום אפושי רחמי בעלמא כדאיתא ברמב"ם בפ"א מהל' תפילה משו"ה לא שייך בה בל תוסיף.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

וכן כתב בספר אשרי האיש (חלק ג' פרק גא סעיף כב) שיש דין תשלומין יעו"ש. ויל"ע טעמו

ואמנם בשו"ת אבן ישראל ח"ט סימן נ' נשאל ג"כ באחד שלא הרגיש טוב באמצע תפילת המנחה והלך לשכב וישן עד הלילה אם צריך להתפלל ערבית שתים עבור נעילה, והשיב והנה היה נראה דהוה כתפילת מוסף דקי"ל בהל' תפילה דהוה תפילה שיאן לה תשלומין עבר היום משום דהוה כנגד קרבנות עבר זמנו בטל קרבנו, והכא נמי תפילת נעילה הוא רק ביום הכיפורים עבר זמנו בטל קרבנו ואין לה תשלומין, וכתב ששראה בפרי מגדים שצריך להשלים בלילה ולא כתב לזה שום ראיה, והקשה כה"ל כיון דקי"ח דתפילת נעילה הוא ביון ועבר זמנו בטל קרבנו ולכן טוב שלא להשלים עכ"ד. וע"ע בזה בשו"ת רבבות אפרים ח"א סימן תי"ז.

וכן כתב לדינא בילקוט יוסף (ימים נוראים תש"פ עמ' תתסט) שמי שנאנס ומרוב חולשה נרדם ולא התפלל נעילה ונתעורר בלילה אחר שעבר זמן תפילת הנעילה אין לתפלה זו לתשלומין, ובהערה יד שם כתב, שכן כתב בחידושי הרשב"א בברכות שף כו ע"א שכתב שתפילה מוסף אין לה תשלומין, וכתב עוד, ועוד נ"ל הטעם לפי שכל תפילה שהיא נוספת מחמת מאורע היום אין ראוי להשלימה ביום אחר כיון שכבר עבר מאורע היום אבל שאר תפילות כיון שהם ראויות בכל יום יש להם תשלומין ביום אחר עכ"ד, ושכן כתב בשו"ת הרשב"א ח"א סימן תמז שכל תפילה שהיא נוספת מחמת מאורע היום אין ראוי להשלימה ביום אחר כיון שכבר עבר זמן המאורע והרי בתשלומין אינו רשאי להזכיר זמן המאורע עכ"ד וא"כ ה"ה לענין תפילת נעילה. שכה"ג כתב בחידושי הריטב"א בברכות שם ובמאירי שם בד"ה מוסף לגבי תפילת מוסף, ושכ"ז נעלם מעיני האול"צ יעו"ש. וכתב להביא עוד דברי הרמ"ע מפאנו ושכן הביאו להלכה מרן החיד"א במחזיק ברכה סימן קח סק"ג ובקשר גודל סימן כב אות ו' ובשלמי ציבור דף קסט ע"ב וכן בספר זכור לאברהם. עכ"ד, ונעלם מעינינו שכן כבר הסיק אביו בשו"ת יביע אומר ח"ז סימן נד. וכן כתב בחזון עובדיה ימים נוראים עמ' שע ס"י,

ויש להוסיף ע"ד שכן כתב בכה"ח סימן קח סקי"ב, ובסימן תרכב סקכ"ז, וכן כתב לדינא בשו"ת שבט הלוי ח"ה סימן טז, וכן בשו"ת להורות נתן ח"ה סימן מב שספק ברכות להקל ואין להתפלל ערבית שתים, וכן נראה דתפס לדינא בפסקי תשובות סימן תרכג אות א, שואמנם בספר בירור הלכה

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

כתב שיתפלל ערבית שניים ויתנה שאם חייב להתפלל הרי זה לחובתי ואם לאו הרי זו לנדבה. וכן כתב הגר"מ וייל שליט"א בספר המועדים כהלכתם עמ' קע.

ובעיקר הוראת הלהורת נתן ראה בקובץ בנתיבות ההלכה חלק כד ימים נוראים עמ' 16 מעשה היה בבחור אחד שביום הכיפורים תשמ"ו נחלק מחמת התענית ואלרח תפילת מנחה נרדם ולא התפלל תפילת נעילה במוצאי התענית לאחר שהתחזק ועמד להתפלל תפילת ערבית הסתפק האם עליו להתפלל תפילת ערבית והתקשר אל הגאון רבי נתן גשטטנר זצ"ל ולאחר שעיין הרבה השיבו שלא יתפלל תשלומין, וכאשר הבחור הנ"ל אמר את העובדא להגאון רבי משה מרדכי הלוי שולזינגר זצ"ל שמצא בזה פרי מגדים הנ"ל שיש דין תשלומין ושלח הבחור לשאול את ההורות נתן והשיבו שאין תשלומין ויעו"ש, אבל עיין במשמר הלוי חגיגה סימן כז וברכות סימן עג במש"כ להעיר ע"ד. וע"ע בנתיבות ההלכה חלק לא עמ' 171 שנשאל הגר"ח קניבסקי שליט"א האם יש תשלומין לתפילת נעילה, והשיב, עיין פרמ"ג, וכן הובא במועדי הגר"ח ח"א תשובה תעח ויעו"ש עוד במה שציין בזה.

וע"ע במעדני כהן ח"ב סימן יב האריך בזה, וכתב ששמע שבית מדרש נכבד בירושלים לא היה סיפק בידם להתחיל תפילת נעילה אלא לאחר צאת הכוכבים דר"ת וכהריזו שמי שחלש לבו יעשה הבדלה ויעשו מקצת אנשים אבל אמרו להם ששוב לא יכולים כבר להתפלל נעילה, ושמא שאלו בזה למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ואמר שיכולים להתפלל נעילה גם אחר שהבדילו על הכוס כדאיתא בגמ' ביומא דף פח ע"א דלרב דס"ל דזמן תפילה בלילה מי שצריך לטבול לקריו לא יתפלל נעילה עד הלילה ויטבול קודם תפילת נעילה ורק אח"כ יתפלל נעילה ובפוטו מבואר דאע"ג שכבר הפסיק תעניתו ע"י הטבילה מ"מ יכול עדיין להתפלל תפילת נעילה והכא נמי גם אם אכלו, והכא נמי שייך השלמה לנעילה. ואולם יעו"ש שנשאר בזה בצ"ע דהרי סו"ס הפסיק תעניתו.

ויעו"ש עוד עוד בעמ' 17 שהביאו שהיה מעשה בה"א אירע בב' בבחורים שהלכו לנוח בהפסקה שקודם נעילה והבחור האחראי להעירם שכח ולא העירם וכשהתעוררו משנתם לאחר צאת יום הכיפורים היו בצער גדול על שהפסידו את תפילת נעילה ואת הכפרה התלויה בה, ופנו אל הגה"צ רבי

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

שלום שבדרון זצ"ל ובקשו ממנו דרך תשובה על חטאם אבל רבי שלום זצ"ל ניחמם ואמר, שהצער הגדול שיש להם על אבדן תפילת נעילה היא כפרתם.

האם תפילת נעילה הוי הפסק לתשלומין דמנחה

ברמ"ע מפאנו שם כתב שלא שייך הפסק, וז"ל: אידי ואידי (מוסף ונעילה) אינם מפסיקים בתשלומין לא משחרית למנחה ולא ממנחה לערבית עכ"ד, וכן מבואר בפרי מגדים שם וז"ל: ועיין סי' רל"ג, יש אומרים דמנחה עד פלג, ונעילה בראש האילנות, א"כ לכאורה עבר ב' זמנים, מ"מ דיעבד יצא עד הלילה בערבית הוה תפילה הסמוכה לה עכ"ד, ואולם בתורת חיים שם סקי"ג הקשה בזה שאיך יהיה למנחה תשלומין אחרי ב' תפילות, אלא דסו"ס י"ל דלא מוכרח דבאמת זה ב' תפילות.

וכן בעיקר דברי הפרי מגדים כתב להקשות בספר שומר אמת (ספר היוכל סימן תרכ"ג) שיש לעיין מה שייך דין תדיר הא בין כך עבר זמן החיוב התדיר ועתה בלילה זה מקרה שחייב בתפילות הוא ומי הוא כאן תדיר, וכתב שיש לחקור בגדר חיוב תשלומין האם הוא חיוב תשלומין או דלמא דשם תשלומין עליה, יעו"ש עוד.

וע"ע בהגהות חכמת שלמה סימן תרכ"ג שמי שטעה שהתפלל נעילה קודם מנחה שיתפלל מנחה ואח"כ יתפלל שוב נעילה, ובשו"ת תפארת אדם ח"ב סימן כו השיג עליו בזה דהסדר אינו מעבב וסיים בצ"ע יעו"ש עוד.

ושוב לאחר שכותבי בקובץ הנ"ל ראיתי בספר מצין מן החרכים להגאון רבי נסים דיין שליט"א בסימן ח' האם תפילה נעילה של יום הכיפורים יש לה תשלומין, שהביא בזה דעות הראשונים לגבי מוסף, והסתפק כת"ר האם יש נדבה לנעילה, והביא בשם הגאון רבי מסעוד בן שמעון שליט"א שאמר לו בשם השבט הלוי זצ"ל שלא ישלים תפילת נעילה.

ג). בעמ' קכג, שגם מיץ ענבים פוטר שאר משקין, אמנם לפי הגריש"א אינו פוטר, הנה בעיקרא דהאי דינא איתא בשו"ע סימן קעד סעיף ס"ב, יין פוטר כל מיני משקין, וביאר בלבוש ס"ד, מפני חשיבותו של יין קובע ברכה לעצמו, וכתב בספר הליכות שלמה (פסח פרק ט' אורחות הלכה הערה 78) שה"ה במיץ ענבים, וכן כתב בחוט שני (ברכות שם סקי"י) וכן השיב

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

הגרח"ק והו"ד בספר שאלת רב (ח"ב עמ' רסד) שמיץ ענבים פוטר שאר משקין, וכן כתב בחזון עובדיה (ברכות עמ' עד) בפשיטות, וכן כתב בהלכה ברורה (חלק ט' עמ' צב) וביאר שהרי דין מיץ ענבים כיון יעו"ש.

אבל בספר שבות יצחק (שם פרק יא אות ב) הביא מהגריש"א זצ"ל שמיץ ענבים אינו פוטר, וכן כתב בספר הזכרון דרור יקרא (עמ' רב) בשם בעל השבט הלוי, וע"ע בשו"ת וישמע משה ח"א עמ' עח.

ד). בשאלה במי שאירע לו נס שעבר בים והיה חולה ונתרפא האם יעשה ב' פעמים הגומל, והשיב שפ"א מספיק הנה הנני לציין מש"כ בזה במכתב להגאון רבי יוסף בנימין הלוי וואזנר שליט"א אב"ד זכרון מאיר, על שו"ת ידות הלוי חלק ד' וכך כתבתי, בסימן יד ביסוד ובדין גדרי ברכת הגומל האם הוי ברכת השבח או ברכת ההודאה, ובאות ד' כתב כת"ר שליט"א לדון האם ניתן לברך ב' פעמים הגומל על שתי חיובים שנסע פעמיים שנסע למקום וחזר מהר האם יברך פעמיים או דלמא שיוצא בפעם אחת שמברך הגומל, וכתב שאם הוי ברכת הודאה הוי כמו ברכת אשר יצר שיכול לברך פעמיים כמ"ש בב"י או"ח סימן ז'.

וכתב שמצא בפירוש תפילות דוד להמלבי"ם פרק קז פסוק כא כב שכתב שנראה ע"פ דברי הגמ' בפרק הרואה שמי שנתחייב ברכת הגומל על שני ניסים חייב לברך על כל אחת בפני עצמה.

וכתב דכה"ג יש להסתפק לגבי קרבן תודה, ולא הבנתי ספיקו דלכאורה ברור לגבי קרבן תודה ב' חיובים, משא"כ הכא דאינו אלא כעין קרבן תודה, שהרי בחת"ס פסק לדינא שיכול לברך ברכת הגומל בשבת שיש רוב עם, ובע"כ דאינו דומה לקרבן תודה, והבן.

ושוב ראיתי שכת"ר שליט"א כתב ששאל לאביו הגר"ח זצוק"ל והשיבו שסו"ס יכול לצאת בקרבן תודה על ב' חיובים, ודכע"ז איתא במנחות דף קד ע"ב ואמנם כת"ר פלפל אם גם בתודה, ויצא לחלק אם הפריש קרבן או לא.

ואמנם נראה שכ"ז דוקא על אותו עניין ב' פעמיים, כגון שנסע וחזר, אבל על ב' ענינים שונים, סו"ס החיוב הוא שונה לכאורה.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ומצאתי עתה בזה בספר "שמענו כן ראינו" ובו שו"ת ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בעמח"ס דרך אמונה, וש"א"ס ותשובות בכל חלקי התורה, בעמ' שנג שנשאל בזה"ל: יש חולה אחד שנסע לאמריקה לניתוח וכשהגיע לשם הלך לבית הכנסת ורצה לברך הגומל, מישהו אמר לו, איך אתה מברך הגומל, הרי באת בשביל הניתוח, אחרי הניתוח תברך על הניתוח, והשיב זה שני דברים עכ"ד, והיינו דהוי ב' חיובים.

ואמנם שם בהערות שם "כן ראינו" הערה 21 כתב להעיר ממש"כ בהעמק דבר (בראשית לה א) וז"ל: ומכאן יש ללמוד שמי שארע לו צרה ונמלט ממנה ונצרך להביא תודה או לברך הגומל, ועד שלא הגיע לזה אירע לו צרה אחרת, אין לו להביא תודה או לברך הגומל עד שיהיה ניצל גם מאותה צרה שהוא נכנס שנית עכ"ד וכע"ז עולת תמיד סימן ריט יעו"ש עוד במה שציין בזה.

וכיון שכן נראה שא"ש שיוצא על ב' חיובים בברכת הגומל או בברכת תודה אחת. ויש עוד להאריך בזה, ולעת עתה קנה עמד במקומו.

ה). בעמוד הבא אות יב שמעטפה ששלחו בו דברי תורה לא מועיל גניזה הארכתי בזה בשיח יוסף ח"ב.

ו). שם בהלכה יג, ציין שמה שיש לעמוד באבינו מלכנו כן כתב בערוך השולחן סימן תפ"ד ס"ב, עוד בזה ראה מש"כ בגליון באר ההלכה מס' 20 בדיני אבינו מלכנו.

ז). בעמ' קכח שלכתחילה יקח בשר לשמחת יו"ט ובדיעבד יצא בעוף, וציין עוד לשו"ת רבב"א ח"א סמן שנ, ובח"ג סימן תעב, ראה מה שהארכתי בזה בשערי יוסף שבועות ח"ב,

ח). שם באות ה' אם יש לו כמה רבנים אינו חייב ללכת לכל הרבנים וסגי ברב אחד, הנה תלוי מה החיוב בזה, וראה מה שהארכתי בזה בספר גם אני אודך מתשובתי חלק ב, ומסתמא יש חיוב לרבו מובהק, ובעזה"י נאריך בזה עוד בפנ"ע.

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ט). בעמ' קכט אות ו' לא ראוי בחול המועד לעשות ספר מפתחות, הנה בהאי דינא ראה מש"כ בשערי יוסף חול המועד עמ' 45 שהבאתי מש"כ בבשדי חמד (ח"ח חומ"ה אות י"א) כתב שהגהת גליוני הדפוס ועריכת מפתחות וכיוצא בזה שאין קשור לחידושי תורה חדשים שיתחדשו לו, אין היתר לכתוב או להתעסק בזה ע"י הקלדה במחשב וכדו', כך כתב בשם שו"ת לב חיים, כדהבאנו לעיל, וכן מבוואר באורחות חיים ספינקא (תקמ"ה סק"ב), והנה מהמבואר לעיל בדברי היבי"א דגם הלב חיים מודה לזה דמותר לערוך, ורק לעשות מפתחות וכיוצא בזה דלא יבוא לידי חידושים, דבזה יש לאסור. ואח"כ ראיתי דכן הבין ביבי"א בפסקי תשובות (ח"ו סימן תקמ"ה בהערה) ועי"ש שהעיר בזה על מש"כ בספר חול המועד כהלכתו (פ"ו הלכה כ"ב) שהבין בדברי היבי"א דאף עריכת מפתחות וכה"ג שריא.

ובספר אשרי האיש (ח"ג עמ' סב) הו"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שלהגיה ספר מטעיות דפוס רק אם יש לאנשים הוא ספר שהציבור צריך לו ורק מסמנים ולא כותבים אפשר להתיר.

ולענין עריכת מפתחות כתב בשו"ת לב חיים שם לאסור וכן כתב בשדי חמד אסיפת דינים מערכת חול המועד אות יא, וכן כתב באורחות חיים ספינקא (סימן תקמה ס"ב) וכן בפסק"ת סימן תקמה סוף אות יז ועיין עוד בקובץ מה טובו אהליך יעקב ח"ד (עמ' שנה ואילך) במאמרו של הגר"ח ש"ס סגל שליט"א מח"ס שו"ת בירורי חיים ט"ח מה שדן בדברי הפסק"ת לענין עריכת מפתחות דתלוי באיזה מפתחות, דיש עריכת ערכים דע"י כן מתחדדים הדברים, וזה לכאורה יהיה שרי לעשות עי"ש, ויש להוסיף ע"ד דכן בכה"ג שעושה מפתחות ובקיצור ההלכות, כמו שאיתא ביבי"א, ובילקו"י, ובחידושי ובשיעורי רבי שמואל ועו"ס, זה יהיה שרי לעשות ודו"ק. וכן ביביע אומר (ח"ח או"ח סימן מח אות ב) כתב להתיר לכתוב מפתחות ותוכן ענינים לספר בחול המועד, וכתב שאף שבשו"ת לב חיים מתבאר לאסור בזה, מ"מ כיון שאין כתיבתו מעשה אומן שסתם כתיבה מעשה הדיוא לכן יש להתיר בזה, וע"ע בפסק"ת סימן תקמה הערה 72 שכתב להעיר עמ"ש"כ בספר חול המועד כהלכתו (פ"ו הערה כב) להתיר עריכת מפתחות לספר ע"פ מש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ב חיו"ד סימן כו אות ט שלא דק בזה כי אין ההיתר אמור אלא מכח הסברא שיתחדשו לו חידושים וביאורים אחרים אגב ההעתקה משא"כ במפתחות והגהות לבד יעו"ש, ואולם ביביע אומר שהבאנו מבוואר דעת הגרע"י זיע"א להתיר אף עריכת מפתחות בחול

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

המועד. וכן כתב בילקו"י יו"ט חול המועד עמ' תתקנה שהרוצה להגיה בחול המועד חידושי תורה שכתב בדרך לימודו וכן להגיה הדפים שקיבל מבית הדפוס כדי לתקן הטעויות וכן לכתוב מפחות הספר אפשר שיש להקל בזה שהרי אין זה דומה להגהת ספר תורה שצריכה אימון גדול לכתוב בכתביה אשורית הדומה לכתבת הספר עצמו ועוד שהכיבה שכותב בהגהת חידושו היא בכתביה רגיללה שהוא מעשה הדיוט,

י). בעמ' קלב שאין לפסוע על מי שאומר וידוי ביום כיפור וציין עוד בזה למש"כ ברבב"א ח"ז סימן לד, כן נראה לכאורה לדינא דהרי הוא עדיף טפי, ויש עוד להאריך.

יא). בעמ' קמו בענין לימוד בחזרת הש"ץ, שכתב להגר"א פרינץ שליט"א בעמח"ס שו"ת אבני דרך, ראיתי הרבה בני תורה שלומדים בחזרת הש"ץ ולא ידעתי אם למחות או לא, עכ"ד, והנה כבר כתבתי בכמה מקומות שראינו להרבה רבנים וראשי ישיבות שלומדים ויש לדונם לכף זכות שהם אנוסים כיון שהם חושבים בלימוד כל הזמן, וחייבים לפתוח הספר לעיין בראשונים ועוד, ולא יכולים בלא זה, ועיין.

ורציתי עוד להאריך בספרו, אבל מה שהלב חושק הזמן עושק.

בברכת התורה

הצב"י יוסף אביטבול

מח"ס שערי יוסף ושא"ס

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

מכתבים והוספות על גליונות קודמים

הגאון רבי אוריאל חוברה שליט"א בעמח"ס שו"ת ברכת אוריאל ב"ח,
ורב מושב נחליאל בדין עיטוף בציצית גם בצד ימין (קלט)

לכבוד הגאון ר' יוסף אביטבול שליט"א

כנהר שלום וכנחל מים ברכה וכט"ס

ראיתי מה שכת"ר כתב ויישר כח. אך בענין עטיפת הציצית, כבר הארכתי
בזה בספרי "הידור עטיפת הציצית" סימן א וסימן ח וכן בשו"ת ברכת
אוריאל חלק א סימן ב וסימן ט ,

וכן בחלק ב יש כמה תשובות בהאי ענינא. עכ"פ אין טעם על פי סודם של
דברים להכות על צד ימין. וזכורני לפני יותר מארבעים שנה שהתפללתי
פעמים רבות בישיבת המקובלים נהר שלום של המקובל האלקי הגאון רבנו
מרדכי שרעבי זי"א וגם הם לא היכו על צד ימין אלא על צד שמאל בלבד,
ויש לזה טעם על פי סודם של דברים להכניע את יצר הרע שהוא השמאל.
ודו"ק.

בהערכה רבה בברכת שבת שלום

אוריאל חוברה

נחליאל

מכתב לבאר התורה קכד בענין קדימה פירות בשביעית מאת הרה"ג יוסף

דהן שליט"א

לכבוד הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ שליט"א

בענין מה שהשיב לכם הבחור המופלג משכמו ומעלה ר' יוסף אביטבול
שליט"א,

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ראיתי היום בס' החדש שמענו כן ראינו ששאל המחבר זצל את מרן הגר"ק שליט"א חכם אחד הורה שיש קדימה לפירות שביעית על שאר פירות בדיני ברכות?

ותשובתו יכול להיות שהוא צודק.

מכתב מהרה"ג חיים יוניאן שליט"א בענין סגירת בתי כנסיות בזמן הקורונה (קלט)

בענין מ"ש אחד החכמים "ודלא כסוגרי בתי כנסיות וכו'". יעוי' בחסל"א שכ' דמ"ש דבר בעיר וכו', היינו בזמנם שהיה הדבר כמה ימים, אבל אם נמשך שלשה או ארבעה חודשים, אדרבא יבקר חולים ויקבור מתים ושומר פתאים ה', ודבריו לקוחים כנראה מדברי הרמ"ק באור יקר שכ' כן, ונראה דלא שנא לילך לבתי כנסיות ובה"מ דשומר וגו', וא"כ מה שגדולי ישראל הורו לסגור וכו', זה היה בתחילה שלא ידעו כמה זמן תמשך המגיפה, אולם לאחר מכן הורו לפתוח, ומה שיש המנופפים (בעיקר מהעיוורים אשר בחושך הולכים) בדרשתו של החת"ס שאין לסגור הישיבה מחמת המגיפה, חדא, י"ל שהיה כן לאחר זמן מה שהיתה המגיפה וכמ"ש החסל"א (דאטו יתיר החת"ס פיקוח נפש), ועוד, באמת אם היה אומר לנו קדוש ישראל כהחת"ס דהוא מעל הטבע, שאין לנו מה לחוש על נפשינו ודאי שעליו היינו סומכים רק בגלל שיצא מפי קדשו. ואין להאריך בזה יותר.

הוספה לבאר התורה קלח מהרב חיים יוניאן שליט"א בענין ריבית

בענין היכא שהבליע לו המתנה במכירה, ולא נתן לו המתנה, הנה י"ל, דהכל תלוי במנהג המדינה אם מחזירים באופן זה או לא, שהרי היא מתנה התלויה במקח דאם לא היו מבטיחים ליתן לו המתנה לא היה קונה, כיעוי"י בחו"מ סימן רלב ס"ו, ובכ"ד בסי' רכח ורכט, ומלבד זה יש לדון אם יש בו משום מחוסרי אמנה, דהלא אם הבטיחו ליתן לו מתנה מועטת ולא נתן יש בו משום מחוסרי אמנה, ואמנם אתרוג הוא מתנה מרובה, אולם הרי כל הטעם דבמתנה מרובה אין בו משום מחוסרי אמנה הוא משום דלא סמכא דעתיה שמקבל שיתן לו הדבר, אולם כאן לא שייך לומר הסברא שלא סמכא דעתיה, שהרי כאן נותנו לו, ובשעת הנתינה סמכא דעתיה לקבל דווקא אתרוג מהודר, וכיון שיש בו מום הוי כאילו לא נתן לו כלום, ולא שייך לומר דמחוסרי אמנה שייך רק כאשר לא נתן לו כלום, דאין נראה מן הסברא לחלק

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

בזה, שהרי כאשר נותן לו אתרוג פסול, הוי כאילו לא נתן כלום, וכמו שנראה מדברי הפו' בחו"מ בכ"ד דכאשר יש מום הוי כאילו לא נתן לו כלום, וא"כ יש לומר דעכ"פ מצד הנותן יש בו משום מחוסרי אמנה. אכן יש לעיין, מה הדין באופן שהבטיחו ליתן לו אתרוג מהודר (ובכלל זה כל אדם שהבטיח ליתן לחבירו מתנה מרובה ולבסוף נתן לו מתנה מועטת) ולבסוף נתן לו אתרוג המוגדר רק ככשר, האם נאמר דכיון שהמקבל קיבל אתרוג שחשב בשעת הנתינה שהוא מהודר, א"כ שפיר סמכא דעתיה לקבל דוקא מהודר, וא"כ יש בו משום מחוסרי אמנה (ובכלל זה בכ"מ שהבטיחו ליתן לו מתנה מרובה ובשעת הנתינה היה סבור המקבל שאכן היא מתנה מרובה, ולאחר מכן נתגלה שהיא רק מתנה מועטת), ואין לומר דכיון דבמתנה מרובה ליכא חיוב ליתן, א"כ כיון שנתן לו אע"פ שאינו חייב שוב אינו יכול לומר לו כלום, דזה אינו מדין חיוב אלא מדין מחוסרי אמנה, וכיון שכבר נתן לו, א"כ בשעת הנתינה הרי יש מחוסרי אמנה.

בברכה

מכתב לבאר התורה (קלח) מאת הרה"ג יוסף דהן שליט"א

לר' יוסף אביטבול

בענין מה שכתב בעלון אור השבת

א. אפשר עוד סיבה לשריפה מלבד חילול שבת והוא מחלוקת כמבואר בזהר לא תבערו אשר בכל מושבותיכם ביום השבת קאי על מצה ומריבה (עוד בענין ראה בברכת יהודה – ברכה, שכתב בח'ז על שריפות).

ב. בענין האתרוג ודאי שגם מי שחשב להתיר להניח על ספר קודש יורה שלאחר חול המועד אין לעשות כן והוי כמשקפים שנהגו להחמיר בזה רוב ישראל (אך עי' גם אני אודך שיש דעות בין הגדולים בזה, ומש"כ הוא מצד המנהג, ואף אלו שמשקפיהם על ספריהם בד"כ אין זה בכוונה אלא מחוסר שימת לב. לענ"ד).

ג. יעוי' יחו'ד ח'ז בענין זה של כפים בהערה בסוף ד"ה א' לפני האחרון שהביא מתפארת ישראל שמשום כבוד ואימת התורה לא ילך לתקן כלי שיר. ע"כ. וא"כ נראה לי שכל היום מותר שהרי בשבת דעת היראים ופסק אותו

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

היב"א שהמסופק אם אמר רצה אינו חוזר משום אימת שבת עליו ואם כן ה'ה הכא לכאור' אימת שמחת תורה עליו ואע"פ שאין משהו ממשי מולו.

אמנם יתכן שאינו מוכרח כי הא ניחא אם היה כתוב אימה ותו לא שזה שייך לפחד, אך כתוב גם כבוד – ואם כן כבוד זה לפני הס'ת בריקודים בפשטות. ואולי דעת התפארת ישראל שבחדר שלפני הס'ת יש ענין הכבוד שמזכיר לא לתקן הכלי שיר ובחדר אוכל יש את ענין היראה שמזכיר לא לתקן. ועכ"פ ממה שכתב מרן זצל צ"ע.

ד. בענין לשמוח שלא היה תחננון בתפלה, דעת הגר"ח רבי (לא זכור היכן) שודאי אין לשמוח שנפטרים מכמה דקות של עבודת ה', והוא עצמו נוהג לומר אחרי שהציבור הולך את התחננון אף שהיה במנין סנדק וכו'.

ה. ואם מרן זצל היה שמח כאשר לא אמרו בתחננון כי נותר זמן ללמוד, לכאור' בזה זוכה לאריכות ימים כמו שכת' בגמ' ברכות נד: ואינו נחשב שמפסיד מלימוד תורתו ע"ז (ואם נאמר שהגמ' דיברה על תפלת עמידה דוקא, ק"ק שהרי המהרש"א כתב שהברייתא לא הזכירה את המאריך באמן שמאריכין לו ימיו ושנותיו [כדלעיל מז א] משום שהוא כלול במאריך בתפלתו, הא קמן שלא דוקא תפלת עמידה כלול אלא אף שאר חלקים הקשורים לתפלה).

והריני לצטט ממאור ישראל על שבת י:

רבא ראה את רב המנונא שמאריך בתפלתו, אמר: מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה! ורב המנונא סבר, זמן תפלה לחוד, וזמן תורה לחוד. וכתב מרן הראשון לציון זצוק"ל בספרו מאור ישראל (שם) לפרש זאת ע"פ מה שמסופר על הגאון החתם סופר (חוט המשולש דף ה), שהיה קל העיון מאד והיה מאריך בתפלתו, אמרו לו תלמידיו, רבי, הלא בזמן זה יותר טוב היה שילמד כמה דפי גמרא, אמר להם: אמרו חז"ל בברכות (נד:), שלשה מאריכים ימיו של אדם, ואחד מהם - המאריך בתפלתו, ואם כן אותן השעות שנאבדים ממני בתפלה, המקום ימלא חסרוני באריכות ימים ושנים (ואכן זכה החתם סופר לאריכות ימים ושנים 77 שנה במספר, משנת 5523 עד 5600). וזהו שאמר רבא לרב המנונא, מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, הלא בזמן הזה שמאריך בתפלה, יכול ללמוד יותר תורה, ועל זה השיב לו - זמן תפלה לחוד בחיי האדם, ואינו מחסר מזמנו של אדם, שעתיד הקדוש

קובץ באר התורה (קמ) פרשת לך לך

ברוך הוא להשלים לו באריכות ימיו, וזמן תורה לחוד מן התפלה, ע"כ (ודעת מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א דמסתברא שבכל מצוה קצת יאריכו לו ימיו שלא יפסיד מהמצוה, דרך שיחה עמ' סב).